

Megleno morje proti jugu

Prešernova koča S. P. D.

FOT. J. KUNAVER
Pogled proti severovzhodu

ZIMSKI PRIZORI S STOLA (2239 m)

Delo in denar.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

II.

ekaj dni poprej je bila pripeljala kočija v Javorje važno gospodo, kuharico, hišno in strežaja gospoda Klepša, upravnega svetnika delniške družbe livarne in valjarne na Fužinah. To je zbudilo po vasi živahno pozornost, vsestransko domnevanje in mnogo govorjenja. Zakaj gospod svetnik Klepš je prihajal navadno samo poleti, za par dni, redkokdaj z rodino v Javorje; zdaj pa se je kazalo, da pride za dalje časa in ne sam. Kaj čuda, da so imeli ta dogodek v mislih tisti večer tudi v Rožičevi gostilnici, kjer sta v gosposki sobi večerjala dva inženirja iz tvornice v družbi krčmarja Rožiča in mesarja Mastnaka.

„Klepš je duša in motor vsega podjetja,“ je razlagal inženir Sadnik. „Predsednik upravnega sveta je samo figurant; pravi predsednik je Klepš. Zakaj da pride zdaj na zimo, ne vem. Morebiti bomo razširili obrat.“

„Koliko plače ima le tak človek,“ je dejal Mastnak, ki je sopihal poleg inženirja.

„Nekoliko več, ko mi vsi skupaj,“ se je smejal Sadnik; „a ima tudi več dela ko nas kdo.“

„No no,“ je ugovarjal mesar, „v pisarni sedi in piše. Ali je to kakšno delo?“

„Telet seveda ne kolje,“ je dejal drugi inženir; „ampak od svojega dela se je on že ves posušil; Vas bo pa Vaše razneslo, če ne pojdete v toplice.“

„Vam je lahko govoriti, gospod inženir,“ je poprijel krčmar, „ker se Vam godi dobro. Plačo

vlečete gotovo in stalno, naj kmetu tudi pobije toča ali konča suša ali povodenj ves pridelek.“

„Moja stalna plača ni kar nič stalna,“ je popravljal inženir. „Če se podraže živila in stanovanja za 20%, sem izgubil takoj eno petino takoimenovane stalne plače. Draginja pa že raste ne od leta do leta, ampak od meseca do meseca in pritiska na delavca in uradnika. Vsaka izprememba mere in vage ali denarne veljave pomeni dobiček trgovcu in obrtniku; mi pa plačujemo toliko za liter, kolikor prej za bokal. In naj se naloži kakoršenkoli nov davek, takoj ga prevale prodajalec z dobičkom na kupovalca, ki mora plačevati ne samo ves novi davek, ampak tudi prodajalcu ves novi dobiček.“

„E, saj se zvišujejo tudi delavcem in uradnikom plače.“

„Oh, seveda; in kakor hitro se jim zvišajo za 10%, pritisnejo prodajalci nanje z 20%.“

„Kaj se hoče!“ je vzdihnil krčmar in voščil lahko noč inženirjema, ki sta se odpravljala. „Vsi moramo živeti in vsak si pomaga, kakor more.“

„Takle uradnik,“ je nadaljeval Mastnak, ko sta bila odšla inženirja, „nič ne ve, kako se pridobiva denar v vročini in mrazu in dežju. On sedi na gorkem in piše in riše in potegne vsak mesec svojih sto goldinarjev.“

„Pusti ga!“ je miril krčmar. „Naj potegne, kolikor hoče, v začetku meseca! Ampak koliko mu ostane konec meseca in konec leta, to mi ti povej!“

„Njegova stvar. Kaj pa mesar Strgar? Ali je bil kaj pri tebi?“

„Zadnje dni nič.“

„Zaradi semnja moram govoriti z njim. Ali veš ti, da so semnji dobra naprava? Vsaj ni treba za vsakim teletom laziti po hribih. Ampak mi ne smemo drug drugemu delati konkurence. Najboljše bi bilo, če bi šel na vsak semenj samo po en mesar. Če nas pa gre več, bi se morali vsaj poprej pomeniti za kupno ceno. Drugač nastane divja konkurenca.“

„Da, organizacija je dobra reč.“

„Dobra. Ampak vedeti moraš, kdaj da potrebuje kmet denarja; takrat se kupuje dobro. Če bi se povzdignila živinoreja tako, da bi bilo vedno nekoliko več živine nego krme, bi ne bilo slabo. No, za vas so pa vinski semnji tudi dobri.“

„Dobri; ampak zmeniti se moramo poprej tudi, kako bomo kupovali. A večkrat se dobi kak figa - mož, ki plačuje skrivaj draže. Zanimivo pa je, kako se pogajamo. Kmetje napravijo svoj kup, mi svojega. Kdo bo zmagal? Trdo se moraš držati in potrpežljiv biti. Dopoldne nič kupiti, samo izbirati. Kdor se nave- liča čakati, ne bo opravil dobro. Ura gre naprej, na poldne, na eno, na dve; kmetje postajajo čim- dalje nepotrpežlivejši, začno kleti in se pridušati, da bodo popili vino rajši sami, ko da bi ga dajali po takšni ceni, in marsikateri se obrne, da bi šel. Nič zadrževati ali nazaj klicati! Sam bo prišel, voljen kakor goden lan. Zdaj je pravi čas; zdaj udari v roko! Vsak si pomaga, kakor more. Ampak tole bi se moralo prepovedati, da kupujejo ljudje, ki ne plačujejo ne daca, ne patenta, vino iz prve roke in ga pijo brez daca. Tole je škoda za državo.“

„Kaj pa ti? Ali nam mesarjem ne delaš škode ti, ki kolješ vsak teden doma?“

„Saj ne pobijem nikoli nobenega vola. Ampak prav, da me spominjaš. Zadnje dni si dal trdo, žilavo meso. Inženirja sta se pritoževala.“

„Če sem ga jedel jaz, zakaj bi ga tadv ne?“ je zmignil Mastnak z rameni.

„Ej, ne verjamem, da bi ga bil ti jedel?“

„Molči, Rožič! Če ni bilo meso najboljše, je bila pa juha dobra. Saj veš, kako je. Same pitane živali ne moreš klati. Kam pa prideš! Semtertja pomakneš vmes kakšno bušo ali bika, da se ne razvadijo ljudje.“

„Ali imate kakšno bolj gosposko sobo?“ se je začul ženski glas iz prve sobe.

„Tale bo menda zadosti gosposka,“ je odgo- varjal precej nižji glas krčmarice, ki je odpirala vrata, da so vstopili novi gostje, dve gospodični in en moški. Starejši gospodični se je poznalo na prvi, mlajši pa na drugi pogled, da nista vedno nosili klobukov, in fant, ki ju je spremljal, je bil oblečen pregosposko, da bi ga imel izveden človek za več kot lakaja. Lase je imel razčesane v prečo spredaj in zadi, brk in brade nič, pač pa mehke zalizce,

ki jih je zdajpazdaj počesal z glavničkom. Krčmar in mesar sta se ozrla po novih gostih in jih gledala s prezirljivo radovednostjo.

„Najbrž Klepšev strežaj,“ je dejal krčmar in mignil z obrazom proti gosposkemu fantu, ki je vlekel debele prste iz debelih usnjenih rokavic, „in hišna ali kuharica.“ Mož se ni motil.

„Kaj pa imate dobrega, mamka?“ je popraševala starejša, kuharica.

„Jedilni list imate, kajne?“ je dejala mlajša in snemala klobuk.

„Ne, tega pa nimamo,“ je odgovorila krčmarica in se namuzala proti drugi mizi, kjer sta žaljivo hehetala krčmar in mesar. „Oh, Liza, ali si ti?“ se je zavzela naenkrat in prijela hišno za ramo. „Ali je nič ne poznaš, France?“ se je obrnila na svojega moža. „Gostičeva Liza.“

„Pa res!“ je dejal krčmar. „Ali služiš zdaj pri Klepševih? Kdaj pa pride gospoda?“

„V par dneh,“ je dejala Liza, nekoliko osramo- čena in v zadregi, ker ni pomislila reva, da se v domačem kraju ne imponira izlepa in izlahka.

„To so ljudje, gospodična Elza!“ je šepetal užaljeni strežaj Emil in sunil s komolcem in s kolenom gospodično Lizo. Krčmarica se je menila s kuharico zaradi večerje.

„Kaj pa hčerka Klepševa, Berta, ali ima že kaj ženina?“ je nadaljeval krčmar.

„Ženina še ne prav,“ je dejala Liza; „ampak snubca ima dva.“

„Potlej bo pa kmalu poroka,“ je menil krčmar in se obrnil k Mastnaku, s katerim sta imela važ- nejše pogovore.

Krčmarica pa je blagorovala Lizo, kako dobro službo da ima, in jo opominjala, da naj le varčuje, da se bo mogla enkrat omožiti.

Takšna breztaktnost je presedala vsem trem grajskim gostom tem huje, ker si nihče ni upal za- vrniti oblastne krčmarice. Prav oddahnili so si, ko je odšla ona k drugi mizi in jih prepustila zaupnim pogovorom, ki so se sukali okrog vprašanja, ali po- stane mladi gospod Mosterih, sin bogatega železni- narja, ali pa gospod pl. Rumpel, ki ima tako junaške brke, Klepšev zet. Navajali so se za enega in za drugega tehtni razlogi, denar in stare zveze, postava in nastop.

„Gospodična Elza, še en kosček pečenke,“ je ponujal strežaj, „ali pa tole bedrce! In ne pijete nič? — Ampak da bo dobil Mosterih Berto, o tem ni dvoma.“

„Prav moja misel,“ je šepetala Liza in pogle- dala pomenljivo strežaja Emila, „ker meni se zdi, da snubi Rumpel bolj mater nego hčer.“ Vsi trije so se spogledali in namuzali.

„Jaz, če bi bila z gospodom,“ je dejala strogo in poluglasno kuharica, „bi vrgla Rumpla iz hiše.“

„Zakaj in čemu?“ je ugovarjal Emil, ki se je ponašal z ohlapnejšimi nazori. „Privoščite tudi gospe nekaj zabave! Stari Klepš je vendar živ ali napol živ dolgčas.“

„In kako ji bo šele dolgčas,“ je šepnila Liza, „ko pride v to pusto Javorje! In zdaj, na zimo! In niti Rumpla ne bo tukaj!“

„Jaz stavim svoje zalizce,“ je dejal Emil in si jih začel česati, „da bo v treh dneh za njo.“

Ko so bili gostje tako obdelali vso družino, so plačali pošteno in se poslovili prijazno. Minula jih je bila vsa oblastnost, zasluga krčmarja Rožiča, ki mu ni imponirala nikoli obleka, vselej le denar, in ki je trdil, da tudi velika gospoda ni tolikanj ošabna, kolikor so majhni ljudje ponižni.

„Kako gosposko se nosi Liza!“ je dejala krčmarica, ko so bili odšli.

„Ker obeša vse nase,“ je dejal mož. „In zdaj služi drugod; ko se postara, pa pade na občino.“

„Na občino, na občino,“ je prikimal mesar. „Drugim meso, nam pa kosti in priklada. To so postave!“

„Ampak prisluži se več drugod.“

„Ali je pa tudi vse pošteno, to vaju vprašam,“ je omejevala žena opravičevanje.

„Poštenost je obrt, ki malo nese, ker nič ne riskira,“ je dejal krčmar; „toda izgube ni; to je.“ Potem so premišljevali, ali premore Klepš pol milijona, ali ne, in se začeli smiliti sami sebi kot pravi siromaki v primeri s tolikim bogastvom.

Istega večera je bil razburil uradništvo po tvornici strokovni list „Napredni Kovinar“ s sestavkom, ki je ostro napadal obrat te tvornice, češ da je tako zanikaren, da bo moral upravni svet od glavnice odpisati tretjino, ki je popolnoma izgubljena, da imajo delničarji pričakovati še drugih presenečenj in da je polom neizogiben, če se ne sanira podjetje; zakaj vodstvo je nesposobno, ravnateljstvu pa so vezane roke; „Napredni Kovinar“ da si šteje v sveto dolžnost opozoriti delničarje na te nedostatke.

Vse je bilo ogorčeno nad podlim obrekljivcem, in ko je sprejel nekaj dni pozneje ravnatelj tvornice, gospod Adamič, svetnika Klepša, ki se je bil pripeljal s soprogo in hčerko, si ni mogel kaj, da ne bi takoj izrazil svoje jeze nad toliko lopovščino; on da slutiti, iz katerega kalnega vira da je pritekla ta mlakuža, toda dokazov nima. Dolžil je tega in onega tekmece in žigosal podlost. Hkrati se je čudil, da ni bil videti Klepš nič potrta, nič užaljen. Ta ravnodušnost mu je imponirala, kakor ga je očarala ljubeznivost Klepševe gospe, ki ga je vabila na obed drugega dne.

Ko pa je sedel Klepš drugega dne v pisarni svojega letovišča, sta se pripeljala dva nova gosta. Klepš, ki je bil stopil radoveden k oknu, ju je spoznal takoj in se zavzel, ali prijetno ali neprijetno, to se ni dalo razbrati z obraza, ki si je ostal vedno enako resen in prijazen.

Po stopnicah je prisopihal debel starec in za njim je stopical mlad gospod s ščipalnikom na kljukastem nosu, živahen in nemiren; govoril je vso pot z jezikom, z očmi, z obrazom, z rokami.

„Dobro došli, gospod Mosterih!“ si je mel roke vrh stopnic gospod Klepš, „dobro došli na kmetih, gospod dr. Lajb!“

„Gospod Klepš, gospod Klepš,“ je hropel zabuhli gospod, „Vi ste pričakovali bolj mojega sina, bolj mojega sina.“

„Tudi, tudi, gospod Mosterih.“

„Toda, kaj sem že hotel reči. Da, kupčijske zadeve so me privedle; da, da, in potem tukaj gospod urednik „Naprednega Kovinarja“. Kaj sem že hotel reči. Da, ali ste brali v listu napad? Ha, ha!“

„Prosim, gospoda, stopita malo v mojo pisarno!“ je vabil Klepš, ko se je Mosterih grohotal, da se je moral nasloniti z obema rokama na držaj, in dr. Lajb mahal z rokami in si snemal in natikal ščipalnik.

„Prisrčna hvala, gospod doktor!“ se je zahvaljeval v pisarni Klepš in stiskal uredniku roke.

„Malenkost, gospod svetnik,“ je dejal ta, se vrgel v fotelj, prekrižal noge in „Vi dovolite, gospod svetnik,“ si prižgal smotko. „Čemu hvala?“ je dejal in puhnil dim po sobi. „Ali je to zame umetnost? Če ne bi bili Vi sami ublažili napada, ko sem Vam predložil rokopis, bi bil učinek še večji.“

„Kaj sem že hotel reči?“ je iskal Mosterih misli in besed in vzdignil razprostrte roke, kakor bi hotel blagosloviti urednika. „Zadostuje tudi ta, gospod doktor, zadostuje.“ Dr. Lajb se je priklonil.

„Jaz občudujem Vašo spretnost,“ je hvalil Klepš, „Vaše strokovnjaštvo.“ Dr. Lajb se je priklonil zopet, medtem ko se je Mosterih zopet grohotal: „Oh, oh, oh, strokovnjaštvo! Jaz sem razumel rokovnjaštvo, oh, oh, oh!“

„Kamor mahne Vaš meč,“ je nadaljeval Klepš, ne da bi se oziral na breztaktni Mosterihov grohot, „useka smrtno rano. Delnice naše družbe so padle v kurzu že za 30%.“

„Kaj je to 30%?“ je mahal dr. Lajb z rokami. „Pasti morajo še. Prosim, ali nisem manevriral imenitno? Ali je to zame umetnost? Prosim. Jaz napadem prvič, z odprtim šlemom, ostro, toda fino, strupeno, upravo družbe, ki je veljala doslej za vzorno. Učinek? Kurz delnic pade za 10%. Nič več? Jaz čakam. Nič? Dobro. Jaz objavim po novinah, da je naperil odvetnik gospoda Klepša proti meni, uredniku

„Naprednega Kovinarja“, tožbo, da se pa urednik nič ne boji, marveč veseli, ker bo mogel odkriti še hujše rane tega labilnega podjetja. Delnice padejo zopet za 10⁰/₀ in jaz čakam zopet. Kaj nič več? Bomo videli. Čez par dni razglasim, da je odvetnik gospoda Klepša umeknil tožbo brezpogojno; zakaj, to morata pač vedeti gospod Klepš in njegov odvetnik. Kurzi so padli zopet za 10⁰/₀. No, kaj, gospoda? Ali nisem izpeljal imenitno?“

„Imenitno,“ je prikimal gospod Klepš; „in poštenega dela čaka pošteno plačilo.“

„In kakšno razburjenje na borzi, gospod Klepš. Prav, da ste izginili za nekaj časa s pozorišča. Delničarji bi Vas bili pretepli. Goljuf in slepar so bili najmilejši priimki, ki so Vam jih dajali.“

„Da, in kaj sem hotel reči?“ je pihal Mosterih. „In Vas so slavili kot pogumnega in značajnega poštenjaka. Oh, oh!“

„Sodba svetá, sodba svetá,“ je kimal vdano Klepš. „Gospod doktor, ker ostanete pri nas pri kosilu, ali ne bi hoteli počastiti zdaj moje soproge? Toda ona se ne briga za naše zadeve; zato se predstavite rajši kot dr. Klajb, K-l-ajb. Razumete?“

Dr. Lajb je odšel samosvestno; Klepš pa je razlagal Mosterihu, koliko delnic da se je že posrečilo vsled nizkega kurza spraviti v zanesljive roke zavveznikov, da ne bo treba tolikanj deliti dobička. „Vtekniti pa bo treba mnogo denarja v tvornico, da se razširi obrat.“

„Aha,“ je kimal Mosterih, „in dividende prav nizke.“

„Po mojem mnenju,“ je dejal Klepš, „naj bi se jih prvo leto ne izplačalo sploh nič. Tako se okrepi podjetje in mi dobimo še več delnic v roke; zakaj siromaki se delnic brez dividend hitro naveličajo. Potlej pa se bo začelo pravo, uspešno delo, ki bo dokazalo, kdo da je imel prav, tisti, ki so prodajali delnice, ali mi, ki smo jih kupovali.“

„Da, in kaj sem hotel reči? Na moja naročila se bo vendar v prvi vrsti oziralo v tvornici.“

„Gotovo, gospod Mosterih. Roka umiva roko. Ravnatelj Adamič je danes moj gost.“

Medtem sta vstopila vsak od svoje strani Adamič in Lajb, in Klepš je predstavljal: „Ravnatelj Adamič — odvetnik dr. Klajb.“

„Klajb? Klajb?“ je ponavljal Adamič. „Boga zahvalite, da ste Klajb in ne dr. Lajb, ker urednika Lajba bi klofotal jaz. Njegovo početje je razbojništvo.“

„Tudi moje mnenje,“ se je smehljajl dr. Lajb in stresel roko ravnatelju, ki se ni dal pomiriti in je zabavljajl naprej čez lopove.

„Ta falot piše,“ je dejal, „da naše podjetje ni pošteno, da se pritožujejo odjemalci, ko jim komaj

sproti izvršujemo naročila in bomo morali najeti zopet novih delavcev. Ali ni to lopovščina?“

„Lopovščina, lopovščina,“ je komaj premagoval grohot Mosterih.

„Takšen je dandanes svet,“ je vzdihnil Klepš, „najpoštenjši človek ni varen pred zahrbtnimi napadi. Toda pomirite se, gospod ravnatelj; to je one-mogel izbruh zavisti naših konkurentov.“

„Napadati kristalnočiste značaje!“ je dejal dr. Lajb, zadovoljen, da je bil že odvadil svoje lice izpreminjati barvo.

Klepš je obračal pogovor na druge stvari; Mosterih pa je lomil smeh, da je pokal stol pod njim. K sreči je bilo kosilo že pripravljeno.

Pri mizi je predsedovala gospa Klepševa, mlada, okusno oblečena dama prikupljivega vedenja, ki je znala ljubeznivo poslušati in mirno govoriti, tako da ni povedala sicer nikoli nič posebnega, a tudi nikdar nikjer zadela. Zanimala se je zdaj za Mosterih na desni, zdaj za Lajba na levi strani. Poleg Mosterih je sedela njena svakinja, sestra Klepševa, ki se je držala resneje in važneje, kakor v strahu, da ji ne bi kdo kratil dolžne časti; poleg Lajba pa živahna gospodična Berta, ki si ni mogla misliti, da ne bi bila poglavitni namen človeškega življenja smeh in zabava; zato je sicer resno kimala govorjenju svojega soseda, ravnatelja Adamiča, ki je razpravljajl s Klepšem načrte o preustroju obrata; poslušala pa je dovtipnega in zabavljivega dr. Lajba, ki ga je bilo največ slišati. Dr. Lajb je jedel in govoril hlastno, kakor da bi se bal, da mu kdo prehitro vzame krožnik ali besedo; Mosterih je bil premišljen v jedi in v govorjenju, a ker je vedel, da pospešuje smeh prebavo, je napeljeval razgovor na „Naprednega Kovinarja“ in se veselil Adamičevega zabavljanja, Lajbove jeze in Klepševe zadrege.

„Kaj pa boste počeli, milostiva gospa, v tem romantičnem kraju?“ je vprašal dr. Lajb gospo, ki se ni zanimala za „Naprednega Kovinarja“.

„Dolgočasila se bom, gospod doktor,“ se je nasmehnila gospa.

„In Vi, gospodična?“ se je obrnil Lajb na drugo stran.

„Jaz pa pomagala materi,“ je dejala Berta.

„Berta!“ jo je pokarala teta in gubančila čelo. „Mladi gospod Mosterih je vendar obljubil, da nas kmalu obišče.“

„Jaz se nadejam, da ne bo držal obljube,“ je šepetala Berta, da je slišalo vse omizje.

„Grozno!“ se je zgražala teta in gledala po strani hudomušno nečakinjo, ki je zelo zabavala dr. Lajba.

„Jaz govorim, kar mislim,“ je dejala Berta.

„Misli rajša, kaj govoriš!“ jo je zavrnila ona.

KOZAŠKA PESEM

J. ZUBER

„Gospodična Berta,“ je pohvalil Lajb, „jaz sem popolnoma Vašega mnenja in vnet za žensko volilno pravico v srčnih zadevah. V starih časih so izbirali ženine in neveste starši; dekleta niso imela ne aktivne, ne pasivne volilne pravice. Dandanes je drugač.“

„Stari časi so bili dobri časi, gospod doktor,“ je dejala teta. „Dandanes pa hočejo imeti ženske aktivno volilno pravico, pasivno bodo pa izgubile.“

Ženska družba se je poslovila od mize; gospodom pa, razen Klepša, ki ni ne pil, ne kadil, je natočil strežaj močnejšega vina in prinesel finih smotk, da so udobneje reševali socialna vprašanja.

„No, prosim,“ je razlagal Lajb, „ali nista gospodar in hlapec vzajemno odnosa pojma, ki zahtevata drug drugega? Ni gospodarja brez hlapca, ne hlapca brez gospodarja. To razmerje je državotvorni princip. Prvo državo je ustanovila močnejša pasma, ki je podjarmila slabejšo, in odtodaj je država ustroj gospodujočih in služečih slojev in državniška modrost ima težiti za tem, da se zagotovi in olajša enim gospodovanje, drugim služenje.“

„Kaj pa, če hočejo pač eni gospodovati, drugi pa ne služiti?“ je vprašal Adamič.

„Potem nastane boj, dokler se ne ustanovi zopet prejšnje razmerje ali pa tudi novo, da pridejo nove plasti na vrh. To podjarmljanje ali ustanavljanje držav se je vršilo stoletja in stoletja s sirovo silo. Najsilovitejša pasma je zmagala in iz njenih najbojevitestih zastopnikov se je rodilo plemstvo, grofi, knezi, vladarji, ki so pobrali podložnikom orožje, jim vzeli pogum in samosvest in jih ukrotili, kakor je ukrotil človek premnoge koristne živali. Potem so nastale v državah stalne razmere, kjer so eni mirno gospodovali, drugi mirno služili, kar se je zdelo koristno na obe strani in takorekoč naravno in zakonito. — Toda gospoda Mosteriha ne zanima ta zabava?“

„Pač, pač. Naravno in zakonito,“ je ponavljal Mosterih, ki se je najbolje izpočil, kadar mu je kdo pripovedoval, kar ga ni zanimalo.

„Ali gredo gospodje pogledat tvornico?“ je vprašal ravnatelj.

„Pozneje, gospod ravnatelj, pozneje,“ je branil Mosterih. „Gredoč, preden se odpeljemo. Prosim, gospod doktor, nadaljujte! Pri Vas se človek vedno kaj nauči. — Naravno in zakonito, tako je bilo.“

„Da, ampak vaditi in uriti treba vsako dušno in telesno moč, da ne oslabi. Razvoj rastlinstva in živalstva nam kaže, kako so se spačili, izhabili, okrnili udje in organi, ki se niso rabili, in kako so se ojačili, izpopolnili, izobrazili drugi z rabo in vajo. Kako razvije telovadba telesne moči in kakšni bebci postanejo ljudje v starosti, če jim preseda duševno delo, to vidimo v vsaki družbi.“

„Torej ena pasma mora vladati v dobro urejeni državi,“ je poprijel besedo Klepš, ki se je bal, da si bo privoščil Lajb dobrega Mosteriha.

„Da; toda ta gospoduje le toliko časa, dokler izpolnjuje pogoje vladanja. Plemstvo, ki je zavladovalo v burnih časih, je izgubilo v mirnih svoje vrline, temelj svoje vlade, ker ni bilo prilike jih uriti in vaditi; naposled mu je zadala smrtno rano demokratična naprava splošne vojne dolžnosti. Tako je nastopila druga vlada, vlada denarja in tiste pasme, ki je najspretnjša v pridobivanju denarja. Plemstvo se je že začelo mešati ali vezati s tem novim slojem ter si pridobivati na ta način prej neznanih finančnih vrlin, ki se potem dedujejo od roda do roda. Moderna aristokracija je aristokracija denarja in stare vrste aristokrat je smešen, če nima denarja.“

„Ampak današnji čas je aristokracijam sploh nasproten,“ je dejal Klepš, „in poudarja demokratična načela.“

„Ah, dokler naša aristokracija,“ je rekel Lajb in se priklonil Klepšu, „tako skrbno uri in razvija svoje vrline, ni nobene nevarnosti. Narava sama nam je ustvarila ugodne razmere. Da pisano gleda katoliški delavec protestantskega, nemški slovenskega in narobe, to je za nas velike važnosti. Vera, narodnost, domovina, pasma, to so mogočne imponderabilije. Dobro bi bilo, če bi se bolj negovale in gojile te razlike med delavskimi masami.“

„Da, da,“ je vzdihnil Klepš; „toda godi se ravno narobe. Delavci se vežejo in družijo med seboj, kar je bilo nedavno še prepovedano, kar je veljalo za upornost in prekucijo; mi podjetniki pa se pobijamo s konkurenco. Kdo se more dandanes še zanesti na delavstvo! Ali ste že kaj razmišljali, gospod ravnatelj, kako bi se dali delavci bolj privezati na podjetje? Svoja hišica, svoj dom, to je močno vezilo, ravnotako zakonska zveza, žena in otroci. Jaz se bojim, gospod ravnatelj, da živi tudi nekaj Vaših delavcev v divjih zakonih.“

„Mislim, da,“ je zmignil ravnatelj z rameni; „toda če pošteno delajo, se jaz za to ne brigam.“

„Kar ni prav, gospod ravnatelj, ni prav. Nравnost se ne sme omalovažati, ker je tudi gmotno koristna. Zakonski ljudje so pohlevni, pokorni; kako razbrzdani pa so marsikaterikrat samci! O tej zadevi bom govoril jaz sam z gospodom župnikom in Vi mi boste pomagali, da uredimo nezdrave razmere.“

Kočija je čakala pred gradičem in Mosterih in Lajb sta se poslavljala pri gospeh, oni s tolažilom, da pošlje kmalu svojega sina, ki jim bo preganjal dolgčas, ta z obžalovanjem, da bo bridko pogrešal duhovito družbo. Potem so se odpeljali v tvornico. Pri vhodu so se poklanjali uradniki, po raznih oddelkih je vodil goste ravnatelj.

Kazal jim je, kako je ukrotila človeška roka divjo Peščato, da ji opravlja najtežja dela in goni največja kolesa, ne sicer vdano in mirno; toda kaj ji pomaga, če šumi in hrumi in se peni od jeze! V livarni so se topile kovine. Zdajpazdaj je zažarela kakor peklenko žrelo v kotlu odprtina, da je pri-tekla kakor iz ognjenika težka ognjena lava v pripravljene posode in kalupe in obžarila z bliščem, ki je jemal oči, molčeče delavce, ki so krotili razjarjeni element, mu odpirali pot in jo zapirali zopet, ravnali stroje, ki so dvigali in odvajali žareča bremena, ali odnašali napolnjene kalupe, iz katerih je cvrčal in žvižgal in sičal razbeljeni vzduh.

„Tam pa zelen žar?“ je vprašal Lajb.

„Ker teče baker,“ je dejal delavec in zamašil odprtino z glinjem.

„Naša valjarna!“ je dejal ravnatelj in pokazal med silnimi stebri težke valje, ki so se vrtili paroma v nasprotnih smereh, prvi par daleč narazen, drugi vedno bliže in bliže in razstop zdaj okrogel, zdaj oglat. In delavci so pokladali težke kose žarečega, mehkega železa med valje, ki so potezali kovino medse, jo raztezali in obračali; ko pa so jo prevalili, so jo prestregli na drugi strani drugi delavci in jo pomeknili zopet med drug par valjev, ki jo je podaljšal in potanjšal še bolj in razločneje določil obliko in tako naprej, dokler se ni izdelalo tu okroglo ali robato železo, tam pločevina ali žica, ki se je vila in žarela in rdela in temnela po mokrih, umazanih tleh kakor dolga goreča kača, ki se zvija in siče, ko jo je presekala na travniku kosa. Od vseh strani šum in ropot in puhanje in cvrčanje in gibanje in vrtenje, gori in doli in sem in tja, na levo in desno, enakomerno in brez prestanka kakor sto rok in sto nog strašnega velikana, ki se upira in lomi in trga okove, da se stresa zemlja pod premikanjem orjaškega telesa, pod hropenjem silnih pljuč. In človek, ki je ukrotil in vklenil tega velikana, kako se ga boji še vedno, kako stopa oprezno, da se mu ne približa preveč, kako se umiče, kadar se iztegne železni ud in seže po njem!

V drugem poslopju drug ropot, ne več debel in zamolkel kakor grom, ne več kakor hreščanje drevja, ki ga lomi po gozdu vihar, ampak tenak in droban, klepanje in trkljanje, tu hitrejše, tam bolj počasi, zdaj glasneje, zdaj tiše na vseh koncih in krajih, in vmes brnenje in brenčanje jermenov, ki nekako ob vretenih in gonijo kolesa. Za stroji pa sede ali stojijo delavci, ki pazijo, da dela stroj vestno in tolče pravilno in vrta in pili in brusi kovino. Tudi tega oddelka naprave goni oddaleč voda Peščata, ki so jo v strojnici z ognjem strahovali mogočni stroji, jo izpremenili v paro in prisilili napeti svoje moči in prerivati težke bate in delati tlako človeku.

Gospodje gostje niso mnogo razumeli o teh strojih; zaraditega je Mosterih molčal in poslušal, Lajb pa govoril in kritikoval. Svetnik Klepš pa je izpraševal delavce, kako da se jim godi in koliko časa da že služijo v tvornici, in jim dajal gredoč dobre nauke.

„Pridno delo,“ je dejal, „in zmernost, to je pogoj sreče; delo in zmernost.“

„Zatorej nič bati, gospod!“ je odvrnil kovač Brnot. „Dela je dosti; za našo zmernost pa skrbe Vaše plače.“

„Nesramna predrznost!“ je šepetal naglas uradnik, ki se je hotel prikupiti. Klepš pa je samo karajoč pogledal delavca in šel mimo.

„Kaj pa ta kup?“ je vprašal Lajb, ko so ostavljali tvornico.

„Odpadki,“ je dejal ravnatelj.

„Zakaj ne porabite in spravite v denar?“ je opominjal Lajb. „Pomešajte z žaganjem ali s kakšno drugo redilno snovjo in napravite umetno krmo za živino!“

„Naše krave,“ se je smejal ravnatelj, „niso tako neumne, da bi jedle kaj takšnega.“

„Tudi ni treba, da bi bile krave tako neumne; da so le ljudje. Treba je samo priporočila v kakšnem strokovnem listu in imenitnega imena, na primer krmol ali klajalin ali debelon in zraven ilustracijo: na eni strani sedem debelih egiptovskih krav, ki so se krmile s klajalinom, na drugi sedem suhih, ki jedo navadno seno.“

„Gospod doktor, Vi ste dobre volje.“

„Zakaj? To je bridka resnica. Če pa nočete umetne krme, napravite umetno gnojilo, kar je tudi moderno; postavim, kakšen gvanol ali sterkorin ali kopron, seveda z ilustracijo: šop bujnega žita, kakršno je vzrastlo ob kopronu, in zraven siromašno polje, ki se mora zadovoljevati z navadnim gnojem. Poizkusite! Ljudje so mnogo neumnejši, nego si Vi mislite. Kemija, gospod ravnatelj, kemija, ta dohaja naravo na vseh njenih potih, na nekaterih jo je že prehitela.“

Ravnatelj in Klepš sta se menila, koliko novih delavcev da bo treba najeti in kakšnih strojev naročiti, da bi šlo delo hitreje izpod rok in se prihranilo nekaj delavskih moči.

Pred Rožičevo krčmo pa je stal naprežen voz za Mosterih in Lajba in Rožič je pozdravljaj na pragu gospodo, zlasti svetnika Klepša, in zagotavljal, da je čast in veselje za Fužine, da ostane gospod svetnik dalje časa v Javorju. Klepš je odzdravljaj prijazno in izražal trdno nado, da se bosta večkrat videla.

„Ali se dobi kaj zabave v Vašem kraju, gospod krčmar?“ je vprašal dr. Lajb.

„O, zabave dosti,“ je odvrnil krčmar. „Dobra voda, zdrav zrak, lepa okolica, godba, ples ob nedeljah.“

„Ali imate drkališče, sankališče?“

„Kolikor ga naredo otroci pozimi.“

„Ali imate pokrito kegljišče, ki bi se dalo kuriti?“

„Ne, takšnega še nimamo.“

„Priskrbeti bi ga morala občina.“

„Za take stvari pa nimamo denarja.“

„Prosrite državne podpore!“

„Država vendar ne more podpirati nepotrebnih naprav, dokler strada še kak revež na svetu.“

„Stradanje ni nič modernega, gospod krčmar; zakaj stradali so ljudje odnekaj. Država pa podpira samo moderne stvari in pomaga s tem tudi revežem. Zabavišča privabijo tujce in tujci prineso denar. Od tujcev ima občina dobiček, od siromakov nič. Prosite! Jaz Vam svetujem. Zakaj bi Vam država ne napravila zimskega kegljišča z avtomatom, ki bi zaigral Radeckega koračnico, kadar bi jih padlo vseh devet!“

„To naj plača, komur koristi in kogar zabava; ne pa tisti, ki ima od zabave tujcev samo draginjo doma!“

„Vidi se, gospod krčmar, da ne razumete politike. Bремена se morajo vendar razdeliti med vse, da se pozna malo, korist pa med nekatere, da se kaj pozna. Ali mislite, da prihranite kaj državi, če ne prosite Vi? Prosili in dobili bodo drugi. Denar je pripravljen in se mora porabiti.“

„Ampak kako —“

„— bi utemeljili prošnjo? hočete reči. Razlogi tujskega prometa. Ti drže.“

Mosterih in Lajb sta se odpeljala, Klepš in Adamič pa sta vstopila v Rožičevo krčmo, ki jo je vso vznemirila tolika čast. Polna hvaležne radosti je povpraševala krčmarica, s čim da more postreči; krčmar pa je obžaloval, da gospod Klepš nič ne je in nič ne pije. Takšnih časti in takšnih gostov je bil on hitro sit. A Klepš je hotel pokazati samo svojo vljudnost in je govoril prijazno o domačih razmerah, socialnih potrebah, občinski upravi.

Rožič, ki je bil popolnoma zadovoljen samo s seboj, je zmignil z rameni, češ, da so dandanes ljudje brez vsake moči in brez vsake volje, da se ne zanese sam nase nihče nič, zmeraj na druge, ki naj pomagajo. „Bode že občina dala, tako pravijo. Prej je bil vsak sam svoje sreče kovač; zdaj bi morala občina in dežela in država kovati srečo vseh ljudi.“

„Naravno,“ se je smehljaj Klepš, „ker tudi nikoli ni kriv posameznik, kadar se zgodi kak zločin; ampak vselej družba. Družba pa nima skupne vesti,

ne čuti skupne odgovornosti in ne zardi od skupnega sramu. Kdo je tedaj kriv in kaj bo iz tega?“

„Ljudje bodo pozabili, kaj je prav in kaj ni prav, ker se bo vsak izgovarjal z družbo.“

„A družbe pravzaprav tudi nimamo; samo stranke; vsaka stranka svojo debelo vest in svojega voditelja; vsak voditelj svoje priganjace. Ti odločijo, kaj je prav in kaj ni prav; potem se predlaga; kdor ugovarja, se pobije; kdor ima svoje misli, se proglasi za sebičneža, ki ruši disciplino; naposled se sklene in s sklepom je izvrnil voditelj svojo odgovornost na stranko, ki je ne čuti nič, ker je porazdeljena na vse.“

„Ej, naši občinski možje,“ je dejal Rožič, „kako varčen je vsak sam zase! Za občino bi pa kar delali dolgove. Nočindan premišlujejo, kako bi se dal denar plodonosno, kakor pravijo, zapraviti, češ, da bo v sili pomagala dežela.“

„In dežele pravijo,“ je dodal Klepš, „da mora pomagati država. Državi pa bo moral pomagati sam Bog; sicer postane enkrat vsa družba ena sama velika beračija.“

„Ampak kar se izda res plodonosno,“ je pripomnil ravnatelj, „to ni zapravljeno; in upravičeno je, da tudi potomci še nekaj plačujejo za koristne naprave, katerih sadove bodo uživali.“

„To je vse res,“ je dejal Rožič; „toda kaj pomaga lepa hiša, če je vsa zadolžena! Posameznik je varčen, družba zapravljiva. V družbi si izmisli vsak čas kdo kakšno veselico in zabavo in srečolov in vsega vraga. Vsak teden pride k meni par prirejevalcev ali prirejevalk: To in to bomo priredili, toda troški, troški! — Zakaj pa prirejate? — Častna dolžnost. — Ali imate preveč denarja? — Ne solda; nabirat smo prišli. Koliko boste dali? — Kolikor se da, je premalo, in ko si že plačal, še nimaš miru; moraš se še veseliti in zabavati.“

Tako se je zabaval v Rožičevi krčmi gospod Klepš; ženstvo pa se je dolgočasilo v Javorju. Mati in hčerka ste se čutili utrujeni in počitka potrebni po kosilu in se jezili tiho na teto, ki je prestavljala stole in brisala mizo in omare in godrnjala nad razposajeno nečakinjo.

„Sedi vendar, Mara!“ je govorila v polsnu gospa. „Človek postaja nervozen, ko ti vedno brišeš in drgneš in snažiš.“

„Koliko pa se tudi nabere prahu!“ je dejala teta, odprla okno in iztrepala brisačo. „Elza briše zaničarno in površno. Berta, poglej, kak lep razgled se odpira na to stran!“

„Zapri ga, prosim, da ne bo prepiha!“ je mrmrala gospa.

„Poglej vendar sem, Berta!“ se je hudovala teta in dušila glas.

„Ne morem. Jaz prebavljam,“ je dejala gospodična.

„Sram te bodi!“

„Ali se sliši? — Če Mosterih prežvekava, zakaj bi jaz ne prebavljala!“

Teta pa je odprla vrata na hodnik in zaklicala: „Pufi!“ in trije majhni, debeli psički, pufi, mufi in šnufi, so pribevskali v sobo, se smolili nekaj časa

okrog svojih gospodinj, se spenjali po obleki in po nekaterih ponesrečenih poizkusih poskakali s pomočjo nežnih rok v mehka naročja. Gospe je padla iz rok knjiga, teti omahnila roka z brisačo, vsa družba je utihnila in zadremala; samo kak pufi ali šnufi je v spanju zastokal ali se preleknil ali se popraskal zaradi kakšne nadležne skrbi za ušesom.

(Dalje.)

Drobljanci.

Zložil Anton Medved.

17.

Mendà je le res, kar ljudje govore,
da pamet je kratka, kjer dolgi lasje.
Če ženski se skrajšajo, ko zasive,
tako j se ji pamet podaljša,
da hitro si kupi nove lase
in ž njimi spet glavo ozaljša.

18.

„Zdaj knjige v stran in predme
polno skledo!“
Nekteri si domišlja mlad,
da je veliko storil že za vedo,
če je napravil doktorat.

19.

Kadar ti začno iz lire
pikre švigati satire,
kadar nehaš peti vnet
o sijajnih vzorih,
takrat, o poet,
sodi svet,
da si let matorih.

20.

Predpust je kratek. Gospice, na ples!
Hudo bo, če boste na post osamele
popravliale bluze in tarnale vmes:
Vso noč smo lovile, a nič ujele.

21.

Samorasel in izviren
duh je tvoj in tvoj izraz
in zato lahko preširen
pišeš z veliko svoj „Jaz“.
Vzvišen, zmeraj nov, drugačen,
v mislih, čuvstvih samopaš,
škoda le, da večkrat lačen
za zemljana se izdaš.

22.

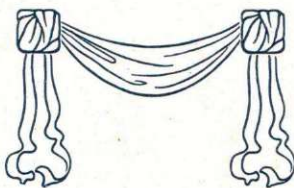
Otroke učiti ni majhen križ.
Preprost in nevešč je mladi drobiž.
A stokrat je teže učiti ljudi,
katere ohola zavidnost mori,
če zna kdo kaj več, kot znajo sami.

23.

Še vedno se dobi možič,
ki misli, da je velik ptič,
da vsem je vse postal,
pa ni nikomur nič.

24.

Ni le tebi, o Prešeren,
bila vzeta vera vase,
ves tvoj narod je neveren,
kadar velik duh mu vzrase:
„Velik ni, če ni primeren
za široke ljudske mase.“

Prvi poizkus na Kamniško sedlo pozimi.

Spisal Rudolf Badiura.

In to ti nič ni mar,
Da ... kličejo ... ostani! Ostani! —
Nazaj, nazaj — v planinski raj!
Simon Gregorčič.

Dne 5. in 6. januarja 1908. — Meli in ribali so si ozeble roke ter sopli vanje potniki na jutranjem kamniškem vlakcu. Nevoljno so cep-tale z nogami ženice in urno jim je šla govorica izpod šklepetajočih zob o „strpenskem“ mrazu po novem letu. — Uh, ta zima! Kdaj je bo konec?“

A pri svoji zgovornosti bi že morda zasukale pogovor na kaj drugega, da se niso bile zbodle njih oči ob ostrih špičakah in cepinih mladih dveh turistov, sedečih v gornjem delu istega kupeja. Le-tadva oči-vidno nista bila njih mnenja. Brisala in topila sta ledene rože po šipi, z žarečih lic se jima je čitala radost, da sta zadela na tako ugodno vreme, mela sta si roke, a ne toliko morda vsled mraza, marveč od veselja nad takim jutrom.

„Lejte si no“ — se je čulo za hrbtom — „kako zavérovana gledata na hribe! O Kamniškem sedlu se menita ... Za božjo voljo, sedaj, v tem snegu in ledu ... pa v gore? — — Za ves svet ne! ... Eh, kaj neki imata od tega?“ — — —

Med dolgočasno vožnjo je bilo začetkoma še nekam zabavno poslušati domačo, pristno govorico naših sosed. Ščasoma pa nama je jelo postajati to modrovanje o zimi in turistikki vedno težje prebavljivo. Prišedši v Kamnik sva raditega najprvo krenila v gostilno. — Tam sva si primerno postregla, pa tudi priskrbela še nekaj provianta ter z njim nabasala nahrbtnika, da nista več kazala sramotnih gub. —

Krog pol 10. ure dopoldan sva se naposled oprtala in odpravila na že davno zaželjeno pot, kamor naju je gnalo neko izredno, neodoljivo hrepenenje. Uprav otročje sva se razveselila zunaj mesta živahne, po tako dolgem letu zopet oživele zimske pesmice: škrips, škrops, škrips, škrops ... po zamrznjeni sneženi cesti. Vstopila sva v jasno, belo, prostrano ravan. Skrivnostno je zažuborela in pljuskala ob ledenih ploščah čista, svetlozelena Bistrica, žarko solnce se nama je smehljalo, kakor že dolgo ne, z bližnje gorice so doneli slovesno stranski zvonovi. Tako lepo, tako glasno so peli, čisto novo pesem, veselo, oživljajočo ter naju pozdravljali v slovo ...

Sam ne vem, kako, čudno mi je bilo ta dan pri srcu. Nisem bil prvič na tej poti, vendar se mi je

zdelo, kot da odhajam danes v nov, popolnoma neznan svet. In čim bolj so branili, čim bolj so naju sva-rili, tem huje me je gnalo naprej!

Zimi v svate! Samo to je čutilo in vsledtega tako nemirno bilo srce. Slutilo je naprej, da se mu obeta nekaj lepega, krasnega, bajnega ... prav kakor sem sanjal marsikatero temno noč ...

Ozka a dodobra shojena gaz naju je peljala v Bistrico. Po svežih stopinjah sva pa opazila, da to-krat nisva edina na tej poti. In res. Na Kapiščih sva došla petero izletnikov — v veliko začudenje celo tri dame vmes — ki jih je tudi ta dan izvabilo pre-krasno jutro v prosto naravo. Pospremili so nas do turistijske kočice S. P. D. v Bistriškem Koncu. Na dolgo smo se tam poslavljali, le vodnik omenjene družbe nama je stisnil gorko roko s kratkimi besedami: Da nisem rodbinski oče, koj bi jo udaril z vama ...

Najina družba je odšla na drugo stran, čez iz-sušeno strugo Prosekovo k logarju, midva pa sva odložila za nekaj minut nahrbtnike pred zapuščeno kočico na klopi. Ni pa se nama dalo posedati na njej. Ker je bilo zmanjkalo gazi, sva hotela biti čim-prej na jasnem, kakšna bo nadaljna pot po snegu, je li dovolj trd, bo li držal? Šla sva ga takoj po-izkusit.

Hodila sva krog verande, klopi ter letala in teptala krog samevajočega javora pred kočico ... škrips, škrops, škrips, škrops ... Kako drugače sedaj le-tod, sva se domislila! — Pred nekaj meseci komaj smo se še zverali tu naokrog v prijazni senci javo-rov. Po mehki, duhteči livadi smo polegali ter gledali za lahkokriliimi, pisanimi metulji. In nad nami, po zelenih vejicah, so se zibale drobne gorske ptičice, razveseljujoče nas z milimi melodijami ... Ničesar več. — A kdo bi tožil! Čuj: škrips, škrops, škrips, škrops ... Ej, zimske melodije! Da bi naju le te spremljale in ne utihnile prekmalu!

Zadovoljna in veselih nad sva odkorakala naprej po zadnji ravninici mimo ivnatih smrečic in prišla do orientacijske table (poleg Uršičeve bajte), ki kaže na Kamniško sedlo.

Še enkrat sva se ozrla nazaj čez tiho poljano mirnega Konca, nato pa izginila v bukov gozd. Zavila sva desno navkreber po stari stezi proti Rdeči griči nad Rokovnjaškimi luknjami. Po vijočih se serpentinah sva opazala le malo, komaj za dobro ped snega. Prehitro in bolj pa sva občutila pezo slad-

kega bremena najinih nahrbtnikov. Izprva sva se bila malo zasopla, zato sva morala tuptam postati. Pri tem sva se uprla in naslonila na kakšno primerno bukev ter odvalila nanjo najini bremeni, seveda se pa vsled teh prav nobena niti malce ni zganila in ne zmenila. Kaj je to za tako jaka, vsem vetrovom kljubujoča debla? — In vendar to niso bile več one ponosne bukve, ki so se še pred kratkim tako košatile, tajno šepetale v vrheh, takrat, ko je še šuštel zeleno listje... Deblo za deblom se le še steguje sedaj, a sama gola rebra so to, polomljene so veje, oropane, oledenele... Obupane štrle v nebo... A solnce visoko, ki vse vidi in vse ve, se jim smeja sedaj in roga tako ponižanim in čutila sva mimogredoč, kako je kanila z njih marsikatera kaplja kot težka solza ter pljusnila glasno ob tla...

Počasi sva prispela do vznožja Rdeče griče, pod njene modrikaste, laboraste, visoke stene. Dolge in debele sveče, nalik jamskim kapnikom, so visele raz mogočni pomol čez pot. Hitro in previdno sva smuknila podnje in že sva sedela za le-temi „orglami“. Tam sva si slekla vroči „kamižoli“, kajti debele kaplje so tudi nama že polzele po hrbtu od pripekajočega solnca, ko sva hodila v klanec.

Rob, po katerem sva se nato polahkoma spenjala kvišku, nama ni prizadeval — dasi strm in kamenit — nikakršnih nepravil, ker je bil že docela kopen. Sneg na njem ne strpi dolgo. Premalo je obrastel, zato ga veter razpuha.

Šele pri Rokovnjaških luknjah sva zadela zopet na trajen sneg, trd in debel za komolec.

Vsakomur, ki je že kdaj ali pa še bo potoval na Kamniško sedlo — ob sezoni je to pač otročjelahko — ostane del steze od Rokovnjaških lukenj naprej izmed vsega pota morda v najprijaznejšem spominu. — Po napornem klancu stopiš na mehko stezo, ki se vleče vzporedno nad globokovdrto strugo pod Dedcem. Sveži hlad, prepojen z vonjem rumenih cvetov divje akacije, te oveva, na uho ti udarja močno šumenje mnogokrat padajočega gorskega potoka, ki bije, ruje in divja čez skaline, močno se mu mudi v naročje Bistrice. V prijetni senci pod zeleno streho potuješ, a kar ti je morda najbolj všeč, hodiš tod ves čas po ravnem, vseskozi do jarka med Brano in Planjavo, ki drži v Klin. Edinole kratka bližnjica, ki te prestavi na jahalno stezo kneza Windischgrätza, je malo strmo nagnjena.

Nekaj le pogrēšaš tod ob sezoni. Razgleda nimaš ali vsaj ne takega, tako divnega kakor sva ga občudovala midva ta dan. Koliko lepša se mi je zdela prav ta dan promenada pred fantastičnim Dedcem nad ivnatimi, kosmatimi hostami! Prevzel me je veličastni sklep Repovega kota, nad katerim so se zlatile Zeleniške špice, lepe sosede Dedčeve.

Kaj malo sva se menila na tem potu. Opazovala in gledala sva le te znane kraje, katerih še nikdar nisva zrla tako mičnih, kot ravno sedaj v bajni zimski obleki.

Naenkrat pa nama zamoti nekaj oči, kar nama je že vso pot in že mnogo tednov delalo toliko pomislekov o tem potu: stala sva pred prvim plazom! — Nehote sva se malo čudno spogledala ob mogočni, visoki masi in nagromadenih kupih trdega snega, nakupičenega z oglatim kamenjem, ki se je odkrhlo od skal, ter pomešanega s prstjo, z listi, odcepljenimi vejami itd.

„Če bi sedajle pribobnel in se vsul?... A kaj bi! — Kar je imelo navzdol, podričalo je že. Več ne more...“

In zaletela sva se — plaz izvrstno drži — v smelih skokih počrez. — Nekaj sekund, in bila sva onstran.

Ne dolgo nato sva zadela še na drugo, tretjo in četrto, zadnjo plaznico, ki prestrežejo to pot, in sva dospela do jarka pod Klinom.

Tu je razpotje. „Po stari ali jahalni?“ — Ne da bi se dolgo pomišljevala, sva pokazala hrbet Dedcu in se odločila za staro pešpot, ki je mnogo krajša. Odcepi se na levo v gozd in pripelje skoro naravnost, vzporedno ob celem jarku navzgor v Klin, dočim se izgubi jahalna daleč v stran proti Repovemu kotu ter se zvija v dolgočasnih serpentinah semtertja, preden vjame staro pot vrh jarka.

Sledu pota ni bilo več zaznati. Držala sva se markacij, ki so pa bile zelo nizko, komaj za komolec ali še ne nad snegom, toliko ga je že ležalo tod. Toda kakšen sneg je bil to? — Mehak, ojužen, zelo se je vdajal. Že sva se bala, da bo treba prenočiti v pastirski koči v Klinu ter tam počakati jutra, da se sneg zopet strdi. Gazila sva in gazila, da bi kmalu izgubila vso dobro voljo, ki sva jo prinesla do semkaj. Da, huda, trda zagozda za najino veselo razpoloženje je bil ta Klin. Jela sva tarnati nad omečenim snegom, seveda ni prav nič izdalo. Ni se hotel poboljšati in utrditi.

Pač — ali kdaj? Gori šele koncem jarka, ko sva izstopila iz gozda in se nama je odprl lep raven dol pod gričami Spodnje Brane, tam nekako, kjer se križata stara in jahalna pot nad onim studenčkom, kjer se nažlempujejo sezonski turisti.

Kako sva zopet radosti poskočila, ko sva se začutila na trdem srenju! Da, srenj, to je kaj drugega! Pomislite le: nič robatega kamenja, ne mokre polzeče trave, nobene korenine in tudi ne grmovja — ampak samo trdna, ravna snežena tla. Hodi se kot po tlaku. O, še lepše, kot po svetlih, srebrnih preprogah.

To je bilo zopet nekaj za naju!

Krepko, glasno sva pozdravila to izpremembo, da je odmevalo od skal. Stresla se je vsa tišina, zbežala sta mir in samota, ki sta se naselila tod, odkar je nehala in izginilo življenje v Klinu, pod planoto, kjer stoji pastirska koča. Škrips, škrops, škrips...

„Stoj! Psst!“ mi zasika tovariš nakrat. Tudi sam sem čul, zabrlizgal je nekje nad nama divji kozel.“

„Aha! Lej ga! O, še več, eden, dva, tri, štiri...“ A kot bi trenil, že tudi ni bilo nobenega. V divjih skokih so se razpršili in izginili nama izpred oči. — Ah, to so vam živalice, ti divji kozli, to rečem! Urni, gibčni, poskočni — in pri tem gotovi kot le kaj.

Komaj sva se medtem pomaknila za nekaj korakov dalje, sva jih ugledala že zopet. Ali kje že! Rinili so že v Branine stene, onkraj male dolinice, in kar cela rajda! — Vpošev, po zelo strmih snežiščih so poskakovali, lepo drug za drugim, meni nič tebi nič, kot mi n. pr. po ravnem, a brez cepina in derez! Naštela sva jih 17.

Prvi so se bili že umaknili čez rob, zadnji pa so si menda domislili: Ej, kam bi tako dirjali? Saj se poznamo, dva znana hribovca. Ne storita nam nič — sta brez pihavnikov.

In ustavili so se. Stegovali so pokonci vratove. Kako moško, rekel bi, elegantno - ponosno se ti znajo postaviti! Gledali so radovedno za nama, kaj neki imava sedaj tukaj opraviti? Res, človek bi kar gledal in gledal te brhke živali!

A mudilo se nama je naprej in radovedna sva bila na pastirsko kočo. V lahнем ovinku sva zavila povprek čez zadnjo strmo teraso, kjer stoji pastirska koča.

Pozdravljena! Razveselila sva se je kot stare znanke, ki je že bogve kako dolgo ne bi bila videla. A začudeno so nama obtičale oči prvi hip nad nenavadno njeno sedanjo podobo.

Predstavljalasva si jo le vedno sredi smaragdno-zelenih trav, sočnate planinske paše, v kateri polegajo ali prehajajo krotke dimke, liske, gosto cretje in rušje jo je obdajalo tam zadaj poleg majhnih, pritlikavih smrečič pod visokimi mecesni, spredaj na robu in ob vsej poti do nje jo diči neograjen vrtec ljubkih planinskih rožic in posamezni grmički rdečega gričevnika.

Kar ni je bilo več spoznati! Nad pol metra visoko zamedena tiči sedaj v snegu in vse kroginkrog nje tja do sivih čeri in peči je skrbno zavito, varno odedo v debel zimski kožuh. Vse pregrnjeno, nobenih detajlov več in ostrih črt, vse zravnano, zakopano. Podoba smrti. Mrtvaški prtljaj pogrnjen? Da, tako bi marsikdo potožil, tako bi dejali ljudje.

Kaj še? — Kako lene se mi zde take misli!

Globoko spanje narave se mi le zdi to. Sniva, spi le in miruje sedaj po dolgotrajnem delu, da odpočije, da si zbere novih moči, svežih kali. A smrti ni.

Saj ona ne umrje! O ne... Pride njen čas, pokliče jo zopet žarko solnce na dan in zopet vstane, oživi. Le pri nas, pozemskih potnikih je drugače... kadar mi ležemo, kadar mi zaspimo za vedno...

Precej dela sva imela, preden sva bila odkopala sneg pred duricami, da sva se zrinila v bajto. Takoj sva se udomačila v njej. Postavila sva na ognjišče samovar, ga napolnila s snegom in podkurila. Živo se je zasukal krog njega ter jel plapolati modrikasti plamenček. — Medtem pa sva globoko posegla v nahrbtnike, se dodobrega zopet pokrepčala in potem še oživila z gorkim čajem.

Rada bi se še dalj pomudila v koči. A žal, solncu se ne da zaklicati: stoj! kadar in kakor bi se ravno komu zljubilo. Iz temne koče sva stopila spet v jasno poljano, ki se razprostira malo nad njo, nad zadnjimi mecesni.

Divna okolica! — Na levi navpične, grozeče stene Brane (2247 m), na desni visok dolgi hrbet pred Planjavo (2392 m), pred nama spredaj koncem ravnine strmo pobočje, vrh katerega sva si želela doseči najin današnji cilj: Kamniško kočo S. P. D. na sedlu (1879 m).

Posebno krasna je bila širokoplečata Planjava z južnim hrbtom v divni popoldanski razsvetljavi. Razložil si lahko vse njene posameznosti: gladke in navpične, žlebičaste stene, špičaste mnogolike njene griče, zadelane robove, previseče police in ostre snežene grebene, ki so zrlji na nenavadna potnika o tem času. Lep prizor so nama pa nudili tudi blesteči vrhni robovi Brane proti solnčni strani, in kaj zanimivo je bilo opazovati senčno stran Brane. Davno se je bilo že namreč obrnilo solnce od njene vzhodne stene, vendar je bila še izborna osvetljena zbog močnih refleksov z nasprotnih sneženih sten Planjavinih.

Moralo je že biti krog treh popoldan. Poznala sva to po široki, modri senci, ki jo je vrgla topošpičasta Brana že čez sredo sneženega polja med seboj in Planjavo. Večkrat sva se opomnila, da se bo treba podvizati, a resno nama ni bilo. Ne vem, kar nič se nama ni mudilo odtod, od tako nenavadnih prizorov. — Le kadar se je pritihotapila kurja polt pod jopič, takrat sva se spet pomaknila dalje, bodreč se: da pojdiva, pojdiva!

A glej ga spaka! Je že prišlo zopet kaj, kar naju je zmotilo v najinih trdnih sklepih. Prikazala se je zopet tropa divjih koz. Črn, droben roj — kakih 30 skupaj — je pridrvel z vrha Kamniškega sedla. Najbrže je bil napovedan o tistem času konec

FOT. BOGUMIL BRINŠEK

1. Pogled na Rinko in Savinjsko sedlo vrh Kamniškega sedla — 2. Pogled na Mrzlo goro nad Okrešljem z roba Kamniškega sedla. — 3. Pod robom Kamniškega sedla na severni strani. — 4. Pastirska koča v Klinu pod Kamniškim sedlom. — 5. Kamniška koča S. P. D. na sedlu. — 6. Zameti na robu Kamniškega sedla (s severne strani). — 7. Zamet ob Kamniški koči S. P. D.

V KAMNIŠKIH PLANINAH

promenadi pred Kamniško kočo, ter so se hotele o mraku pomakniti proti Klinu. Večkrat so obstali gamzi, ko pa so naju opazili, so izpremenili koj nekoliko prejšnjo smer na levo ter drvili mimo nad nama čez strma snežišča v Planjavo.

Malo nato pa sva ustrelila lepega kozla! — Zgodilo se je to za ono veliko, mogočno skalo, ki sameva sredi že preje omenjene ravnine. Bilo pa je tako-le:

Sneg se je bil začel zopet vdajati. Zdaj je žoknila moja, zdaj tovariševa noga v ojužen sneg, pričelo se je prav kot prej na Klinu. „Ali bo to trajalo do vrha?“ — Zato sva se obrnila na levo, tik pod Branino skalovje, ter hotela tako po njenih strmih snegovih po trdem do koče, namesto da bi gazila zopet v južnem snegu v prejšnji smeri, naravnost navzgor.

Se pa tudi nisva varala začetkoma. Prišla sva na trdi, strmi srenj, kjer sva si morala celo natveziti dereze. Tudi cepina sta nama izvrstno služila. A vrh snežišča sva stala pred skoro navpičnim bregom, česar prej oddaleč nisva mogla razločiti.

Kaj sedaj? — Nazaj do prejšnje skale?... Predaleč... Nerodno...

„Počakaj, naj poizkusim,“ se ponudi tovariš, „pogledam, kakšen je sneg.“

Šla mu je trda. Cepin ni bil za rabo, tla, dasi robato kamenje, vsa oledenela, sneg pa prhak. A trma ga je gnala naprej.

Uvidel sem takoj, da ne morem več za njim po razdrapani poti. Napeto sem mu pa sledil z očmi, boječ se, da mu ne izpoddrkne. Šele, ko se je bil preplazil čez najhujše, in sem videl, da ga izgubim kmalu iz vidika, mu zakličem:

„Traverziram proti Kamrici — drži se vedno bolj desno — nad robom brega se snideva.“

In bil sem sam.

Pojemala je že moč dnevne svetlobe. Polmrak je udušil že vse kontraste blagodejnih barv po okoličih, neka dolgočasna sivost se je napenjala pred menoj v bližinah, tam daleč spodaj pa, znad savske ravani je vstajala gosta, natlačena megla, v kateri so se pogrezovali in potapljali vedno bolj in bolj le še malo osvetljeni vrhovi premnogih gričev in holmov.

Objela me je težka samota in tišina...

Hitro sem premeril teren pred seboj in si v mislih zarisal pot. Sestop po najmanj 60—70° strmim padcu navzdol ni bil nič kaj prijeten ter mi je vzel dobro četrto ure, preden sem si bil skopal zadnjo stopinjo že ves potan. Prišel sem nato na varnejšo teraso in v urnih skokih sem obkrožil kočljivi grič. Tu je še držal sneg. Čim bolj pa sem se jel približevati Planjavini strani, dolini med njo in gričem,

kjer vodi poleti markirana pot, tem slabša in mehkejša so mi postajala tla pod nogami.

Odpel sem si dereze ter jih zamenjal s krplji. A žal tudi ti obroči mi niso dosti pomagali, kajti moral sem vsakokrat potegniti z nogo vred tudi precejšnjo težo mokrega snega, ki se je bil oprijel krpljev...

Dospevši do Kamrice, sem snel še krplje, naveličal sem se jih popolnoma. Naslonil sem se ob njeno skalo ter polagal dlani po ploščati ledeni steni. Kako dobro je to delo napetim, žarečim rokam, kako je to hladilo!...

Dalje je bila mala, kakih 15 metrov dolga ravnica, koncem nje pa sem stal ob bregu nemilega spomina... Čezenj?... Hic Rhodus!...

Motril sem strmino... — Velja! — Samo malce se še oddahnem...

Na delo! — — — Lotil sem se ga. Kako pa sem lezel in gazil, s tem naj ne morim dragega čitatelja... Tudi sam ne vem več, srečno sem vse pozabil še isti dan... Le na nekaj se še spominjam dobro: enkrat sem bil obstal nekje na tem bregu, menda že precej ob vrhnem robu... do pasu v snegu, z glavo, uprto na križem rok čez cepin... oči so se zabodle v tla, v monotono belo materijo, stotine in stotine drobkanih zrnč snega... pred katerimi je jela odpovedovati volja — — — Tresla, šibila so se kolena — bil je najhujši občutek — — —

Ti je li treba tega?... Oj užitka!... tvoje gore... Ha, ha... Idealist — norec...

In že sem zamižal, kot da nečem nič videti, nič slišati, nič misliti... „Samo malo odpočijem“ — — — v istem trenutku pa me spreleti nekaj ter prešine do mozga:

„Pokonci glavo!!“...

Izderem cepin in se obrnem, kot da sem čul odnekod glas prijatelja... Nikogar — a! —

Gorelo, krvavelo je na daljnem obzorju... Srebrne grmade: notranjski Snežnik, hrvaška Kapela i. dr. so žareli kot divni, daljni kresovi iznad valovitega, meglenega, umazanorumenkastega morja, nad njimi pa se je vzpel čarobnobarvni mavrični pas, tenko in mehko izgubljač se in pojemajoč više in više v sinji nebesni svod — — — Zdaj tu, zdaj tam so se prikazovale trepetajoče lučke-zvezdice, tik poleg levega roba Brane se je prizibal veličastni krajec, poleg njega je drhtela svetla večernica. Po grozečih skalinah in strmih snegovih Braninih in Planjavinih pred menoj pa se je izlila purpurna miloba, v bajni violet so štrleli ponosni vrhni robovi... Spomnil sem se nehote Segantinija.

Luč nebeška — svetla zarja! — Ne samo na daljnem obzorju — tudi v mojem tesnem srcu je zasvetilo in zažarelo, novo veselje mi je vzklopelo in

neznana skrivna moč mi je vnovič napolnila vse ude in mišice...

Naprej! Kvišku!!

Bleda mesečina mi je svetila čez strmo nagnjeni sneg, vse je bila le ena krasna, blesteča srebrna ploskev... „Tako škoda“ — sem si mislil — „vse bom razdrapal, vse poteptal, pogazil in polomil...“

Ah, da je to srenj! — — sem tožil semtertja potrpežljivo, ril in se kopal dalje navkreber, postajal in zopet gazil...

Ufff... Še tole teraso! — Do onega kupčka — 20 korakov — še pol — samo še pet... Sedaj pa na desno! — Aha, trši sneg — bravo! — — Da, takle je boljši... grampav je... Se že spomnim... raze... mora imeti... lepe rezljane figure... O, da... saj gre vse! Samo voljo treba imeti... in mir... Hočem! Moram! — — a samo nič prehitevati... Hopsa... Od cretja pa le proč! Ta zanikarna podloga snega!... Bo!... Dobro, da kukajo vun čopki... ognem se vam... Le, počasi... nič mi ne uide... No, ampak sedaj pač že ne more biti več daleč, samo na levo... tamle, tistele peči... pod Planjavo... fotografirala sva še pred par meseci Kamniško kočo...

Ah, kod neki on sedajle gazi?... Da le ni zašel preveč na levo!...

Hoo-op! — — — Hoop, Hoop, Hop, Ho... Nič... samo moj odmev... gotovo se je kam zagledal... ta mesečina... Planjava... njen mirni, resni obraz...

In tako je šlo dalje. Od enega grebena zameta do drugega grebena, od vala do vala, od točke do točke, od lise do lise, katero so pač vjele napete oči — dokler se ni bila pokazala na bajnoblestečem belem polju črna silhueta...

Ali je on?

Hola! — — Hola, holahola, la... — Hahiv, hahiv, haiv, iv... To je on! — — —

Zableščal je refleks njegovega povzdignjenega cepina — jaz sem mu zavihtel s čepico... vse, vse, ves trud, napor je bil pozabljen... Zmaga! — —

Toliko se je še pomudila jasna luna, da je pričakala in videla: kako si stisneta roki dva tovariša na svojem cilju, osamljena, sredi snega in zaledenelega skalovja, kako jima zaigra izraz najčistejše sreče na prepadenih licih po trdo priborjeni zmagi! Potem pa — ko so zaškripala vrata Kamniške kočice S. P. D. — se je nagnila za Brano, odšla je posvetit, iskat, se li še kod drugod snideta dva v enakem veselju, v isti zadovoljnosti in sreči?! — — —

Iz Bistrice, podolgovatega, a stisnjenega „fjorda“, pa so vstale iz sivega morja gorske vile v lahnih, belih tančicah. Visoko so se dvignile, se združile v veselo kolo ter odhitele porajat krog stare, častitljive glave čujočega Dedca...

Drugi dan. — — Na vse jutro po blagodejnem spancu sta bila že dva gosta pri naju, ko sva komaj izpregledala izpod gorkih odej v Kamniški koči: mraz in pa dobra, „židana“ volja... Prvi je izpregledal moj tovariš, ki se mi je jel navesglas krohotati: Kakšen pa si? — Pusti, da te fotografiram — mrož v postelji Kamniške kočice... Pošknil sem navzdol pod nos — vsi brki v ledu!...

Kmalu pa sva se domislila, da bo treba vstati. Krčila sva se vkupe in naširoko zdehala pred grozno to mislijo! In morda bi se še dolgo pogajala in iskala vsak svojih vzrokov, kdo ima večji privilegij, da se še malo „pocrklja“, če bi naju ne bil bodril lepi, rumeni žarek skozi gornje okence nad vratmi, ki je prisijal ravno na rožnatobleščeči nos plakatiranega „Floriana“ s povzdignjenim kozarčkom!

Hitro sva vsledtega poskočila v svoje hlačnice in smuknila v čevlje, kakor menda ob nobenem alarmu, ko sva nosila mesto nahrbtnika kosmati tornister.

In pogled skozi okno! Ta naju je šele nagnal!...

Planila sva vun — zajtrk nama še namar ni prišel — in sva že drvila proti vrhu... škrips, škrops, škrips, škrops... Ob vsakem poskoku in prestopu pa je zablisnila in se posvetila cela snežena plan v milijonskih, čarobnih demantih...

Spahana sva se ustavila šele na vrhu, tam, kjer se prevali pot v sezoni navzdol na Okrešelj, sredi veličastnega alpsko-paradnega kroga Brane, Turske gore, Rinke, Mrzlice, Ojstrice, Planjave...

Obstala sva in obmolnila presenečena, kot očarana rajske divote, nepopisno lepega novega zimskega sveta!! — — —

Zbegano so nama uhajale oči sem ter tja, kot da ne vedo, kam se imajo najpoprej obrniti, kaj najpoprej občudovati: ali čistoto bele, blesteče snežne planjave z mogočnimi, krasno risanimi zameti, ali veličastne stavbe kroginkrog v globokem vsemirju ponosno kipečih savinjskih velikanov, ali v daljni horicont, v jasne, čiste daljave preko mej naše domovine?...

Božje solnce! — Toliče svetlobe, svečanega sijaja in prelestnega bleska mi niso še zrle oči... Ej, tega ni videti v mestu! Naj vam li to opišem?... Hinavec — kdor bi si domneval to popisati! — —

Ko se je bilo stopilo in obledelo prvo zlato jutranjega solnca po bajnih vrhovih, sva se vrnila v kočo... Gost dim se je prikadil iz dimnika — — pripravljala sva si zajtrk — malco — kosilo, vse obenem. Nato pa, ko sva si bila privezala želodca, sva šla vdrugo na vrh fotografirat in si natančneje ogledat posamezne zanimivosti zimskega gospodarja vetra, pravega mojstra v snegu! Koliko zanimivosti! Da, to velja videti!

Pohajanje po vrhnem robu — kjer pa treba vse opreznosti in pameti, da se ne posankaš v nekaj sekundah v Logarsko dolino! — nama je čimdalje bolj ugajalo. Bilo je namreč popolnoma brez vetra in — dasi marsikdo ne verjame — zelo toplo, tako, da sva si slekla suknji in pohajala sem ter tja pri fotografiranju v samih sweatrih!

Škoda le, da sva se morala slednjič, krog 11. ure dopoldan, že pobrati odtod. — Kaj bi dala, če bi mogla ostati vsaj še en dan v tej veličastni samoti in krasoti! — Pa hotela sva posneti še ob ugodni razsvetljavi nekaj prizorov ob poti navzdol v Klinu.

V Klinu sva se seveda zopet zabavala nad gamzi, še več! — pravijo, da je vse življenje tod sedaj izumrlo — prepodila sva celo veverico, ko sva drvila čez srenj in niže ob poti pozdravila naju je siničica: ciza-ciza-cizarara . . .

Kaj sva hotela še več! — —

Prišla sva srečno zopet nazaj v dolino — v mrzlo meglo — — in tako je minil moj veliki dan, ki ga prištevam najlepšim v svojem življenju. Spoznal sem takrat, kar mi je bilo sicer vedno tako blizu, a žal do tedaj neznano: zimo v naših alpah — nov svet! — — —

Prijateljem.

Zložil Anton Medved.

O bratje moji, kaj nas je vezalo
na časa in prostora ozko ped?
Vse naše delo — mar zasluži hvalo?
Začrta mar za sabo trajen sled?

In ako ne — čemu življenje naše
od zibelke do groba brez miru?
Čemu bridkosti in sladkosti čaše
in beganje in tveganje — čemu?

Mi pojdemo, odkoder ni vrnitve,
in mladec se oddahne starca prost.
Opravijo pogrebne se molitve,
in prst bo naša postelj, črv naš gost.

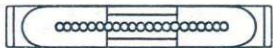
Pa bodi spomenik za naše grobe
izklesan kamen ali boren mah,
navsek od solnčne ločeni svetlobe,
razsuti v prah budili bomo strah.

In duša naša — ali bo živela
in sama sebe se zavedala?
Bo li trobenta sodnji dan grmela,
in zemlja se v pepel sesedala?

O bratje, kaj uče nas knjige néme,
kaj vest šepeče, kaj razlaga um?
Da razdvojeni uklonimo teme,
zatrimo v sebi delavni pogum?

O ne! Mi verujmo! Pokonci glavo
gradimo si čez dvomov brezdno most!
Doseči smoter — to je naše pravo,
iskati smoter — naša je dolžnost.

Pa bodi spomenik za naše grobe
izklesan kamen ali mah zelen,
duh, ki je želel in iskal svetlobe,
doseže smoter — v Bogu razsvetljen.

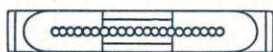
Gorje.

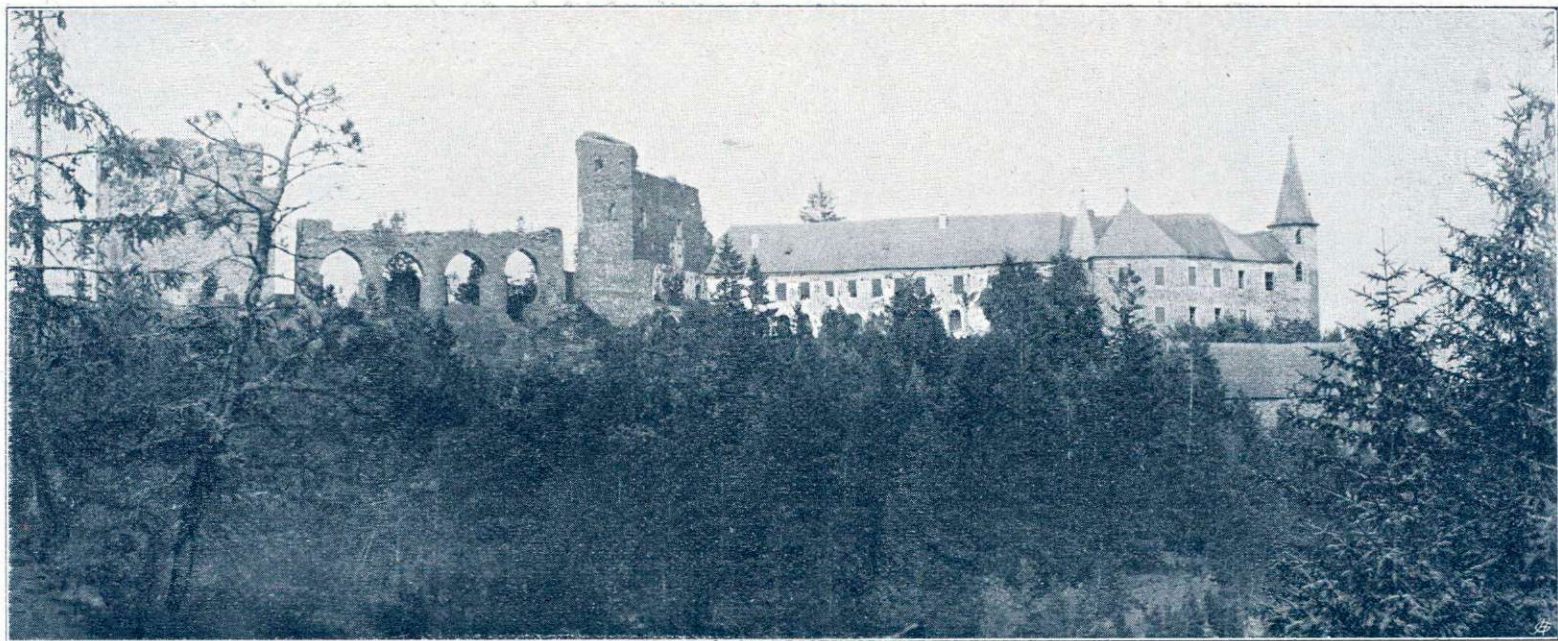
Zložil Anton Medved.

Gorje mu, kdor v življenju,
zaprt v samotni hram,
bolesti svoje toži
zidovom gluhih sam!

Kdor nima ene duše,
da truden poleg nje
zaupno bi razkrival,
kaj čuti mu srce!

Ko pride bela žena,
on leže v hladni stan,
v življenju in po smrti
enako — zakopan.

GRAD VELHARTICE NA ČEŠKEM

Spomin.

Napisal Franc Bregar.

Dovolite mi, naj bom samo enkrat popolnoma odkritosrčen, samo enkrat naj teče pero, kakor ga je volja, samo enkrat naj srce vrže vse neresnične odeje s sebe; drugič sem zopet pripravljen govoriti, kakor se mora, malo resnice in veliko domišljije, a vedno tako, da je vsem prav. Močno sem izmučen; kadar pa človek ne more delati nič hvaležnejšega, govori včasih tudi resnico; zato mi morda ne boste zamerili.

Bil sem ves dan v muzeju; imel sem nalogo določiti in obrazložiti prednosti in pomanjkljivosti Baroccijeve slike „Jezus pokliče apostola Andreja“ ter sem pristopal in meril, odstopal in sodil in nanovo pristopal in meril. Dan je bil solnčen in mehka, sivkasta sinjina neba ter mlačna gorkota ozračja je bila izvabila ljudi iz hiš, da je vse mesto, opustelo in ubito od dolgega tedna jesenskega deževja, zašumelo kakor mrtvi čebelnjak ob prvem pozdravu spomladnega solnca. Tudi muzej je bil bolj svetel in bolj pisan kot navadno. (To je nemara tudi vzrok, da sem svojo nalogo slabše opravil, kot bi bili želeli oni, ki so mi jo dali; videl sem manj pomenljive stvari, a pozabil sem najvažnejše: glavna prednost Baroccijeve slike je ta, da je izdelana v šestnajstem stoletju, in poglobljena napaka, da je v galeriji jako slabo obešena.) Po vseh širnih dvoranah je zamolklo brnelo od polglasnih pogovorov, koraki so se popolnoma izgubljali na mehkih prožnih tleh, a vsepovsod je trepetal ostri šum svile in lahni vonj lepih parfumov. Razen dveh — jaz ne vem, kaj sta bila, a če smem soditi po obleki in izrazu in besedah ter po neza-

upnem pogledu, s katerim so ju motrili sluge, bi moral reči, da sta mestna potepuha, ki sta prišla sem na toplo bolj uživati baržunaste naslanjače kot Rubensa — razen dveh potepuhov so bili vsi ostali odlični ljudje, ki bi se pred njimi človek skoro moral sramovati, ako nima rumenih črevljev. Celo slikarji, ki po kotih kopirajo, so opravljeni z odličnim okusom, dasi bi jim tisti, kdor je bral slovenske povesti, ne prisodil te hudobije.

Pred kratkim so prinesli časopisi vest, da se je socialna demokracija sprla z Maksimom Gorkim zaradi njegovega „prononsiranega nagnjenja k meščanskemu življenju“. Ni ji zameriti, toda tudi Gorkij bi se dal upravičiti. Kdor se je enkrat v slabem trenutku pustil opojiti od močnega parfuma, ga ne bo pozabil navekomaj, kakor ne more pozabiti zver omamljivega duha vroče človeške krvi. Jaz sem danes videl to sladko opojnost, videl sem jo v lenih, drsajočih korakih, videl sem jo v polzaprtih očeh in polnem, vsepozablajočem smehu, v udobni lenosti, ki je ležala po naslanjalih in se grela ob žarki svetlobi zlatih velikih okvirjev kroginkrog, v izgubljenem pogledu, ki je prenasičen blodil po dvoranah in iskal srcu še neobčutene slasti in očesu še nevidenega užitka. Ti ljudje krog mene so bili malokrvni, toda čistokrvni in lepo opravljeni. Zdi se, da življenje prečivkajo kakor veseli vrabci bogato žetev, ko je na vseh poljih in po vseh potih natre-seno obilo prosa in pšenice. Neizmerno bogastvo je zneseno z vsega sveta v te visoke, svetle dvorane, je njim je za voljo, da se trudno oko nikoli ne

jame dolgočasiti, le njim na ljubo, da lahko utripanje fine slasti v srcu nikoli ne pojenja.

Da, to silno bogastvo! Kar je človek v dolgih stoletjih svojih muk in bolečin rodil, vse je tu pred njimi. Njegovo trpljenje, davno pozabljeno in vedno se nanovo porajajoče, je tu zapisano v velikih zlatih okvirjih, redki trenutki sreče in pijanega veselja, davno pokopani v večnost, se tu solnčijo ob motni svetlobi jesenskega neba, mračni duh strastnih noči in obupnih dni, davno upokojenih, je tu prikovan ob marmornato steno in je le še uporna senca. Duša človeštva blodi kakor ukleta po teh dvoranah, ujeta v tistih redkih trenutkih, ki se razživi z vso svojo močjo, ko s polnim pogledom obseže lepoto, ko se drhté pogloblja v peklo dvoma in se drzno dviga k resnici, ko besno grize svoje sužnje spone in ko jih omamljena poljublja... Ves lepi plen, ki si ga je človeštvo nabralo v svojem dolgem tatinskem življenju: zeleno brstje pomladi in njeno pisano cvetje; jeklenomrzli lesk bodala, oškropljenega s svežo krvjo; tiho valovanje morja, obsijanega od zelene mesečine; milo svetlikanje dima in plamena ob ognjišču, kjer se zbirajo otroci k večerji in oče in mati otrok; mrki, trmoglav pogled gorâ, ko se že mrači k viharju in bela mehkoča prvega snega; motna samota gorja, odmevajoča izgubljenih krikov, in jasni, sveti mir prve ljubezni... vse to veliko, drzno utripanje večne človeške duše, ki ga zastonj izkuša popisati topo pero, vsa lepota zemlje in neba in podzemlja, gledana od tisočero jasnih oči... vse je tu pred ljudmi, ki hodijo v mehkošumni svili, in za ono mlado ženo, ki v sredi dvorane sedi razsanjana na divanu in gladi z ozko, malo rokavico svojemu možu komaj poraslo brado.

Jaz pa sem pristopal in meril in odstopal in sodil. Toda šum obleke je že ponehaval, vonjave so se izgubljale, svetloba, ki je padala z ulice skozi velika okna, je postajala mrzla. Ko je ob štirih odločno zadonel ostri glas zvonca, so bili že zadnji obiskovalci na stopnicah, dvignila sta se tudi onadva potepuha, jaz pa sem nehal meriti ter sem pobral knjige in papirje. Šumno so se zaloputnila za menoj težka vežna vrata, deleč dva sveta: tam je ostala misel človeštva, tu pa človeštvo, ki hiti razpravljaje in molče in smeje se po široki ulici, ter bencinov smrad avtomobila, ki je odpeljal zadnji par izpred galerije.

In sedaj, ko sem zopet v svoji sobi, mi je toliko tesno, da bi se hotel nasloniti na pisalnik in jokati kot otrok, če me ne bi bilo sram pomisliti na to: iz duše se mi izkuša izviti misel, za katero sem Vas že prej prosil odpuščanja in Vas nanovo prosim, ker vem, da bom jutri, ko se odpočijem, rdel zaradi nje in ker ga ni pametnega človeka, ki bi ji pritrdil.

Menim namreč, da je popolnoma vseeno, če pri tej priči padeta ogenj in žveplo na palačo lepih umetnosti, in da bi bil bolj vesel kranjskega mladeniča, če bi mi s krivci na klobuku in umazanimi črevlji ter robato kletvijo stopil sedajle v sobo, kakor če bi Meunier vstal iz groba samo in prav posebno zato, da se mi pride poklonit. Gorkega so pognali iz družine, a če bi bil Slovenec, ne bi ga bili, ker Kranjec ni sposoben „prononsiranega nagnjenja k meščanskemu življenju“. O Kranjska, ti prelubi kot, ki nimaš umetnosti, a imaš Ljubljansko polje, ki komaj poznaš fino vonjavo, a vsa dišiš od smrek in borov kakor devetnajstletno dekle, ko se razdehti v njej mladost, o Kranjska, ti izgubljeni paradiž, stisnjen med gorami, ki praznuješ vsako leto svoje Binkošti v starih pečah in avbah, ki iz njih gleda le majhna ped zardelega obraza in dvoje boječih, naivnih oči, o Kranjska, ti tesna zemlja, pozdravi mi svoje široko nebo in jasnooko solnce pod njim! Jaz sem te videl in ni mi več leka. Kdor je dihal tvoja junijeva jutra, je zlomil na dvoje svoj čopič, če je slikar, in zažgal svoje papirje, če piše, ter samo dihal tvoje solnce in tvoje nebo, dihal, kot bi bilo zadnjikrat, in si je želel, da bi bilo zadnjikrat. Kdor je videl tvojo mesečino, črne griče pod belimi zvezdami, otožne jelke in šelesteče breze, mu ni več spanja v tujini. Kdor je duhal tvojo vonjavo otavo in poslušal tiho pesem čebel nad cvetjem tvoje ajde, si zastonj moti srce, ker ni je lepote razen v tebi!

Pri nas se je že zopet zmračilo pod večer; jutri bo deževalo, da se človek ne bo upal pogledati grdih ulic in zlovoljnih lic in mračnega neba, na moje okno pa trka spomin, kakor bi mi bila umrla mati. O daljni spomin, ti žalost moja in veselje, pusti trkanje in vstopi!

* * *

Bil je septembrski popoldan, ko si oče ni vzel po kosilu toliko časa, da bi nažgal cigaro. Komaj je posrebal zadnje kapljice kave, je naglo zvil prtič in se dvignil.

„Treba bo pogledati, kako grabijo. Ali greš z menoj?“

Dan je bil prelep. Skoz okno je padal v sobo širok trak mirne jesenske svetlobe in je trepetal na mizi, na tleh, na stolu; solnce nikdar ne skopari z lučjo, razsiplje jo vsepovsod kakor pomlad vonjave, sejavec semenje, in vendar je ni nikoli preveč: človek jo pije, svetlobo, srka, diha in bi še več.

„O, rad!“ Srce je čutilo več, kot je rekla beseda.

Koleselj je bil že naprežen, šimlja je nestrpno strigla z ušesi in se semintja vprašaje obračala s svojim razumnim ocesom h kočijažu; bila je odveč spočita, močno telo je želelo napora. Ob vozu je

stal Mirko, ki mu imam jaz že šest let čast biti stric, obe roki na hrbtu, nekoliko površno opravljen, zlasti kar zadeva hlačne gumbe in črevlje, toda s posebno jasnim izrazom v velikih, temnorjavih očeh, ki so z vso silo hotele reči! „Tudi jaz pojdem, če ne!...“ Bogve kaj! In človek bi mu slednjič res verjel in se ustrašil, če ne bi vedel, kolike hinavščine je paglavec sposoben. Oče je poznal te poglede dosti in preveč, da bi se menil zanje. Ko smo že sedli, se je Mirko odločil povedati svoje misli tudi z besedami in nam je naznanil:

„Jaz bom tudi šel!“

„Kaj!“ se je začudil oče.

„Jaz bi tudi šel!“ je ponovil Mirko malo ponizneje.

„Kako praviš?“

„Prosim, če bi šel z Vami,“ je moj nečak izprehodu na ljubo žrtvoval svojo čast.

„I seveda pojdeš! Kar gor!“

V trenutku se je prikazala izpod suknjiča davno pripravljena kapa, in ko je oče dejal: „Pa daj, Juri, v imenu božjem!“ je Mirko že sedel kot prikovan na kozlu. Šimlja je poletela v skoku, voz je drsnil skoz vežo na cesto, naglo zavil okrog ogla, planil kot veter skoz ulice, nato pa se je odprlo polje.

Prejšnje dni je deževalo in zemlja in nebo sta bila izmita do zadnjega praška. Cesta se je belila kot platno, ki so ga skrbne roke pripravile hčeri nevesti za balo, gostotkani zastor neba je mirno vihral v temni sinjini, vsepovsod prosevan od bleščečega srebra nebeške slave nad njim. Solnce je razsipalo svojo svetlobo, mlačno in nasičeno belih par, kakor mleko, ki ga je gospodinja ravnokar prinesla po molži iz hleva, razsipalo jo je na trudno, počivajočo zemljo, na pokošene travnike in požeta polja ter na cvetočo ajdo, slabotni plod pozne starosti.

Šimlja vzdiguje široki vrat, se ozira na levo in desno ter dirja, dirja, da lahki koleselj odskakuje kot igrača. Moj nečak se jako čudno obnaša: stisnil je zobe, z levico se drži za voz, z desnico hlapca za roko, sedaj dvigne visoko v zrak obe nogi, potem samo eno: vsak trenutek lovi kapo po zraku, potem se premisli in jo dene pod pazduho, nato jo zopet izgubi in se nanovo premisli ter jo stisne med zobe, slednjič pa se odloči, da sede nanjo. Privsemtem ima še toliko časa, da izprašuje po potrebnem, manj potrebnem in tudi čisto nepotrebnem, da zlomi med kolesom bič in da večkrat slovesno izjavi:

„To gremo!“

Voz je ostro zavil s ceste na kolovoz, med travnike. Od obeh strani je zadišala mrva, ki je bila od dežja malo počrnela, a se je zadnja dva dni izvrstno sušila. Kamor je segel pogled, je videl urne grablje, vitke vile in delavne roke, ki so se veselo

gibale, tuintam se je razlegel zategnjen krik, klic tovarišu in konjem ali zemlji in nebu, ki sta po lanski hudi suši zopet obilno rodila. Šimlja je topotaje bredla po blatni poti, škropeč z drobnim blatom sebe in voz in voznika in mojega nečaka, ki se je venomer brisal z desnim rokavom; potem je zavila s kolovoza na travnik, mladostno rezgetaje v pozdrav dvema širokoplečima konjema, ki sta ji bila ljuba tovariša toplega hleva in polnih jasli in ki sta stala z naloženim vozom pred senikom. Še par dolgih korakov in koleselj je obstal. Hlapec je skočil, razpregel in vrgel šimlji sveže otave, jo odel s kocem, ki ga je pa takoj z zobmi potegnila s sebe, moj nečak se je s čudnim krikom pogreznil v senik, da je molela iz mrve le še njegova debela glava, oče in jaz sva pa šla po travniku,

Raztezal se je daleč na dolžino in širjavo, tuintam porasel s košatim grmičjem in močnimi drevesi. Tla so bila vedno, zlasti pa po zadnjem dežju, močvirnata in vlažnomahovita, da se je vsaka stopinja pogrezala v mehko prst. Tam daleč, na spodnjem koncu, so grabile delavne roke, štirinajst gibčnih deklet, pripogibaje se kakor visoka, vitka trava, kadar veje veter preko nje, bele rute zganjene, nezavezane nad žarečim obrazom, da more hladna sapa do razbeljenega vratu, ogorele roke gole do komolcev, izbokla pleča, trepetajoča pri vsakem koraku in vsakem pregibu izpod tanke jope. Za dekleti gredo počasi trije hlapci, tovarč ljubo žetev na velikanski voz, lase potne, da se že lepijo na čelu in sencih, obraze podplute od razgrete krvi, široki vrat in razgaljene prsi in roke pokrite s plevami in prahom, toda prožne in mišičaste. Delavci so se spočili pri južini, dobra volja, ki jo je proti poldnevu izželo solnce in težko delo, se je vrnila in vihra preko travnika v smehu in preglasnih klicih in debelih šalah.

Moj nečak — o, moj nesrečni nečak! Težko mi je opravljati lastno kri, a zavoljo pravice moram reči, da je jako slabo vzgojen, če je sploh kdaj čutil, kaj je vzgoja. Jaz dvomim. Saj ni nič reči, če so otroci veseli in čeprav razposajeni do neke meje, toda če brezumno divjajo kakor mlade mačke, je to skoro nedostojno in večkrat nevarno. Moj nečak je na primer izkušal zlesti na konja — na upreženega konja — odzadaj, to se pravi preko in s pomočjo repa. Če misli, da je Bog ustvaril rep živalim zato, da fantilini plezajo po njem, bi mu človek še odpustil, saj je v podobni zmoti bil tudi tisti cigan, ki je ukradel konja samo zato, da si iz žime napne nov lok. Toda zakaj se je moj nečak jel cmeriti, ko ga hlapec ni hotel vreči z vilami na voz v mrvo? Zakaj je zlezal na drevo in, viseč na najtanjši veji, četrť ure kričal: „Keremčina Garibaldi policaj!“ — kar očitvidno nima nobenega zmisla? Zakaj je to delal porednež? Jaz si

ne vem na to odgovoriti, in ker je vsak resen pomenek ali dobrohoten opomin pri mojem nečaku zastoj, se ne mislim z njim pečati. Naj se pečajo tisti, ki bi ga morali vzgajati, pa ga ne.

Od senika so pripeljali prazen voz in ga pustili v senci. Še dva hlapca sta pristopila k drugemu in dekleta so morala hiteti, če so hotela dati desetim moškim rokam dosti dela. Breme na vozu je naglo rastlo, se kupičilo, da so vile odspodaj že komaj dosežale do vrha, in še ni pograbljen ves travnik. Tla so proti spodnjemu koncu vedno bolj močvirna, in čim više nakladajo, tem globlje sledove puščajo široka kolesa za seboj. Kadar konji potegnejo, se jim udirajo noge preko kopit, za njimi pa ostajajo jame,

vstran, nato jih je vseh pet obstopilo konje, par kletev, par zmedenih vprašanj, par krikov, dokler ni najstarejši skoro godrnjaje dejal:

„Izpreči bo treba!“

Vse moške roke so planile na vrvice in zapone jermenov, suvaje se in prenačlo, da bi mogle biti urne. Ko sta bila konja izprežena, so desnega takoj odpeljali, levi se je ves nagnil naprej, upognil svoj široki vrat, vsa moč ploščatega hrbta je prešla v sprednje noge, ki so trepetale živih, napetih mišic, zadnje noge so se kakor v smrtnem strahu dvigale in zopet še globlje potapljale v mehkem blatu. Naenkrat se je žival z vsem truplom pognala toliko naprej, da so se vlažne nosnice skoro doteknile tal,

POVODENJ V PLANINI NA NOTRANJSKEM

FOT. A. VILAR

polne motne, močvirnate vode. Toda delavne roke hitijo, hitijo, kajti solnce se nagiba k hribom.

Solnce je bilo malo nad zatonom, ko so se le-
vemu konju zadnje noge udrle do kolen. Upri se je s sprednjimi nogami, obupno iskaje z zadnjimi trdne opore v kalužastih tleh, a bil takoj nato v močvirju skoro do trebuha. Dekleta so pritekla k vozu, beli robci so ga obkrožili krog in krog, vse oči so se razširile v iznenadenem strahu, le najmlajša se je glasno zasmejala. (Ona se je smejala vedno, če je bilo treba ali ne.) Pogledal sem očeta: stal je kakih dvajset korakov od voza, malo nagleje kadil cigaro, a sicer se ni niti ena guba izpremenila na vedno mirnem obrazu, niti ene besede, niti enega povelja; poznal je svoje konje in svoje ljudi in se je zanašal nanje. Dva hlapca sta bila skočila na tla in pometala vile

zadnji del je spreletel močan sunek, konj se je spotaknil, napravil dva koraka in bil na trdnem.

„A-ah!“ je zašumelo med dekleti, samo najmlajša se je zasmejala.

„Saj sem dejal! je vzkliknil Janez, dasi ni bil prav nič rekel. Potrepljal je konja po mokrem vratu in ga odpeljal.

Voz je bil globoko obtičal; oje se je toliko povsilo, da se je skoro zapičilo v zemljo. Oče je stal še vedno razkoračen, roke v žepu, ves obraz v dimu cigare, ki je naglo, široko gorela. Dekleta so se vznemirila in pogledovala hlapce, ki so se posvetovali.

„Sami ga bomo morali potegniti,“ je dejal Janez in pogledal najstarejšega hlapca.

„Kdo ga bo potegnil? Ti?“ so se zasmejali drugi.

„Kolov bo treba!“

„Da boš z njimi blato vrtal?“

„Zmetati mrvo, pravim, pa je!“

„Boš zmetaval, če si jo nakladal, patron? — Véliko verigo sem!“ je odločil najstarejši in je bilo rešeno.

Odvezali so véliko verigo od drugega voza in jo privezali na oje ter upregli konja. Štirje hlapci so se uprli ob voz, najstarejši je stopil h konjema, se razmahal z dolgim bičem in zakričal:

„Ho-o-o! Ho-o-o!“

Tu sta imela konja trdna tla pod nogami in sta potegnili. Voz se je premaknil za spoznanje, a je takoj zopet zlezal v globoke zaseke. Hlapec je jel glasneje kričati, bič je žvižgal po zraku in padal tudi po širokih hrbtih in mehkih straneh, hlapci in dekleta so se upirali z vso močjo krepkih rok in bremena vajenih ram, toda konja nista hotela: obračala sta se na levo in desno, trepetala pod bičem, a potegnili nista.

„Pa prav zmetati bo treba!“ je zopet dejal Janez in sedaj bolj naglas.

„Boš zmetaval, šema! — Še drugi par sem!“ je ukazal najstarejši.

Dva hlapca sta pripeljala prazni voz preko travnika in še z lahkim bremenom se je udiralo konjem na sredi, kjer je najbolj močvirno, skoro do kolen. Naglo so izpregli in pripregli novi, spočiti par. Zopet so se vse roke in vsa pleča uprla, najstarejši hlapec pa je kričal, da je odmevalo daleč preko polj in skoro do hribov:

„Ho-o-o! Ho-o-o! Ho-o-o!“

Konji so potegnili, voz se je malce premaknil, a se je z vsem svojim visokim tovorom nagnil na desno. Dekleta so hitela k vilam in grabljam, podprla in se uprla; toda bilo je že prepozno. Zgornja plast se je odtrgala in se zvalila preko glav in hrbtov in vil in grabelj na tla. Bila je sicer samo zgornja plast, toda iz nje se je počasi izmotal — ah, moj nečak, najprej nemozačuden, potem v dvomu, ali bi jokal ali bi se smejal, slednjič odločen, da ostane dostojanstvenomiren. Dekleta so se zavzela (najmlajša se je zahihotala), hlapci so godrnjali, oče pa mu je le pomignil in moj nečak je že sedel kakor privezan in tih kot senca ob njegovih nogah. Ta nesrečni paglavec!

Delo se je začelo znova. Najstarejši hlapec krili z rokami in kriči kot obseden:

„Ho-o-o! Ho-o-o! Ho-o-o!“

Bič žvižga po zraku kot razbesnela kača, sika in se opleta zdaj krog vratu, zdaj krog prsi, zdaj po dolgem hrbtu, zdaj po mehkem bedru ter po občutljivih straneh, in kjer piči, zaskeli kot ogenj. Konji so se splašili in vznemirili od divjih krikov in gibčne kače, ki grize povsod obenem, nagibajo se na desno, na levo, se vzpenjajo, dvigajo vratove, nozdrvi jim trepečejo. In noge! O te silne, železne noge, ki vse drhte živega, napetega mišičevja, ki se poglabljajo še tu, kjer so tla trdna, preko kopita! Dolga telesa so se še podaljšala v silnem naporu moči, prsi so izstopile in so kakor obokane: veriga pojenjuje in se zopet napenja, kot bi se hotela prekiniti. Bič sika in grize ... in sedaj ... sedaj se je voz pognal z naglim sunkom naprej, hlapec se je razkričal do hripavosti, bič bode kakor tisoč ostrih igel ... in voz je preko travnika na suhem.

Tedaj sem šele začutil, kako je bilo vse živčevje napeto v meni; obšlo me je kakor težka utrujenost ... Tam za vozom je vse oživel, bele rute so se razgibale kakor splašen roj metuljev, odmeval je krik in smeh, nad vsemi glasovi pa je trepetal tanki, otroški smeh najmlajše. Hlapci so počasi in v vselem pomenku izpregali konje, ki so globoko in enakomerno dihali trepetajočih nozdrvi, krvavih oči in z blatnimi nogami kakor ukopani v zemljo.

„Če bi bili morali zmetavati mrvo z voza, bi se zamudili za eno uro,“ je hladnokrvno dejal oče in otrešel pepel s cigare. Potem sva sedla na koleselj in se odpeljala proti domu.

Dve uri za nama je prišel zadnji, visokonaloženi voz na dvorišče. Noč se je bila storila, nebo je bilo vse belo od zvezd. Dekleta so pela v mrvi na vozu neko brezkončno pesem, iz katere se je prav dobro razločil visoki glas najmlajše, med njimi pa se je ozirala proti nebu kuštrava glava mojega nečaka. Potem so zmetavali mrvo do pozne ure in drugi dan je bilo vse dvorišče in vsa hiša polna blagodiščega vonja svežega sena.

* * *

Nehaj, spomin, nehaj in pojdi! Pozdravi Kranjsko ter reci, da marsikdo misli nanjo.

V deželi polnočnega solnca.

Potopisni spomini. — Napisal dr. Ivan Knific.

(Dalje.)

V.

Slovo od celine.

Sivi oblaki so se podili po nebu, ko sem 8. julija zgodaj v jutro korakal proti katoliški cerkvi sv. Ansgarja. Hamburg je povečini protestantsko mesto. Katolikov je samo 30.000, torej štiri odstotke vsega prebivalstva. V cerkvenem oziru prištevamo mesto med „misijonske kraje“. Vendar pa je v Hamburgu in v predmestjih pet katoliških cerkvâ, majhnih sicer, pa še dosti čednih. Poleg cerkve je povsod katoliška šola — na Pruskem in v sosednjih malih državah imajo namreč strogo verske šole — in navadno tudi ženski samostan. Najstarejša, pa tudi najpreprostejša teh hamburških cerkvâ je posvečena sv. Ansgarju, apostolu severne Evrope in prvemu škofu hamburškemu († 865).

Opravim svoja duhovska opravila ter se priporočim božji previdnosti. Nesreče na morju sicer niso pogostne, so pa tem strašnejše. Dan poprej sem bral v časopisih, da je pri Južni Ameriki velik parnik zadel ob pečine, skrite pod vodo. Nesreča se je pripetila zgodaj v jutro, ko so še vsi potniki spali po kabinah. Voda je vdrla v ladjo, prav mnogo potnikov je utonilo.

Domov prišedši spravim svoj kolar v notranje prostore večjega kovčega. Naj se nihče nad tem ne pohujšuje! Izkušnja je pokazala, da sem ravnal previdno. Kraji na severu Evrope so luteranski. Tudi izletniki so se povečini prištevali protestantom ali pa — židom, toda le po imenu, kajti večji del, bi trdil, da niso imeli nikakega verskega naziranja. Kdor pa ve, kako zagrizeni in nestrpni so taki ljudje nasproti katoliški veri, ta ve tudi, da je duhovski kolar „židom v zasmeh, nevernikom pa zaničevanje“.

Na isti ladji se je vozil preprost evangelski pastor, tiha in mirna duša. Razposajenci, mladi in stari, so mu drobili take, da se mi je smilil.

Kot „lajik“ sem se seznanil s premnogimi potniki. Skoraj vsakdo pa me je izpraševal: „Ste oženjeni?“ — „Ne.“ — „Zakaj ne?“ — „Zelo rad potujem,“ sem odgovarjal, „da si razširim obzorje, da tem uspešneje poučujem v šoli. Dohodkov pa nimam tolikšnih, da bi mogel potovati z družino. Sicer pa,“ sem redno pristavljaj, „za ženitev ni človek nikoli

prestar.“ — „Res je tako,“ mi je pritrdil vsakdo. Le neki moj najboljši znanec s tem odgovorom še ni bil zadovoljen; večkrat me je dražil: „Srce ste pa gotovo že oddali!“

Po zajtrku si najmem voznika, ki me je potegnil do pristanišča. Posebnost, ki je dotlej še nisem videl, sem opazil pri hamburških izvožčkih, namreč taksa-meter. To je nekaka ura, ki ti kaže, koliko si vozniku dolžan. Kolesje te ure je v zvezi z osjo sprednjih dveh kočijinih koles. Ko prevoziš 400 metrov, preskoči kazalec za 10 pfenigov. Voznik naj vozi hitro ali počasi, pri isti razdalji kaže ura vedno isto vsoto. Ko sva se midva odpeljala, je ura kazala na 80 pfenigov; to je najmanjša taksa. Ko sva se ustavila, sem čital na uri 1 marko 70 pfenigov.

V daljavi zagledam velikanski kotel iz sive pločevine, okrog njega pa še višji oder iz železa. „Plinarna,“ si mislim, „kmalu smo na mestu.“ V istem hipu pridrdra iz sosednje ulice kočija; na sedežu sedita dva gospoda, voznik ima na kozlu cele sklade kovčegov. „Sopotniki!“ mi šine v glavo. Pogledam krog sebe. Pred mano drčita že dve kočiji z neizogibnimi kovčegi, za mano pa elegantna ekvipaža. „Kako da ta gospôda nima prtljage? Gotovo jo je poslala že naprej.“ V par minutah je proti plinarni drdrala cela vrsta kočij, odondod pa so se nekatere že vračale.

V pristanišču smo. Pred seboj zagledam veliko hišo. Na prvih vratih čitam napis: „Pisarna Hamburško-ameriške družbe“, na sosednjih pa: „Oddaja prtljage“. Nekoliko dalje ugledam velikanski napis: „Čakalnice“. Kočija se ustavi, voznik mi postavi kovčega pred čakalnico. Takoj ju prime družbin uslužbenec. Prekoračiva čakalnico in že stojiva pred manjšim parnikom. Poleg mostiča stoji uradnik. Pokažem mu vozni list, vprašam, če se kmalu odpeljemo do „Blücherja“ in, ko dobim na vsa vprašanja točen in dovoljen odgovor, si izberem prostorček na sprednjem koncu parnika. Prtljago mi je zanesel sluga do velike grmade, kjer je ležal kovčeg na kovčegu.

Naslonim se na ograjo ter opazujem ljudi, ki so prihajali na parnik. Navadno so prihajali v parih: dva prijatelja, gospod in gospa, dve dami itd. Nekaj je bilo družin: skrbna roditelja z odraslimi sinovi in

hčerami. Kaj pa je to? Gredo otroci tudi z nami? Zelo živ deček, star nekako 8 let, skače krog nekoliko starejše sestrice. Visoka dama vodi pod pazduho 12 let staro hčerko; ponosno stopata; ko prideta na krov, se priklanjata in smehljata na vse strani. Privrši večja družba gospodičev in gospodičen; naglo stopajo, da ne zamude, dasi manjka še pol ure do odhoda. To vam je žgolenje in vrvenje! Govore angleški; nosljajo; po črnih laseh, zakrivljenem nosu, po predrznem obnašanju jih prepoznaš kot — ameriške žide. V naglici bi skoraj podrli starega gospoda, ki, skrbno zavrt v dolgo suknjo, počasi koraka proti mostičku. „Gospod vladni svetnik, greste tudi z nami?“ ga ogovarjajo, ko stopi na parnik. Dobro rejen mož se prikaže; previdno stopa, da vsled svoje teže ne polomi kake deske. Pozneje smo ga občudovali pri mizi; jedel je kot za stavo; velike množine jedil so izginjale za njegovim ovratnikom; pridno jih je zalival s tekočinami; sicer je pa skoraj ves čas prespal in predremal na krovu.

Parnik se kmalu napolni; nastala je skoraj gneča. Ob 9. uri zapiska parni stroj, znamenje odhoda. Kar pridrvi še ena turistinja. „Le urno, gospodična!“ jo nagovarjajo uslužbenci. In kakšna je! Zagorel obraz, razmršeni lasje; pisana obleka: kakor ciganka! Vsled svojega posebnega obnašanja je v kratkem dobila priimek „divja mačka“.

Na bregu stoji nekaj oseb, ki so spremile svoje sorodnike in prijatelje do parnika.

„Kmalu kaj piši, da vemo, kako se ti godi,“ opozarja skrbna soproga svojo zakonsko polovico. „Mnogo razglednic mi pošlji, Rudi,“ prosi sestra elegantnega gospodiča.

Iznova zapiska parni stroj; odstranijo most, izpopolnijo ograjo; odvežejo vrvi, s katerimi je parnik priklenjen na močnih stebrih. Pomičemo se od brega. Uradniki in uslužbenci, sorodniki in znanci, ki so ostali na suhem, nam kličejo: „Srečno pot!“ in mahajo z robci v slovo. Razdalja med nami in njimi postaja večja in večja, komaj še razločimo njih glasove; kmalu vidimo na bregu le še majhne postave, z belimi robci v rokah; pri nekem ovinku nam tudi te izginejo izpred oči.

Plovemo po Labi proti morju. Ogledujemo si obrežje na obeh straneh. Na desni občudujemo velikanskega Bismarcka in lepa, visoka poslopja; na levi vozimo mimo velike ladjedelnice in brezštevlnih parnikov in jadrnic. „Altona!“ zakliče gospod poleg mene. Saj res; smo že zunaj Hamburga, vozimo že ob holsteinskem obrežju; Schleswig-Holstein pa je pruska pokrajina. Mesto Altona se tišči Hamburga. Ne veš, kdaj zapuščaš prosto mesto hamburško in stopaš na prusko ozemlje; eno mesto brez

presledka prehaja v drugo. Le dva močna, železna stebra stojita kraj ulice; na eni strani nosita napis: Hamburg, na drugi pa: Altona.

Spomnil sem se na znani Heinejev izrek:

Zu Hamburg sah ich Altona.
Ist auch eine schöne Gegend.

Kakor so Heinejeve pesmi večinoma zasmehljive, se tudi v teh besedah židovski pesnik norčuje iz imenovanih mest, češ da sta zelo dolgočasni. V Hamburgu je Heine živel dalje časa. Ker mu ondotno življenje ni ugajalo, se je preselil v lahkoživi Pariz. Nekaj posebnega je to, da nobeno nemško mesto noče Heineju postaviti spomenika. Sestavil se je odbor, ki je zbral več kot preveč denarja za tak spomenik. Ponujal je že marsikateremu mestu, da mu brezplačno postavi Heinejev kip, pa nobeno mesto ga noče sprejeti. Tudi Hamburg je odklonil ponudbo, najbrže zato, ker se Heine v svojih pesmih norčuje iz hamburškega življenja.

Na levem bregu Labe ne vidimo ničesar več. Na desnem bregu vodi ob reki široka cesta, po kateri drči električna železnica. Nizki griči, deloma obrasli z drevjem, segajo do vode. Med drevjem pa se blesti belo zidovje premnogih vil, last bogatih Hamburžanov. Največja taka kolonija, najznamenitejše hamburško letovišče, se imenuje Blankenese, zelo čeden kraj. Na vrhu griča zagledamo velik hotel, krog njega se širijo prav lepi parki. Ne manjka tudi razglednega stolpa. Pravijo, da je odtod krasen razgled; vidi se daleč po ravnini, do morja na zahodni, do Hamburga na vzhodni strani. Ob pobočju griča je sezidanih nebroj gosposkih hišic.

Blankenese je pa tudi zadnji zanimivi kraj ob Labi. Odtod dalje vidiš na obeh straneh samo pusto ravnino. Redke so hiše ob obrežju, še redkejše vasi. V daljavi ne vidiš nobenega griča; semtertja moli kak zvonik proti nebu. Bilo bi torej na Labi prav dolgočasno, da je ne oživljajo neštne ladje in čolni, ki vozijo po njej. Vsak hip smo jih srečavali. Z večjih ladij so nam mahali v pozdrav, na čolnih pa smo radovedno opazovali brodnike in vozno blago.

Nekam čudno je človeku pri srcu, ko zapušča suho zemljo in se izroča morskim valovom na milost in nemilost. „Kdo ve, kaj bomo doživeli v prihodnjih treh tednih? Se bom li živ, zdrav in zadovoljen vračal po Labi, ko si ogledam skandinavsko obrežje, Severni rtič in Špicberge? Kako mi bo dolgčas celih 22 dni, ko ne poznam žive duše!“ Take in enake misli so mi blodile po glavi. Naenkrat pa mi nehote uide spomin čez hribe in doline, v drago domovino. Od znanca do znanca mi šviga, pri srcu pa mi je postalo nekam milo, tožno ...

VI.

Sopotniki. — Po Labi do Blücherja.

Da se raztresem, pričnem ogledovati sopotnike. Vsak večji parnik natisne imenik svojih potnikov ter ga razdeli. Tako knjižico smo dobili v roke šele štiri dni po odhodu iz Hamburga. Da ima parnik svojo tiskarno, ni nič posebnega. V majhni celici imajo preprost tiskarski stroj, s katerim natisnejo vsak dan jedilni list, opoldan in zvečer. Na daljših vožnjah izhaja na velikih ladjah celo časopis: „Prekmorski List“. Da se ladjino občinstvo zabava, si izmišljujejo potniki humoristične novice in oglase, da dražijo drug drugega. V pristaniščih nakupijo dnevnikov; posnetek važnejših novic priobčijo v listu. Na prostem morju ujame brezžični brzovjav — brez takega brzovjava ni nobena večja ladja — važno poročilo; takoj izide v časopisu. „Prekmorski List“ je torej prav zabaven in poučen.

Gospoda, ki sta sedela poleg mene, sta govorila jako malo, in to v jeziku, ki mi je bil popolnoma tuj. Čitala sta časopise kakor za stavo; za okolico se nista dosti menila. Pozneje sem izvedel iz imenika, da sta Nizozemca; prvi je bil župan, drugi pa advokat v manjšem holandskem mestu. Sopotnik na levici je držal v roki fotografični aparat; že na Labi je ujel nekaj momentnih slik za svojo zbirko. Ko sem šel po krovu parkrat gor in dol, sem zapazil, da ima precejšen del potnikov take aparate s seboj; vsako količkaj važno stvar so fotografirali.

Pogovori niso bili še nič kaj živahni; preveč smo si bili tuji. Zbrale so se posebne gruče: znanci iste narodnosti in iste dežele. Dame so seveda čeb-ljale; saj so ženski jeziki kakor mlinska kolesa, ki se vedno vrte. Otroci, ki so se vozili na sever, pa so že na malem parniku vpili, skakali, plezali in vse pretaknili, kakor bi bili v domači hiši. Najpridnejši turisti so držali v rokah razglednice ter pisali naslove in pozdrave.

Koliko nas je, nisem mogel prešteti. Znano pa mi je bilo, da se na teh ladjah vozi krog 350 izletnikov. Bolj me je zanimala njih narodnost. Najglasnejši so bili seveda Nemci; zavedali so se, da tvorijo nadpolovično večino. Berolin je poslal častno zastopstvo. Mnogo Nemcev je došlo tudi iz Amerike. Visokorasle dame in gladko obriti gospodje govorijo angleški. Njih domovina je Severna Amerika. Če jih poslušam, čujem vedno in vedno zategnjeni „yes“, „well“ ali pa „all right“. Ti Yankeeji so veliki separatisti; drže vam skupaj kot železna veriga, za drugorodce se ne zmenijo. Da bi se naučil še kakega jezika razen angleškega, za to je „Uncle Sam“ preponosen. Tvorijo pa ti prekmorski gostje nad tretjino vseh potnikov.

V nekem kotu so sedele tri osebe: oče, sin in hči, oblečene v žalno obleko. Še opazil bi jih ne bil, da nisem mimogrede ujel par — laških besedi. Pozneje sem izvedel, da jim je umrla mati, oziroma soproga.

S sinom, ki je govoril krasno laščino, sem se površno seznanil. — Črnkast gospod se je v mali družbi jako živahno razgovarjal; ko pridem bliže, čujem, da govori francoski. Iz imenika sem povzel, da je bil — senator Henricot. — Sredi parnika je stalo sedem oseb: 2 dami in 5 gospodov. Govorili so dokaj glasno — madžarski.

Romanske narode sta zastopala še 2 Španca, o katerih vam pozneje povem kaj zanimivega, in 1 Rumunec. Slovanov nas je bilo najmanj: 3 Poljaki in 1 Slovenec.

Pogledam na uro; par minut je še manjkalo do enajstih. „Ob enajstih ste že na Blücherju,“ so mi dejali prejšnji dan v pisarni, o Blücherju pa ni ne duha, ne sluha. Mislim, da se je drugim potnikom godilo istotako, zakaj izvlekli so daljnogleda in zrl po Labi navzdol. Kukala so romala iz rok v roke; pa vedno smo razočarani morali priznati: „Blücherja ni.“

Megla nam je zastirala pogled. Nebo je bilo vse jutro oblačno; zdajpazdaj se je ulila kratka ploha. Nad parnikom so razvili rjuhe, da smo bili vsaj nekoliko varni pred dežjem.

„Kje je Blücher?“ je gospoda nervozno izpraševala uslužbence, ko je ura kazala četrto na dvanajst. Ti pa so hladnokrvno odgovarjali: „Pri Bruns-hausnu. V par minutah smo tamkaj.“ „Divja mačka“ je zlezla na prednji rob parnika in uprla v daljavo svoje sokolje oči. Kar naenkrat zakliče: „Blücher, Blücher!“ ter začne ploskati z rokami. Kakor električna iskra so prešinile te besede vse navzoče. V megli zapazimo ne posebno daleč od sebe veliko temno stvar na Labi. V nekaj minutah že razločimo dva mogočna dimnika, iz katerih se vali črn dim proti nebu. Tudi na Blücherju so nas opazili. Strel nam zadoni v pozdrav, nato še eden in še eden. Melodični zvoki nam udarijo na ušesa; Blücherjeva godba je igrala koračnico. Vsuli smo se k prtljagi. Na večje kovčege so privezali listke, na katerih je bilo napisano ime lastnikovo in številka kabine. Blücherjevi uslužbenci so jih dostavili turistom v stanovanje. Pograbili smo samo ročno prtljago.

V velikem loku obkroži mali parnik Blücherja in se mu pritisne ob bok, kakor se sinček stisne k orjaškemu očetu. Na Blücherjevem krovu stoji kapitan in nam z roko maha v pozdrav. Poleg njega stoje ladjini častniki v zlatoobrobljeni obleki, z dolgo sabljo ob strani. Za njimi se je utaborila množica ladjinih strežnikov v modri obleki, na kateri se bli-

skajo svetli rumeni gumbi; nosijo snežnobe ovratnice in istotake rokavice. „Stewardi“ jim pravijo in s tem imenom se moramo sprijazniti tudi mi. Če rečem, da jih je sto, se nisem zmotil preveč. Ob kraju pa stoje navadni mornarji, ladjini hlapci, mašinsti itd. Pograbijo debele vrvi, jih vržejo na mali parnik in priklenejo pritlikavca k velikanu. Dva dolga mostova spuste do nas, enega za potnike, drugega za prtljago. Tam gori pa, na „izprehajalnem krovu“, stoji deseterica mož ter piska in gode, kakor da nas vabijo na ženitnino. Tudi ladjo so nam ozaljšali kakor za svatbo. Na prednji jambori plapola močna, belo-modra družbina zastava. Od vrha obeh glavnih jambor do prednjega, oziroma zadnjega konca ladje so razpeli dolge vrvi; na njih vise bujnopisane zastavice raznih držav in raznih pokrajin.

VII.

Blücher.

Kako nepočakani so nekateri ljudje! Komaj so zvezali parnika po mostu, že se vsuje nanj vse polno turistov. Prava gneča nastane. Mislil sem si: „Le prerivajte se! Meni se ne mudi; Blücher mi itak ne uide.“

Ogledoval sem Blücherja. Prav orjak je; dolg je 160 m, širok pa 20 m. Ves je okovan z železom. Pobarvan je s črno barvo. Na zadnjem koncu ladje vidiš na steni rdeče vodoravne črte; kraj njih vidiš dvojno vrsto števil: arabska in rimska. Izprva nisem vedel, kaj pomenijo ta števila. Prileten gospod, ki se je že mnogokrat vozil po morju, mi je razlagal tako-le: „Rimske številke poleg črt pomenijo, koliko metrov parnika je pod vodo. Arabska števila kažejo isto globočino v angleških čevljih.“ Na Blücherju sem čital redno: 8 m ali 26 čevljev. (1 angl. čevlj = 0,305 m).

Nekaj mi še ni šlo v glavo: Zakaj globočine ne povedo samo na metre, ampak tudi na čevlje? Mentor pripomni: „Angleži in Amerikanci še vedno merijo na čevlje.“ So čudni ti Amerikanci. Večkrat me je izpraševal neki New-Yorčan: „Kaj menite, koliko je ta in ta vodopad visok?“ Če sem mu rekel: „400 m, 600 m“, je vedno preračunal, koliko znaša to v angleških čevljih; to višino je primerjal z newyorškimi palačami ali pa z niagarskim slapom, in šele tedaj mu je postalo jasno, kako visok je dotični vodopad. Včasih sva stala pri toplomeru. Kazal je n. pr. 10⁰ Celzija. Zopet me je prosil: „Preračunite mi, koliko je to po Fahrenheitu!“ In šele, ko sem dejal: „Fahrenheitov toplomer bi kazal 50⁰“, je vedel, pri čem da je.

Kako visok je Blücher? Od morske gladine do roba ladje, do „krova“, je nekako 5 m, od roba

BELOKRANJSKA SVATBA

ladje do „gornjega solnčnega krova“ pa tudi še 6—7 m. Ko bi torej ladja stala na suhem, bi se dvigal „gornji solnčni krov“ skoraj 20 m nad zemeljskim površjem; še više bi moleli v zrak mogočni dimniki in visoke jambore.

Morebiti ne veš, dragi moj, kako so parniki razdeljeni v nadstropja.

Ko stopiš na ladjo in greš po stopnicah navzdol, prideš v nadstropje, ki se imenuje „gornji krov“; v tem nadstropju so obednice, kuhinje in največ kabin. Če stopiva še eno nadstropje niže, prideva v „glavni krov“. Na enem koncu tega krova je nekaj celic za potnike II. razreda, na drugem koncu prebivajo stewardi, sredi ladje pa je v tem nadstropju prostor za izseljence ali „medkrov“. Blücher ima medkrov tako velik, da more v njem nastaniti do 1700 izseljencev. — Vsako nadstropje je dobra 2 m visoko. Tlak glavnega krova ima torej isto višino kot morska gladina.

V onem delu ladje, ki je pod vodo, so najrazličnejše shrambe; v njih hranijo po oddelkih: vozno blago, premog za kurjavo, jedila za kuhinjo itd. Veliki prostori so napolnjeni s pitno vodo. V posebnem oddelku stoje stroji za električno razsvetljavo. V spodnjih prostorih so velikanski parni stroji, ki vrte ladjine vijake. Blücherjevi parni stroji imajo gonilno moč 9500 konjskih sil.

Na sredi ima ladja še dolg in visok nastavek v tri nadstropja. Ko prideš na ladjo ali „na krov“, stopiš skozi odprta vrata v „salonski krov“. Ob vsaki strani dolgih hodnikov so prav lepe kabine za potnike I. razreda in za ladjine uradnike. V tem nadstropju so „družabne sobe“, dvorane za petje in godbo, ladjine pisarne itd. Če se potruдиš po stopnicah nekoliko više, prideš na „izprehajalni krov“; na obeh straneh tega krova so namreč dolgi in široki hodniki, po katerih se potniki izprehajajo; ob hodnikih so zelo elegantne kabine, ki so obenem najdražje kabine na ladji. Stopiva še eno nadstropje više, do „solnčnega krova“. Kabin ni več; zanima naju samo moderna telovadnica in postaja brezžičnega brzjava. Izprehajati se po tem krovu ne moreva; na njem vidiva samo večje in manjše čolne, privezane na močnih vrveh. Te čolne dvignejo s škripci, spravijo jih čez ladjin rob in spuste v morje. V zadregi zapaziva stopnice, ki vodijo še više, na „gornji solnčni krov“. Ni velik ta štirivoglati krov. Meri samo kakih 6 m na dolžino in istotoliko na širino. Da kam ne padeš, te varuje železna ograja. Če si truden, sedeš na preprost stol, kakršnih je mnogo razpostavljenih po krovu. Odtod imaš obsežen razgled. Ob slabem vremenu pa ne boš hodil semkaj gor, ker bi ti dež in veter preveč nagajala in te spravila v slabo voljo.

Blücher vozi navadno med Hamburgom in New-Yorkom; le poleti ga dva meseca rabijo za izlete v polarne kraje. Plove s hitrostjo 30 km na uro; vozi torej po vodi tako hitro kot poštni vlak po suhem.

Zanimalo me je, kako natančno meri ladja pot, ki jo prevozi. Na zadnjem koncu ladje je pritrjena nekaka ura. Od te priprave se spušča do morja vrv iz močne žice. Zopet sem prosil mentorja, naj mi razjasni to pripravo. Razlagal mi je: „Na koncu vrvi je pritrjen močen vijak. Ko ladja plove po morju, vleče vijak za seboj. Vijak se v vodi vrti, hitro ali počasi, kakor vozi ladja. Z vijakom vred se vrti vrv. Drugi konec vrvi goni kolesje te-le ure. Ura nam kaže, kolikokrat sta se vrv in vijak zavrtela, iz tega pa mornarji izračunijo, kako dolgo pot so prevozili.“

Še neke druge stvari nisem razumel. Čital sem namreč, da znaša prostornina Blücherjeva 12.334 register-ton. Zopet me je poučil mentor: „Preden kako ladjo izpuste v morje, izmerijo njeno prostornino v kubičnih metrih. Predvsem izmerijo prostore pod vodo, glavni in gornji krov. Nato izmerijo še vse sobe na salonskem, izprehajalnem in solnčnem krovu. Tako izračunijo prostornino v kubičnih metrih. Ta bi iznašala pri Blücherju okroglih 35.000 kubičnih metrov. Nagajali pa so Angleži, ki se branijo metra in rajši računajo na angleške čevlje. Angleži in po njih zgledu Amerikanci izračunijo prostornino ladij na kubične čevlje in imenujejo 100 kubičnih čevljev „register-tono“. Taka tona ima 2·83 kubičnih metrov. Če izračunimo prostornino v kubičnih metrih, moramo dotično število še deliti z 2·83, da izvemo prostornino v register-tonah, kakor je to dandanašnji običajno.“

HAPAG ima 12 ladij, ki so še večje kot Blücher. Največja njena ladja „Kaiserin Auguste Viktoria“ ima 24.581 register-ton; njena prostornina znaša torej okroglo 70.000 kubičnih metrov!

Bral sem, da ima Blücher 252 uslužbencev: 174 uradnikov in stewardov, 78 nižjih mašinistov, mornarskih vajencev itd. Lepo številce! — Parnik je star komaj 9 let; prvič so ga izpustili v morje 23. novembra 1901. —

Četrť ure sem čakal, da so že skoraj vsi potniki odšli čez mostič. Zgrabim kovčega in možato stopam po mostu navzgor. Godba je ravnokar pričela nov komad. Gospodu, ki je stopal za menoj, je bila melodija znana; glasno zakroži pesem: „Muß i denn, muß i denn zum Städtele hinaus?“ (Moram-li, moram-li iz mesteca vun?) Ko stopamo na ladjo, nas prijazno pozdravljajo kapitan in častniki. Steward priskoči in mi odvzame prtljago. „Št. 533 na glavnem krovu!“ mu zakličem in že izgineva na dolgem hodniku salonskega krova.

Kdor prvikrat stopi na tako ladjo, meni, da je zašel v labirint: hodniki vsepovsod, stopnice navzgor in navzdol. Nekateri potniki, ki se ne morejo orientirati, blodijo kakor brez uma od krova do krova, od stopnic do stopnic.

Ko prehodiva polovico hodnika, zavije steward po glavnem stopnišču navzdol. V gornjem krovu me vede na drugo stran ladje. Pri vratih, ki bi jih sicer komaj opazil, me pelje po stopnicah še niže, v glavni krov, zavije krog vogla in stala sva pred št. 533.

V kabini je že gorela električna luč. Odprem vrata in zagledam notri moža, krog 30 let staraga. „Ste moj tovariš?“ me nagovori. V kabinah

prebivata navadno po dva potnika, ponekod tudi trije ali štirje. Kabine za posamezne osebe so mnogo dražje. Predstavim se mu in tudi on mi pove svoje ime: „Alfred Kühne, trgovec iz Šarlotenburga pri Berolinu. Upam, da se bova dobro razumela.“ Ni bil siten, tudi ne ošaben, dasi se je zavedal, da je Prus in — petičen človek.

„Prošnjo imam do Vas,“ nadaljuje. „Prinesel sem s seboj mnogo prtljage, pa bi rad čimprej svoje stvari spravil v red. Morete li počakati s svojimi stvarmi eno uro, da se uredim?“ — „Kolikor časa hočete,“ mu rečem, vržem kovčega na posteljo ter odidem na krov, da vidim, kako odjadramo proti sinjemu morju. (Dalje.)

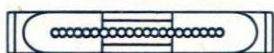
Burja.

Zložil Vekoslav Remec.

Bežijo, bežijo oblaki v višini
kot sivi sestradani, divji volcě,
in burja pod njimi tuleč po ravnini
beži čez osamljeno, mrtvo polje.

In vrbe ječijo nad ozko stezico,
ki plaha in skrita ob vodi hiti
v daljavo, kjer sivo, samotno vasico
objemajo zimske molčeče ravni...

Od tam, iz daljave, iz burje tuleče
se trga nedeljsko zvonjenje zvonov
in kliče in kliče srce tak preseče
kot misli, spomini, vabeči domov.

Nespokornik.

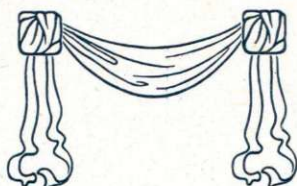
Zložil Anton Medved.

Ne znam oči zavijati
in hrbta ne kriviti,
zato ne morem prijati
gospodi plemeniti.

Ljudi, ki sebe zdevajo
vsem drugim za merilo,
ki vse sami umevajo,
ne sodim baš premilo.

Za blesk imena slavnega
sladak se ne potegam,
maliku mnenja javnega
zvestobe ne prisegam.

In to se mi prišteva v greh,
pokora mi oznanja,
a mene večkrat sili smeh
namesto jok kesanja.

Ponatis prepovedan

S TRETJE SLOVENSKE UMETNIŠKE RAZSTAVE V LJUBLJANI L. 1909.

FOT. FR. VESEL

Dante Alighieri:
La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

(Dalje.)

II. spev.

Pripoved o priprošnji v nebesih. — Tri svete žene. —
 Vergilijevo poslanstvo.

Od jutra (dne 25. marca) do večera že hodita pesnika, da bi dospela do vhoda v pekel; proti večeru sta že čisto blizu, a vzadnjem hipu se hoče Dante skesati, češ: iz starih časov se bere samo o Eneju, da je šel kot živo bitje v pekel poizvedovat svojo bodočnost; v raj pa je bil zamaknjen tudi le eden, sv. Pavel; on (Dante) da se s tema dvema ne more primerjati in torej ni vreden, da bi naredil to silno resno pot (v. 1—42). A Vergilij ga tolaži; razodene mu, da je božja volja, božji sklep, da to pot nastopi in dovrši; pove mu, da so tri svete žene v nebesih prosile zanj, in sicer da je neka vzvišena gospa (Marija) pozvala sveto Lucijo, ki se ji je Dante rad priporočal v molitvi, naj kaj stori za svojega služabnika, in da se je ta (sv. Lucija) takoj obrnila s prošnjo do Beatrike, naj pomaga onemu, ki jo je ljubil v življenju; Beatrika pa da je takoj prispela v predpekel, ne da bi se kaj bala tega temnega kraja, ter naprosila njega (Vergilija) kot zavznika pri tem rešilnem podjetju; in on da je to častno nalogo sprejel z veseljem ter takoj prišel (v. 43—127). „Rešil sem te volkulje, zaupaj mi še dalje!“ Tako ga osrčuje Vergilij prijazno. Dante je po teh besedah zopet ves pogumen. „S teboj grem, naj velja, kar hoče!“ zakliče svojemu kažipotu. In tako dospeta pred vrata pekla (v. 128—142). To svoje omahovanje popisuje Dante v II. spevu; preden pa prične pripovedovati, pokliče v pomoč (po stari navadi pesnikov, Muze, modrice petja, ter svoj zvesti spomin („ki ne blodi“) katerega da čaka velik napor, a tudi velika čast (v. 7, 8 in 9).

Nagibal se je dan; že mrak dremotni
 je bitjem vsem, kar jih po zemlji hodi,
 jemal bremena težka z ram; v samotni
 4 le jaz sem uri se pripravljaj: Bodi;
 srcá in poti sprejemem boj naporni!
 Naslika naj spomin ga, ki ne blodi.
 7 Pomoč, o Muze ve, in Duh ti vzorni;
 spomin, ki videnje si pisal moje,
 zdaj se pokažeš v moči neumorni!
 10 „Poet, ki vodstvo zdaj mi nudiš svoje,
 sem li dovolj močan za pot to resno?
 O tem najprej te prosim jaz presóje.
 13 Enej samó, kot pôješ ti slovesno,
 je smel, še umrljiv, k duhovom doli;
 med sencami je bitje bil telesno.
 16 A kdo je bil Enej? mar kar kdorkoli?
 in kar je storil on, kdo ga doseže?
 Da mu je torej Bog bil dober tóli,
 19 se z umom zdravim čisto dobro veže:
 Graditelj Rima naj se imenuje
 in carstva, ki naj celi svet prepreže;
 22 naj Rim, naj carstvo tamkaj se osnuje,
 — to je bilò nebá povelje staro,
 tam Petrov naj naslednik v vek stoluje.
 25 Ta pot v duhov podzemeljsko močvaro
 mu je vesti prinesla preveljavne:
 pobebo njemu, papežu tiaro.
 28 Potem Izvoljena posoda slavne
 je ondi zrl reči v potrdbo veri,
 ki je začetek poti zveličavne.
 31 A jaz? li smem tja? v kakšni pa nameri?
 Sem li Enej? sem li jaz Pavel sveti?
 Da vreden nisem, sam vem, ve vsakteri.

34 Zato, če za teboj se drznem speti,
bojim se, da bom kriv s tem bedastoče;
kot modrecu ti laže je umeti.“

37 In kakor on, ki hoče in spet noče,
pa se premisli, spet zavrže sklepe,
da nikdar mu začeti ni mogoče:

40 takó sem jaz bil sredi tmíne slepe;
kar v hipu z mislimi sem bil pri kraji,
ki so bilè v začetku tako lépe.

43 „Če prav razumem ta pogovor naji,“
dé duh mi plemeniti, „dušo plaši
bojazen tebi; šel nazaj bi raji.

46 Bojazen mu izhode vse zamáši,
pa pustil človek delo bo začeto:
takó žival se v tmi privida vstraši.

49 A da srce ti bo strahu oteto,
čuj reč, ki se o tebi tam je déla,
ko v žali je biló srce prevzeto.

52 Med dvomi duša moja je viséla;
kar me zakliče tak prekrasna žena,
da koj me je za službo svojo vnéla.
Očesa žar, kot zvezda ne nobéna,
me miloglasno je nagovorila —

57 bilà je angelska beseda njena:
Oj duša draga pesnika Vergila,
ki hrani ti še zdaj imé sloveče

60 in bo vse dni ti zemlja ga hranila;
prijatelj moj, pa ne prijatelj sreče,
ne more kvišku v góro osamljéno,

63 takó da se umika že boječe;
bojim se, da že hodi pot zgrešeno,
ker sem v pomoč prepozno prihitéla,

66 po tem, kar je biló tam gor rečeno.
Zdaj brž! Z besedo, ki srce bo vnela,
pomagaj z vsem, kar se rešitve tiče,

69 da duša mi v tolažbi bo vesela.
Ki te pošiljam, jaz sem — Beatrice;
vrniti se domov je želja moja;

72 ljubezen je, ki na pomoč te kliče.
Pri srcu često bo mi hvala tvoja,
ko stala bodem gori pred Gospodom. —

75 Utihne; jaz sem vzkliknil: O gospoja!
Kreposti žena, med človeškim rodóm
edina ti, ki ločiš ga najdelje

78 od bitij vseh pod tem nebesnim svodom —
takó mi drago tvoje je povelje,
da precej iti že mi je zamuda;

81 nič več ponavljati ni treba želje.
A le kakó, da brez strahú, brez studa
prikažeš se tu v temne zemlje sredi

84 z višav, ki njih želiš spet gledat čuda? —
Nakratko, ker si take radovédi,
mi reče, čuj, kaj mislim o tej stvari;

87 zakaj med vas se ne bojim, izvedi:
Stvari le, ki nam morejo kaj kvarí
storiti, teh samó se treba bati;

90 pred drugimi strahú nam nič ni mari.
Oklep imam — Bogú mi čast je dati! —
da me nesreča vaša ne doseže

93 in ogenj vaš da me ne more žgati.
Gospe preblagi gori v srce reže
njegà zapreka, h komur ti iti je,

96 in prosi, da rék trdi Bog razveže.
Obrne s prošnjo brž se do Lucije:
Častilec tvoj, glej! moli k tebi vrelo;

99 naj, prosim, varstvo tvoje zdaj ga krije.
Lucija pa, — ki črti kruto delo,
do mene brž, kjer sva se radovali

102 s pobožno veka starega Rahelo.
Dé: Beatrice, vdana božji hvali,
takó pustiš ga v stiski ti njegovi,

105 ki, tebe je ljubéč, šel od druhali?
So ti njegovega joku glasovi
neznani? in ne veš, da smrt napada

108 z najhujšimi življenja ga valovi? —
Na svetu je skrbèl, to je navada
od nekdanj, hitro vsak in rad le záse:

111 hitreje jaz sem zanj in pa bolj rada.
Na sedež svoj sem pozabila, náse;
v tvoj govor upam — vreden časti vsake —

114 v čast je i njim, ki slušajo mu glase.
Ko je bilà besede rekla take,
s solzámi se v očeh je obrnila;

117 jaz pa pospešil k tebi sem korake.
Prišel sem, kot je ona odločila:
iztrgal sem te óni ljuti zvéri,

120 ki v hrib ti bližnjico je ugrabila.
A zdaj? nazáj oko stezò ti meri?
kaj treba v srcu takega trepetá,

123 kaj se obraz ti bojazljivo cmeri,
ko takih žen zaté trojica sveta
se trudi vzpričo vse nebés dvorane

126 in jezik moj ti dobro vse obeta?“
Zapró se cvetke v času nočne slane,
a spet odpró in dvignejo glavice,

129 če so od solnca zjutraj obsijane:
takó se meni je zjasnilo lice
in zopet glava se mi je vzravnila

132 in sem dejal odločen mož pravice:
„O blago srce nje, ki mi poslala
pomoč je! Ki besedi nje pravótni

135 si koj poslušen bil, i tebi hvala!
Dà, grem s teboj tja doli v kraj temótni;
navdušil si za pot mi srce vroče;

138 sedaj spet trden je moj sklep prvótni.
Naprej! Kar ti, i tvoj tovariš hoče;
ti úči me, ti vódi pot me pravo!“

141 To sem dejal. — On grè naprej kot oče,
in šla je pot nizdòl, v temò, goščavo.

Opombe: V. 5—6: t. j. pesnika je čakal dvojni naporni boj: težavna pot in pa premagovanje sočutja z zavrženimi v peklú. — V. 13: kot poješ ti slovesno — o poti Enejevi v pekel ali Had, kakor so rekli stari Grki, pripoveduje Vergilij v šestem spevu svoje veličastne Eneide (prim. opombo k I. spevu, str. 39, k vrstici 63 nsl.). — V. 15: med sencami — stari Grki in Rimljani so ménili, da po smrti človekova duša živi v podzemeljskem kraljestvu, kakor nekakšna nevidna senca, ki ima vse poteze rajnika; so pa brez razuma in brez krvi; če zaduhajo človeško kri, prihite jo vse lókat. — V. 17: kdo ga doseže? Dante je ves navdušen za Eneja, kajti bil je (kakor že omenjeno v op. v. 63 k I. spevu) posredni ustanovitelj Rima in rimskega cesarstva; rimsko cesarstvo pa je bilo politični ideal Dantejev. (Prim. Uvod, str. 37.) — V. 27: pobe do njemu, papežu tiaro — t. j. v podzemlju je Enej izvedel, da bo srečno premagal vse sovražnike ter ustanovil Rim, ki je sedaj — méni pesnik Dante — sedež rimskega papeža, čigar glavo diči tiara. — V. 28: Potem Izvoljena posoda — t. j. sv. Pavel, ki ga sv. pismo tako imenuje (Dj. apost. IX. 15); v drugem listu

do Korinčanov (XII. pogl. v. 2 nsl.) sv. Pavel sam pravi, da je bil zamaknjen v tretje nebo. — V. 52: Med dvomi duša moja je visela — t. j. bival sem v predpeklju z mnogimi pravičnimi pogani vred, brez čutnih kazni, a tudi brez gledanja božjega. — V. 76 nsl: Kreposti žena, ki človeški rod ločiš (odlikuješ) od vseh bitij, to velja Beatriki, a razvidno je, da predstavlja Beatrika tukaj kot simbol neko drugo ženo: učečo Cerkev ali, kakor nekateri mislijo, sveto bogoslovno vedo. — V. 78: pod tem nebesnim svodom — Dante (in pred njim stari vek) je mislil, da se suče okrog zemlje kot središča devet nébesov ali nébesnih svodov, drug vrh drugega, in sicer zemlji najbližji in najožji, mesečni svod z najmanjšim premerom, potem svod šestere planetov: Merkurja, Venere, solnca, Marsa, Jupitra in Saturna; nad vsemi temi se vrti nébes nepremičnic in kot deveti in skrajnji kristalni nébes, primum mobile, kakor so ga zvali stari zvezdoslovci, ki od njega izvira vse gibanje; potemtakem pomeni ta verz: od vseh bitij, kar jih je pod mesecem, t. j. na zemlji; o drugih noče tega trditi. — V. 94: Gospe preblagi gori, t. j. Marija. — V. 96: trdi rek — izrek božje pravice nad grešnikom, tukaj nad Dantejem. — V. 97: do Lucije; Danteja so v mladosti rade oči bolele in zato je posebno častil sv. Lucijo. (Tako je pripomnil Dantejev sin v razlagi pesnitve.) — V. 105: tebe je ljubeč šel od druhali — Dante se je ločil od družbe in se posvetil učenju, da bi mogel, „ako bi bila volja božja, o Beatriki povedati, kar še ni bilo povedano o nobeni.“ (Vita nuova, pogl. 42.) — V. 114: v čast je i njim, ki slušajo mu glase — kdor se je učil od Vergilija, je dosegel lep slog, ki mu je bil v čast. — V. 120: bližnjico — krajša pot v nebo je pot neomadeževanega življenja; prim. Psalm. 23, 3. 4; pot pokore pa je daljša.

III. spev.

Predjama. — Bojazljivci, neodločneži in nadstrankarji, preganjani od komarjev in os. — Brodnik Haron. — Potres.

Pesnika dospeta do vrat, ki vodijo v pekel in imajo skrivnostni napis (v. 1—18).¹ Vstopita. Nekak obokan prostor se jima odpre, teman, brez zvezd, iz daljave šumi reka Aheront. Ta prostor še ni pekel, ampak šele nekakšna predjama.² Čujeta jok in tuljenje. V ta prostor so obsojeni vsi tisti, ki jih ne more ne nebo in ne pekel: to so najprej oni nadstrankarski angeli, ki se niso hoteli odločiti ne za Boga, ne za Luciferja, potem pa vsi piškurji, strahopetci, ki se iz same zločnosti, da si ne bi pokvarili ljubega počitka, niso odločili za nobeno stranko, pa tudi za nobeno častno ali nečastno delo. Ker so v življenju hoteli le počivati, morajo v tej temni peklenski predjami, pikani od komarjev

¹ Naj tukaj omenim, da so stari Grki in Rimljani na raznih krajih iskali vhoda v podzemeljski svet, v Had, kakor so rekli; posebno, kjer je kakšna reka ponicala, kakor n. pr. Aheront na Grškem, ali v kakšnem močvirju, kakor je Avernsko jezero pri Neaplju; ako bi bili poznali Škocijanske jame pri Rakeku ali pri Divači, ali pa Postojnsko jamo, bi bila živa domišljija starodavnikov gotovo vanje prestavila vhod v pekel.

² Kdor je bil v Postojnski jami, si bo v svoji domišljiji lahko predstavljal to predjamo; spominjal se bo, da se gre od vhoda najprej precej časa skozi neki nizek hodnik; kar naenkrat se začuje v globočini šumenje Pivke, pa tudi jama se razširi in vidi se dol v prepad.

in os, neprenehoma besno dirjati za nekim plapolajočim banderom. Med njimi spozna Dante tudi papeža Celestina V. (v. 19—69). Na koncu tega visokega in dolgega hodnika dospeta do podzemeljske reke, ki se zove Aheront. [Grško ime, najbrže v zvezi z medmetom „ah!“] Na bregu vidita vse polno duš, ki čakajo brodarja Harona, da jih prepelje na drugi breg. Danteja, ker je živo bitje, čmurni brodar noče vzeti v čoln, toda Vergilij ga pomiri (v. 70—129.) V tem hipu nastane silen potres, piš in blisk; Dante omedli (v. 130—136).

TA VRATA VODIJO NA ŽALO CESTO,
KI LJUDSTVA HODIJO PO NJEJ NESREČNA
V BREZKONČNO BOL, V TRPLJENJA VEČNO MESTO.
ZAHTEVALA PRAVICA NEIZREČNA,
UKAZ MOČI JIH STVORIL PRVOBITE,
MODROST NAJVIŠJA IN LJUBEZEN VEČNA.
PRED NJIMI LE STVARI SO VEKOVITE,
IN ONA STALA BODO BREZ NEHANJA.
O VI, KI VSTOPITE, VSAK UP PUSTITE!

- Ustrašil sem se mračnega pisanja,
ki sem zagledal ga nad temi vrati:
„Kaj naj,“ sem vprašal, „ta napis naznanja?“
- 13 Kot tak, ki ve odgovor pravi dati,
mi dé: „Zdaj pusti vsakršno dvomljenje;
ne gre, tu malodušnosti se vdati.
- 16 Zdaj greva v kraj, kjer gledal boš trpljenje
nesrečnih, ki so Njega izgubili,
ki je razuma večno hrepenenje.“
- 19 Prijel me je za róko; pógled mili
njegov me je osrčil; v kraj skrivnosti
stopila sva med tiste, ki so bili.
- 22 Tu vzdihov, joka, krikov žalnih dosti
odmevalo v brezzvezdnatem je vzduhi,
tak da sem jokati jel od bridkosti.
- 25 Jezikov zmes in jeze vmes izbruhi,
kletvinj izrazi hripavi in jari,
pesti udarci in pa kriki gluhi,
- 28 in bil je šum, ki večno kolobari
v tem mraku vednem, kot vrtinec prašni,
kadár po cestah veter gospodari.
- 31 In vprl sem v pesnika pogled svoj plašni,
rekoč: „Kdo, učenik, tako lomasti?
Kdo so, ki se pode v bolesi strašni?“
- 34 In on mi dé: „Na ta način vihrasti
trpe ničvredne duše, ki so gori
bile i brez časti i brez nečasti.
- 37 Zdaj vmes med mlačnih angelov so kori,
ki vdali ne in niso se uprli,
Nad strankami! zvenelo je v njih zbori.
- 40 Kot madež grd so angeli jih vrli
izgnali; ne odpro pekla jim ključi:
uporni bi na nje zlorado zrli.“
- 43 „Kaj,“ pravim, „učenik, takó jih muči?
nad katero tarnajo takó nezgodo?“
In on: „Odgovor kratki te pouči:
- 46 Ni upa jim, da kdaj umrli bodo;
mišljenje njih je zmeraj tak nizkotno,
da vsakemu zavidajo usodo.
- 49 Pozabljeno njih žitje je sramotno;
nebo, pekel celo jih ceni malo.
Dovolj o njih! Poglej jih, a trenutno!“
- 52 Pogledam: v zraku, glej! je plapolalo
bandero, šlo naprej in se vrtelo
kot blisk in ni za hip miru si dalo;

55 za njim hodilo je ljudi krdelo;
nikdar se nisem prej tega zavedal,
da toliko ima jih smrti žrelo.

58 Med njimi znancev nekaj sem zagledal;
spoznal plašljivo njega sem podobo,
ki se je višnji službi odpovedal.

61 Razvidel sem takoj z duha svetlobo,
da je to tolpa mevž in šlev boječih,
ki so pred Bogom stud in pred hudobo.

64 Ni dičil jih na svetu znak živečih;
zdaj so nagí in v divji beg jih drvi
komarjev lačnih roj in ôs bodečih.

67 Opikan bednim je obraz do krvi,
ki jo, pomešano z le-teh solzami,
pijó na tleh gomzeči gnusni črvi.

70 Ko se naprej ozrem v visoki jami,
uzrem breg reke in ljudi v števili
velikem tam; srce miru ne da mi,

73 povprašam: „Kdo so ti in kaj jih sili,
kateri zakon, da vse v čoln se gnete:
V tem mraku hrepenim po pojasnili.“

76 In on: „Reči ti bodo razodete,
ko stopiva na breg in bode pusti
ti segal Aheron do tvoje pete.“

79 Povesil sem oči; moj govor grusti
— sem bal se — in težkó morda mu dene?
Do reke nisem nič več mrdnil z usti.

82 V tem hipu proti nam svoj čoln prižene
odonstran starec, belih las, ter zine
in zakriči: „He, duše izgubljene,

85 slovo vzemite od neba modrine;
na drugo stran vas hočem prepeljati,
kjer krop in led in večne so temine.

88 A tebi, ki živiš, to ne velja ti;
ti pa so mrtvi, z njimi mi ne hodi!“
Pa nisem dal od čolna se odgnati.

91 Zato mi dé: „Drugod, po drugi vódi,
dospeš na breg, ne tod; in čolnič laži
te vózil bo nekoč po onem brodi.“

94 „Le Haron,“ dé Vergil, „se potolaži;
tam to hoté, kjer i mogo to hkrati.
Delj svoje radovednosti ne kaži!“

97 Zdaj se umiril je obraz kosmati
in manj oči plamena so žarela
brodarju na bledó-močvirnem blati.

100 A vboge duše, trudne, brez odela,
so prebledele, v strahu vztrepetale —
tak jih beseda trda je zadela.

103 Boga so, starše svoje preklinjale,
človeštvo, rojstva kraj in čas in seme,
ki s starši vred so iz njega pognale.

106 Zbežale so, hudo plačoč, na sleme
obrežja divje-pustega, ki čaka
sovražnike Boga vse brez izjeme.

109 A Haron — ogelj tli v očeh besjaka! —
le migne, in že vse se pokorava;
če ne, udari z veslom počasnjaka.

112 Kot listje se jeseni obletava,
za listom list, in veja vzre pod sabo,
da je na tleh nje praznična oprava;

115 tak vsiplje se Adama seme slabo
z obrežja v čoln, na migljaj le brodníka,
kot ptiči se love na svojo vabo.

118 Čoln ž njimi v temni vodi se premika,
a preden so na drugo stran dospele,
že nova truma čaka spet voznika.

121 Besede učenik mi reče te-le:
„Vsak, kdor umrje v stanu božje jeze,
vsi se snidó iz vsake tu dežele

124 in si želé, da čoln jih prek odveze;
takó pravica božja jih vzpodbada,
da hrepenenja strah dobi poteze.

127 Duš dobrih Haron v barko ne naklada;
če torej bès se krega, nate vpije,
lahko umeš pomen tega napada.“

Z RAZSTAVE HRVAŠKEGA UMETNIŠKEGA DRUŠTVA
„MEDULIĆ“: UMETNIKI PRED JAKOPIČEVEM
PAVILJONOM

130 V tem hipu strese temne prostorije
potres moči presilne in okrutne;
če spomnim se, me mrzel pot oblije.

133 Iz solznih tal obenem vihra butne,
vse križem rdeče bliskati se jame;
postale misli moje so brezčutne

136 in zgrudim se — globok me sèn objame.

Opombe. V. 4—7 naznanjajo sv. Trojico. — V. 18: ki je razuma večno hrepenenje, t. j. Bog; saj je rekel: Jaz sem pot, resnica in življenje — V. 21: ki so bili, t. j. v kraljestvu umrlih. — V. 42: uporni bi nanje zlorado zrlí, t. j. uporni angeli bi se primerjali z mlačnimi in bi imeli neko zadoščenje, neki ponos, češ da so bili boljši od teh; to pa bi bil že košček veselja in zato — nadstrankarji ne smejo mednje. — V. 47: da vsakemu zavida jo usodo, t. j. taki leni zložneži imajo čas opazovati usodo ljudi in

mislijo, da je vsak srečnejši od njih. — V. 51: Poglej, a le trenutno! — v izvorniku: „guarda e passa“ — je že v pregovoru. — V. 60: ki se je višnji službi odpovedal — najbrže misli Dante tukaj papeža Celestina V., ki se je leta 1294. na prigovarjanje nekaterih kardinalov, med temi morda tudi kardinala Gaetanija, naslednjega papeža Bonifacija VIII. (1294—1303), odpovedal najvišji službi sv. Cerkve; storil je to z ozirom na svojo visoko starost in ker se ni smatral za sposobnega; Dante pa je imel to za bojazljivost, češ da treba kupčevati tudi z enim talentom, ne pa ga zakopati. Posebno pa je zato zameril papežu Celestinu V., ker je s svojim odstopom omogočil nasledstvo Bonifaciju VIII., katerega je Dante iz političnih vzrokov sovražil. (Bonifacij VIII. je namreč podpiral stranko „črnih“, aristokratov, v Firenciji, prim. Uvod!) Celestina V. časti katoliška Cerkva kot svetnika. — V. 64: znak živčih, t. j. delavnost. — V. 92: in čolnič laži itd. meri na vožnjo do otoka in gore očiščevanja (Vice II.) — V. 85: slovo vzemite od neba modrine! Kaj so zvezde našim očem, občutimo, ako jih dalj časa nismo videli. Tudi Dante vzame pri vходу v pekel slovo od njih: zato pa prišedši iz pekla in na drugi poluti zemlje zopet zagledavši zvezdnato nebo, veselo vzklikne: Zvezde! („stelle!“) kar je zadnja beseda „Pekla“. — V. 95, 96 je nekak čarodejski zagovor. — V. 109: v očeh besjaka — starim Grkom je bil Haron nekakšno božanstveno bitje; Dante mu je prisodil sicer isto vlogo, a naredil ga je kot krščanski pesnik za besjaka ali hudiča. (V tem opisu podzemeljske reke in Harona posnema Dante svojega vzornika Vergilija po Eneidi, 6. spev, v. 387 nsl.) — V. 126 = strah se izpremeni v hrepenenje.

IV. spev.

Prvi krog. — Predpekel („limbus“). — Homer; ne-krščeni otroci.

Ko se pesnik iz omotice zopet vzdrami, je že onkraj Aheronta. Predjama, ki je bila (v III. sp.) morda bolj nizka in podolgovata, se zdaj naenkrat ogromno razširi, poviša in poglobi: nad brezdanjo, temno globeljo visi brezzvezdnat svod. Globel se proti dnu — noter do središča zemlje! — enakomerno zožuje, in sicer v deveterih krogih ali pasovih (galerijah), ki je njih vsak nekoliko ožji. [Spomnimo se rimskih amfiteatrov!] V vsakem krogu je svoja vrsta prebivalcev. Pesnika ne obhodi nikjer vsega kroga, ampak vsakega le devetino, idoča ves čas na levo (dočim pojdeti po deveterih pasovih gore očiščevanja na desno!). Vstopita v prvi krog, ki je najširši (predpekel, preddvor). Tu ni slišati ne joka, ne škripanja z zobmi, ker prebivalci ne trpé nikakršnih telesnih muk; slišita le vzdihne hrepenenja po Bogu, ki ga ne vidijo (v. 1—27). Tu notri bivajo duše otrok, ki so umrli brez sv. krsta; tu so zbrani duhovi onih poganov in judov, ki so pravično in krepostno živeli na zemlji; bilo jih je še več, a mnogo jih je vzel s seboj Kristus, ki se je bil po svoji smrti prikazal v predpeklju (v. 28—74). Naproti jima pridejo štirje slavni pesniki (Homer, Horacij, Ovidij in Lukán); na trati sredi lepega gradiča vidita slavne modrijane starega veka, junake, ki so pomagali ustanoviti Rim, in nekatere slavne žene (Pentezilejo, Lavinijo in Lukrecijo). Vergilij mu jih imenuje. Prijetno bi bilo še dalje občevati z duhovi tega kroga, a treba je hiteti dalje (v. 75—151).

Vzbudim se: hrušč mi bije na ušesa
iz strašnih globočin, da kvišku planem,
kot človek, ki vzbudi ga strah potresa.

- 4 Vzravnam se in oči si v čudu manem,
pogled prodreti tmò si prizadeva,
da vendar, kje nahajam se, uganem.
- 7 In videl sem: prepad nasproti zeva,
— na robu stal sem mu — globel brezdanja,
iz nje brezkončen jok in stok odmeva.
- 10 Nad njo se dim in mrak in noč preganja,
da, naj oko še bolj pogled upira,
ne vidi z roba dol se stvar najmanja.
- 13 „V slepote kraj se nama pot odpira,“
dé pesnik, — lice mu bilò je blede —
„za mano pot naj noga ti ubira.“
- 16 A jaz, videč mu v licu smrt in zmedo,
odvrnem: „Jaz naj grem, ko ti oklevaš,
ki si doslej pogum dajal z besedo?“
- 19 In on: „Napàk obraz ti moj umevaš:
z njega sočutje moje le odseva
s trpini, kar pa ti kot strah domnevaš.“
- 22 A pot je dolga; čas je, da že greva!“
In šla sva — prvo me je zdaj sprejelo
okrožje, ki le-to globel odeva.
- 25 Na glas ni jokal nihče ondi; vjelo
uho mi je le vzdihne pretresljive,
da trepetalo je ozračje celo;
- 28 le žal trpé, ne muke občutljive,
te trume vélike in vzdihujoče
i móž i žen in dece ljubeznive.
- 31 Vodnik mi dobri dé: „Tvoj jezik noče
za duše vprašati, v ta krog zaklete?
Izvédi vendar, preden greš globoče:
- 34 Brez grehov so; zasluge pa neštete
dovolj še niso brez krstà oblitja,
ki člen je vere tvoje razodete.
- 37 Bili pred časom Kristovega žitja
so eni; vendar niso prav molili
Boga; jaz sam pripadam med ta bitja.
- 40 Brez drugih krivd smo Njega izgubili;
v pogubi smo, le-to samó trpeči:
brez upa bomo vvek po Njem težili.“
- 43 Bil tužen sem, ko slišal sem to reči:
veljaki so obsojeni v te kote,
med dvomi v predpeklju le-tém viséči.
- 46 „Povej mi, mojster, prosim prav lepo te,“
sem del, želeč si jasnost istinito
o veri, ki je prosta vsake zmote,
- 49 „se li povzpél že z dobrih del zaščito
je svojih, tujih kdo odtod v višave?“
Umel je koj vprašanje moje skrito.
- 52 „Bil sem novinec v zboru te države,“
mi dé, „ko se pri nas veljak pojavi,
ves zmagovit, ovenčan z vencem slave.“
- 55 Sledil praotec je njega zastavi
in Abelj sin, duh Noeta očaka,
in Mojzes, ki ves služil je postavi;
- 58 in Abraham in David, vzor junaka,
in Izrael z očetom in sinovi,
z Rahelo, ki bilà mu žrtev taka,
- 61 in drugi zdaj so, blaženi duhovi.
In védi: pred ni bilo z Bogom sprave;
ti prvi so šli v raj v postavi novi.“
- 64 Obstala nisva v času te razprave,
no šla naprej skoz gozd, duhov gozd, menim,
ker jih bilò je kakor listja, trave.

- 67 Bilà še nisva daleč, kakor cenim,
od vrha — kar je nekaj zableščalo,
bil svod ožarjen s svitom je ognjenim.
- 70 Oddaljena bilà sva še nemalo,
vendar je videti že bilo móči,
da je duhov tam neko plemstvo stalo.
- 73 „Oj ti, ki v čast si vedi najgloboči
in pesmi, kdo so ti, odkod jim vrednost
takó velika, ki od vseh jih loči?“
- 76 Odvrne: „Njih ime, naravna čednost,
ki nje spomin na svetu ne izgine,
ta jim pred Bogom daje takó prednost.“
- 79 Kar se oglási nekdo iz tišine:
„Pred slavnim pevcem priklonite čelo,
njegà se vrača senca iz tujine!“
- 82 Ko klicanje le-tó je izzvenelo,
glej! senc četvero videl sem, prihaja;
ni lice mračno jim in ne veselo.
- 85 Tu dobri moj vodnik prične in baja:
„Poglej tam onega, ki z mečem v roki
kot knez najprej sèm stopa iz sijaja:
- 88 to je Homer, vseh pevcev kralj visoki;
Horac za njim, ki kot satirik slove,
potem Ovid, Lukán je zadnji, sloki.
- 91 Ker vsak med njimi kakor jaz se zove
— ime si čul pravkar in ni ti tuje —,
časté me; to časti pa njih umóve.“
- 94 Tak videl sem, kakó svoj zbor zboruje
ta divna šola pesniškega zvanja,
ki druge vse kot orel nadkriljuje.
- 97 Ko so mu tiho stavili vprašanja,
so se mi vsi spoštljivo priklonili;
vesel je bil moj mojster njih priznanja.
- 100 A večjo čast še s tem so mi storili,
da so sprejeli me v svoj zbor čestiti,
da šesti bil sem v takih mož števili.
- 103 In bliže šli smo k luči čudoviti;
pogovor zamolčim — tak prav je v veke,
premdà je tam prav bilo govoriti.
- 106 Do vznožja smo prišli trdnjave neke;
zidov sedmero ji visoke stene
so v bran, okoli voda lepe reke.
- 109 Kakor po suhem smo prek struge njene;
skoz vrat sedmero šel sem z modrijani;
do trate sveže smo prišli zelene.
- 112 Ljudi obrazi so bili svečani
ondi; globoki, resni njih pogledi;
izreki redki in krotkóubrani.
- 115 Zavili smo jo v stran z dozdanje slédi
na kraj odprt, v leščeči se višavi;
lepó smo videli jih spodaj v sredi.
- 118 Tam, prav nasproti, na smaragdni travi,
mi zbrane je pokazal velduhove;
še zdaj moj duh vesel se ž njimi bavi.
- 121 Elektro videl sem in nje rodove;
med njimi Hektor in Enej sta bila;
zrl Cezarja, oči njegà orlóve.
- 124 Tik njih Pentezileja tam, ob njej Kamila;
in videl ondi kralja sem Latina,
Lavinja hčerka se je k njemu vila;
- 127 Lukrecijo, Bruta, ki izgnal Tarkvina,
zrl Marcijo, Kornelije milino
in Julijo; ob strani Saladina.

- 130 Ko bolj napel sem še oči ostrino,
sem videl mojstra onih, ki kaj vejo,
sedečega med modrecev družino;
- 133 vsi ga časte, vsi vanj spoštljivo zrejo;
tik njega Sokrata in pa Platóna;
za njima šele drugi stati smejo;
- 136 Demókrita, — slučaj svetá mu spona! —
Diogena, Taléta, neptunista,
Empedokla, Anakságoro, Zenóna;
- 139 Heraklita, ob njem pa botanista,
Dioskurida; Tulija, Orfeja
in Seneka ob Linu, moralista;
- 142 Evklida geometra, Ptolomeja,
Hipokrata, Aviceno, Galiéna,
Averojsa, ki misli zrnje veja.
- 145 Kdo mogel bi naštetí vseh imena?
Ker toliko me čaka še gradiva,
odpasti mora ta in ta oména.
- 148 Zdaj od šestorice se izgubiva;
k njim iz zatišja, ki jih vihra muči,
na drugo pot vodnik me moj poziva:
- 151 dospel sem v kraj, kjer ni ga žarka luči.

Opombe: V. 1–8: Dante namenoma molči o tem, kako je prišel čez reko. — V. 38 nsl.: vendar niso prav molili Boga, t. j. vérovali niso v obljubljenega Mesija, v Kristusa. Nihče ne pride k Očetu, razen po meni. Jan. XII, 6. (Prim. tudi Dj. apost. IV, 12.) — V. 53: veljak, t. j. Kristus, ki je prišel v predpekel; Vergilij je bil še novinec, umrši l. 19. pr. Kr. je bil ondi šele $19 + 33 = 52$ let. — V. 67 nsl.: se je zableščalo, t. j. ondi bivajoči pogani so živeli po luči svoje naravne pameti in si zato pridobili mnogo naravnih kreposti. — V. 83: ni lice mračno jim in ne veselo, t. j. pravi modrijan je ravnodušen, nikoli nezmeren ne v veselju, ne v žalosti (prim. Horacija, *Aequam memento!*) — V. 92: ime si čul itd., t. j. vsi so pesniki. — V. 93: to časti pa njih umove, t. j. to je častno izpričevalo, da mi nismo nevoščljivi. — V. 97: stavili vprašanja — gotovo so oni štirje vprašali Vergilija, kdo je novi prišlec, in ko so izvedeli, da je Dante, so ga pozdravili kot kolega, tovariša. — V. 104: pogovor zamolčim — ker sicer bi se moral sam hvaliti. — V. 106: trdnjave neke — simbol človeške modrosti, ali morda tudi hram slave. Sedmeri zid pomeni najbrže sedmere čednosti: razumnost, pravičnost, srčnost, zmernost, in pa tri spekulativne: umnost, učenost, modrost; in ljubka rečica je najbrže simbol zgovornosti, ki po njej človek pride do onih kreposti. Suhi prebredejo vodo, ker globokim umom ni treba dolgega prigovarjanja, da se urijo v krepostih. Skozi sedmero vrat gredó — to so vede Trivija in Kvadrivija: gramatika, dialektika, retorika — muzika, aritmetika, geometrija in astronomija. (Scartazzini.) — V. 116–117: kakor iz lože v kakšnem gledišču, odkoder se vidi v parter in na oder. — V. 121: Elektro in ... rodove. Elektra je bila mati kralja Dardana, ustanovitelja Troje; iz enega poznejših rodov je bil Hektor, najhrabrejši borec v trojanski vojski na strani Trojancev; Enej je po nesrečni trojanski vojski odplul v Kalijo in položil temelj rimski državi; zato takoj omenja D. Cezarja. — V. 124: o Kamili — prim. sp. I., 107; Pentezileja je bila kot kraljica pripeljala svoje Amaconke na pomoč Trojancem; padla je pod mečem Ahilejevem. — V. 125 nsl.: V Italiji je vladal o prihodu Enejevem kralj Latin s hčerko Lavinijo, ki jo je dobil po slavni zmagi Enej za ženo. — V. 127: Lukrecija, vzor rimske žene, krepostna so-

proga Kolatinova, si je, nasilno onečaščena od enega izmed sinov ošabnega kralja Tarkvinija, sama zadala smrt z nožem v pričo očeta in moža; nato je Lucij Junij Brut izgnal ošabne Tarkvinijevce iz Rima; a ta Brut se ne sme zamenjati z Markom Junijem Brutom, morilcem Cezarjevim; ta Brut je skoro na dnu Dantejevega pekla. — V. 128: Marcija je bil žena Katona Utičana, zadnjega pravega republičana. Kornelija, vzorna mati obeh Grakhov, zastopnikov rimskega proletariata v letih 133 — 123 pr. Kr. — V. 129: Julija, hčerka edinka Cezarjeva, soproga Pompejeva. — Saladin, sultan egiptovski in sirski, rojen l. 1137. umrl l. 1293.; slovel je po svoji plemenitosti in kreposti; ob strani sedi, ker je kot mohamedovec osamljen. — V. 130—144: tu našteva Dante nekatere izmed najvažnejših modroslovcev in učenjakov: mojster onih, ki kaj vejo (il maestro di color che sanno) je Aristotel; Demokrit iz Abdere je trdil, da je svet slučajno nastal iz atomov in ga torej tudi slučaj veže; Diogen, sloveči cinik iz Sinope,

ki je prebival v sodu; Talet iz Mileta je učil, da je vse nastalo iz vode (Neptun — poganski bog morja); Empedokel, prirodoslovec na Siciliji, je skočil v ognjenik Etno; Anaksagora je bil učitelj Periklejev; Zenon, ustanovitelj modroslovja stoiškega; Heraklit je trdil, da je ogenj pravir vseh stvari; Dioskurid je kot praktičen zdravnik nabiral zelišča (v l. st. pr. Kr.); Mark Tulij Ciceron, rimski govornik († 43 pr. Kr.); Lin in Orfej, bajeslovna pevca v Traciji (Orfeja omenja tudi Prešeren); Seneka, rimski modroslovec, je živel ob času sv. Pavla; nekateri so trdili, da sta si dopisovala. — Ptolomej je bil zvezdoslovec, čigar sestav je veljal do Kopernika; v v. 143 so imenovani trije sloveči zdravniki: prvi je Grk, drugi Arabec, tretji je pisal latinski; Arabec Averoes je pretresal (in „vejal“) ali kritiziral spise Aristotelove. — V. 149: ki jih vihra muči — grešnike naslednjega kroga, nasladneže, podi grozna vihra sem ter tja.

(Dalje.)

Kadar pridem v tiho vas.

Zložil Silvin Sardenko.

In še vedno in še vedno,
kadar pridem skozi vas,
izza oken me pozdravlja
nagelnov rdeči kras.

Nekaj se mi v srcu zgane
iz skrivnostnih globočin.
Morda novo hrepenenje?
Morda davni moj spomin?

Drzno stopil bi pred okno
in odtrgal cvet rdeč,
ali kaj, ko tam za oknom
ni mladosti moje več.

Zimska pesem.

Zložil Alojzij Remec.

Viharno polje je zamraženo —
jaz pojdem vanje k zimi vasovat,
ker rado srce, v slutnjah blaženo,
bi šlo s pomladjo skrito še kramljat.

Tako lahkó jaz skoz življenje grem
viharje divje, skoz nemir in boj —
ker cilje svetle hrepenenja zrem
kot pomlad sredi zime pred seboj.

Idealistu.

Zložil Anton Medved.

Pojdi z menoj, ki prevaran v mladosti
z mano življenja nevero deliš —
vrzi na veter skrbi in bridkosti,
z mrzlim nasmehom zadeni svoj križ!

List se odtrga z drevesa ob cesti,
v vetru umre neizraženi vzdih,
kdo ima srce, ki ve te bolesi,
kdo ve za boli, ki umiramo v njih?

Sam sebe ljubi, sam sebi toži,
pa ti odpade z oči pajčolan,
videl boš trn na najlepši roži,
v smehu in sreči boš strog in teman!

Martin Klančar.

Zgodba. — Spisal Ivo Česnik.

Resnica je: v nizkih bajtah se skrivajo pogosto velike misli, v podstrešnih luknjah često prebivajo mogočni talenti, vsakdanji vagabundi in upokojeni filistejci. Velike ideje niso bile rojene v palačah; iz preprostih koč so vstali kralji človeštva in pošiljali svoje orlovske misli širom sveta, ki so globoko učinkovale in vzbujala narode k delu, vztrajnosti, resnemu premišljevanju, lepoti in upornim dejanjem.

Vodmat je poln takih bajt, velikih in malih, z vratmi na ulice, na dvorišča in vrtove. V vsaki gotovo stanuje kak original. Poznal sem jih mnoge. Nekateri so imeli prazne glave, a hodili so ponosno kot ruski generali, ko so jih zmagali Japonci. Drugi so bili še zanimivejši. Ob določeni uri so vstali, ob določeni uri jedli in zopet legali v posteljo. Niti za minuto niso zgrešili. Bili so mirni kot pivo v vrčku, ko se poležejo pene. Nikoli niso začeli pogovora, če jih ni sosed ogovoril, nikoli niso izrekli nove misli. Tretji so bili kavalirji; med tednom so šivali suknje in hlače, telovnike in pelerine, šolne in čevlje, pribijali podplate in pete ter zabijali klinčke in žeblje; v nedeljo so nosili salonske suknje, elegantne klobuke in čevlje po najnovejši modi. Dva taka človeka sta mi še dobro v spominu. Nad petindvajset let sta bila stara, čudovito sta znala žvižgati in posnemati ščinkovca, pela sta komične pesmi in pripovedovala najbolj kosmate anekdote s pravo ravnodušnostjo. Imela sta malo razuma in še manj znanja, a bila sta nesramna, in ljudje so ju spoštovali kot velika humorista, gospodične so ju ljubile, mlade in stare brez izjeme.

A kam sem zašel? Hotel sem govoriti o Martinu Klančarju, pa so mi nehote stopili pred oči znani obrazi.

Martin Klančar je bil originalen mož, ne, fant sem hotel reči. Kadar sem ga srečal na cesti, sem se mu smejal. Bil je dolg in suh in pri hoji so se mu noge zapletale, da je komaj prestopil dva koraka enako. Okrog usten so rastle kostanjevi brki in dolga, redka brada je bila prepletena s sivimi nitmi. Martin Klančar je bil star šele štirideset let, in vendar je imel že plešasto glavo, kot bi imel na hrbtu šest križev. To ni čuda. Doživel je mnogo nesreč in neprilik, zato je bilo tako. Prav na uho vam hočem povedati, da je padel v Ljubljano, ko je dopolnil tri leta. Komaj ga je izvlekla na suho njegova po-

kojna mati. Seveda ga je oče zvečer namahal, ko se je vrnil iz tvornice. Ko je bil star pet let, je učil voziti gospodarjevo mačko, ki ga je opraskala po levem očesu, da mu je izteklo. Zato so mu vstavili stekleno in s petnajstim letom je jel nositi očala. Nekoč ga je po šoli nabil fant, ker mu je dajal primke. Potisnil ga je v sneg ter mu sedel na hrbet, da je težko dihal. Po sreči je prišla mimo mati in ga rešila neprijetne zadrege. Oče ga je poslal v gimnazijo. Tri leta je študiral prvi razred in ga srečno dokončal s štirimi dvojkami. Iz jeze je stopil v tiskarno in tako se je zgodilo, da je postal črkostavec. V tistih dneh mu je umrla mati in kmalu potem oče. Tedaj se je preselil iz Bohoričeve v Ravnikarjevo ulico, kjer stanuje še danes.

Zahotelo se mu je po dobri ženici, a bil je neokreten in ponesrečilo se mu je povsod. Začel je sovražiti ženske. Vse mu je bilo zoprno, posebno slabi muziki in vrata, ki so odurno škripale, brezzobe ženice, ki so opravljale po vsem Vodmatu njega in njegovega psa, in nagajivi otroci, ki so se vsuli okrog njega kot ploha na polje, če so ga zagledali na cesti. Edina tolažba mu je bila kitara, ki je visela na steni v njegovi podstrešni sobi, in pes Amor. Bila je to drobna, rjavkasta živalca, z majhnimi, zelo živimi očmi. Pred petimi leti je priletela zimskega dne v njegovo sobo, cvilila in se dobrikala, dokler se je ni usmilil in sprejel v svoj naročaj. Od tedaj mu je bil Amor najzvestejši in skoro edini prijatelj. Skupaj sta jedla, skupaj spala, skupaj hodila v tiskarno, skupaj na izprehode. Klančar je bil zelo redkobeseden. S svojo gospodinjo je govoril le najpotrebnejše. A če je nanesel pogovor na pse, je pravil veliko, z ognjem in navdušenjem o zgodovini in dejanjih svojega Amora.

Tak je bil torej po duši in telesu naš junak, taka je zgodovina njegovega življenja do predlanskega maja. Predlanskem pa se mu je zgodilo nekaj posebnega, in to vam hočem povedati.

* * *

V sosedno hišo se je preselila v maju nova stranka: mož, žena in mlada hčerka. Mož je bil železničar, hčerka je bila šivilja. Nežika je bila rdečelično in čedno dekle. Prepevala je pri delu in ob večerih je slonela na oknu in poslušala Klančarja,

ki je igral na kitaro. Mir je legal na predmestje, listje na drevju je trepetalo, ženske so zalivale salato po vrtilčkih, otroci so se topli po ulicah. Izpod Klančarjevih prstov je zvenela pesem, prijetna in vabljiva in otožna. Nežika je pogledala z mamečim pogledom na igralca in njene lepe oči so ga očarale. Začutil je bolj kot kdaj težo samskega stanu in zaželel si je zložnega življenja poleg drage ženice. Toliko je nahranil denarja, da bi brez skrbi živil ženo in družino, če bi mu jo dal Bog. Čemu je delal, čemu si kvaril vid, prsi? Da umre pozabljen kot berač na cesti. Spomnil se je dni, ko je iskal dekleta, ki bi ga ljubilo in mu posvetilo svojo dušo in skrb. Cele noči je zapravljal in oddaleč zrl na okno svoje izvoljenke, ki je bila neizprosna. Luni je tožil svojo bol, vsak teden se je bril dvakrat, kupoval si je nove obleke, fine površnike in zlata očala. Zaman so bili vsi vzdih in vse solze. In zdaj se zopet vrača z nepremagljivo silo stara bolezen.

Martin Klančar, gorje ti! Ne vdajaj se mamljivim očem, ne sanjaj neizpolnjenih sanj. Če ljubiš, stopi k dekletu, poglej mu v obraz in povej, kaj te teži in boli. To je moško in junaško. A ne toži luni in zvezdam svojih ran! Sentimentalnost je za nedozorele petošolce in še tem škoduje kot slana žitnemu polju.

Martin Klančar je gluh, poslušal le svoje srce.

Maj je vladal v mestu in na Ljubljanskem polju. Smehljali so se zeleni vrtovi, travniki drevesa, smehljale so se njive in senožeti na Posavju. V Vodmatu je vstalo tudi novo življenje s cvetjem in zelenjem, s toplimi popoldnevi in hladnimi nočmi.

Martin Klančar je sedel v svoji čumnati s sklonjeno glavo in težkim srcem. Kitara je mirovala na steni, njegova roka se je tisti dan ni doteknila. Mislil je na Nežiko. Pisati ji hoče; lepo in nežno, kot se boža dete v zibeli. V verzih ji piše. Začudi se njegovim bistroumnosti in poetični nadarjenosti; njeno srce se omehča.

Skoro bi bil na nekaj pozabil, kar nima sicer veliko pomena za našo zgodbo, tem več pa za duševne zmožnosti našega junaka. Ko je bil še vajenec, je prebiral z veliko navdušenostjo in zanimanjem indijanske povesti. Pri čitanju se je tako navdušil za lepo prozo, da je sklenil spisati imenitno povest. Iskal je snovi cela dva meseca, hodil večer za večerom ob Ljubljani, gledal njene zelenkaste valove in duhal prijetni vonj cvetočih lip.

In zgodilo se je, da sta se stepla nekega večera na Šentpeterskem nasipu mož in žena. S piskrom in dežnikom sta se dajala, in boj je bil ljutejši kakor boj Brdavsca in Martina Krpana, vsaj krika je bilo več. Naposled sta raztrgala dežnik, ubila pisker in mirit je prišel stražnik ter nemirno zakonsko dvojico

zapodil v hišo. Tedaj je šinila v Klančarjevo glavo piramidalna misel — kakor se je izražal sam. In sedel je k mizi, in v štirinajstih večerih je bila dokončana „Historija o ubitem piskru in raztrgani mareli“. Nosil jo je v vsa uredništva, trkal pri Ponciju in Pilatu. Gospodje so mu kimali in se natihem smejali. Nazadnje se je ujezil in vrgel tiste papirje v peč. A pisati še ni nehal. Skladal je pesmice — tudi zaljubljene. Na luno je gledal in pel o njenih rogličkih, ki čutita njegovo bol, neusmiljeno dekle pa ne.

Tako je premišljal tudi tisti večer, kako bi zložil primerno pesem, da bi genil Nežiko. In začel je. Počasi so polzele misli na papir, verzi so bili šepavi, a Klančarju so se zdeli blagodoneči.

Čarobna roža moje duše!

Luna blede

name gleda.

Dekle spava,

teče Sava.

Bodi zdrava,

dekle, Sava!

Ljubezen velika

mene premika

z mesta na mesto,

da mi spati ni često ... —

In tako dalje. Ko je izpolnil štiri strani, se je zjokal in tisto noč ni zatisnil očesa.

* * *

Nežika je sedela pri oknu in šivala. Jutranje solnce je sijalo na strehe in hišna pročelja, iz vrtov so dehtele rože in ptički so čebljali venomer.

V kuhinji je pospravljala mati, ropotala z lonci in umivala skledice. Odpravila se je na trg, vzela košaro in odšla.

Nežika je zapela prijetno pesem, ki je izvirala iz brezskrbnega srca. Na mizi je stala vaza rož, po stenah so visele starinske slike nad posteljami, na nizki omari je tiktakala budilka. Naslonila je nogo na stroj, zavrtela kolesce in zašumela je rezka pesem skozi odprto okno.

Na vrata je potrkal pismonoša.

„Dobro jutro! Gospodična Nežika Knavs.“

Oddal ji je rdeč list, se hudomušno posmehnil in odšel.

„Joško mi piše.“

Omeniti moramo ob tej priliki, da je Nežika z vso dušo ljubila trgovskega pomočnika Štibernika, ki so mu poganjali ravno prvi brki. Očaral jo je z jezikom, gladkim obrazom in lepimi kodri. Joško je spadal med tiste, ki letajo kot metulji s cveta na cvet, zabijejo, kar imajo, in zapijejo življenje.

Dekle je poljubilo pismo in pogledalo naslov. Zdrznilo se je.

Ponatis prepovedan

Z RAZSTAVE HRVAŠKEGA UMETNIŠKEGA DRUŠTVA „MEDULIĆ“

FOT. FR. VESEL

„Kdo mi piše? To ni Joškova pisava.“

Prerezala je ovitek, potegnila list in čitala verze Martina Klančarja. Ko je dokončala, se je zasmejala poredno na vsa usta, da sta se prikazali dve vrsti belih zob.

„Veliko neumnosti sem že videla in doživela, a take ne. Ti ubogi pesnik! Ampak da si predrzne imeti take misli! Kaj meni, da sem padla na glavo? Joško in Martin Klančar! Kot dan in noč.“

Ujezila se je lepa šivilja, udarila z ного ob tla in hotela raztrgati pismo, porojeno med solzami in vzdihih. Premislila si je.

„Izplačam ga, tepca.“

Vzela je iz mize ovitek in papir, pomočila drobno pero v modro tinto in napisala z naglo pisavo:

„Velepoštovani gospod!

Ne morem se načuditi Vaši domišljavosti in najti ne morem primerne izraza, s katerim bi povedala, kako ste mi zoprni in odurni. Pismo Vam vračam in prosim, da me od danes pustite v miru s svojimi poetičnimi mislimi, sicer bi Vam morala nadeti ime, ki pristuje ljudem Vaše vrste. V Vodmatu pravijo takim ljudem prismode.

S primernim spoštovanjem

Nežika Knavsova.

V Ljubljani, 20. maja 1908.“

Zgrnila je papir in ga utaknila s Klančarjevim vred v kuverto. Napisala je naslov, prilepila znamko ter skočila do mestne mitnice, kjer je vrgla drobni list v poštni nabiralnik.

„Tega ne sme vedeti mama, Joško pa tudi ne. Mama bi me takoj silila k možitvi. Le nase gleda, da bi bila preskrbljena na stara leta. A jaz se ne maram prodati, rajši ostanem devica vse življenje.“

Tako je modrovala Nežika, ko se je vrnila v svojo sobico, in sladka zadovoljnost ji je legla na srce.

„Upam, da bom imela odslej mir pred tem človekom.“

In imela ga je. Le enkrat ji je napravil par prijetnih ali neprijetnih ur, kakor hočete to razumeti pri dekletu osemnajstih let.

To se je pa zgodilo tako.

Tri dni potem je šla Nežika pod Klančarjevim oknom s svojim elegantnim Joškom. Obrnila je svoj pogled navzgor in zapazila dvoje objokanih oči. Občutek kot kesanje ji je prišel v dušo, a le za hip. Takoj so ga prepodile sladke Joškove besede.

Martin Klančar se je zdrznil, ko je zagledal mladi par. Težko je zadihal in zdelo se mu je, da ga nekaj tišči v grlu in davi. Sedel je na staro, zaprašeno zofo in se zjokal kot otrok. Amor mu je skočil v naročaj in mu lizal roko, a pahnil ga je v stran, da se je zvalil pod mizo in oddaleč gledal žalost svojega gospoda.

„Moj Bog, kaj sem moral doživeti! Kako me zaničuje ta ženska, in svojo kri bi dal zanjo, svojo srčno kri! Pismo sem ji pisal, tri ure sem se trudil in sestavljal besede, meril zloge in tožil svojo bol blede luni. Drugega ljubi, zato ne mara zame. Ta je seveda mlad in lep, jaz sem siv in star. Taka žalost, taka žalost! Obesil bi se ali ustrelil, skočil v Ljublanico!“

Dolgo se je cmeril, dokler mu ni prinesla gospodinja večerje. Tisti večer ni jedel svinjske pečenke in salate, dasi mu je druge dni dobro dišala. Snel je s stene kitaro in se napotil k staremu prijatelju Grogu, krojaškemu pomočniku.

Groga je bil majhen in dobrovoljen človek. Vsak mesec je bil zaljubljen petkrat in je tudi imel ne-

srečo pri ženitvi. Zato sta se s Klančarjem vzajemno tolažila in si dajala poguma. To je bilo nekdanj, ko je Klančar še upal na udobno zakonsko življenje. Ko je pa začel sovražiti lepi spol, sta se le redko sešla. Nocoj je čutil Martin Klančar živo potrebo, da se razgovori in ohladi svojo ranjeno dušo. Vedel je, da je Gropa mojster v tolažbi. Zbija šale, poje in igra na orglice, da preide bol in nesreča.

Tako se je napotil na Šentpeterski nasip.

* * *

Gropa si je ravno snažil čevlje, da pojde malo na izprehod, ko je vstopil Martin Klančar in ga žalostno pozdravil.

„No, kaj se ti je zopet pripetilo, bratec? Poznam ti na obrazu, da bo kriva ljubezen. Kitara tudi priča o tem. Kadar si bil žalosten, si prišel s kitaro.“

„Gropa, ti se norčuješ, a meni je hudo. Pomisli!“ In pripovedoval mu je vso zgodbo svoje ljubezni.

„Če ni hujšega, že zacelimo rano, pošteno zacelimo, pa ne kot padarji, kot učeni dohtarji jo zavežemo in zazdravimo. Pojdiva v gostilno!“

In napotila sta se v predmestno gostilno. Martin je bil klavrn in pobit, Amor je s povešeno glavo capljal za njim. Gropa je govoril veselo in pogumno, kot bi šel na svatbo.

V gostilniški sobi so bili le trije gostje, dva častitljiva upokojena železničarja in suh študent. Prepirali so se o politiki in cukali cviček.

„Jaz pravim, da je politika neumnost,“ je trdil eden in dokazoval to nadolgo in široko.

„Jaz pravim, da nas politika pripravi na beraško palico,“ je trdil študent, privlekel iz žepa razcefrano brošuro in začel tožiti o Slovencih in njih zaspanosti, zabavljal čez Štajerce in Korošce in hvalil svojo prebrisanost, ki bo rešila ves svet.

„Jaz pravim, kaj politika? Politika naj gre k vragu! Živio cviček!“ je trdil tretji in se smehljal s solznimi očmi in debelimi lici.

Martin in Gropa sta sedla v kot in se nista zmenila za politiko, pila sta štajerca in si tožila težke rane. Napivala sta si in postala pogumna. Naposled je prijel Klančar za kitaro in lepa, tolažljiva pesem je izvenela po sobi, potem je prijel Gropa za kozarec, ga spil v dušku in zapel pristno gorenjsko:

Na Gorenjskem je fletno, eno dekle jo žanje,
kjer ajdca zori, k' jo rokca boli.

Petja in godbe ni bilo konca. Oni trije so poslušali naša znanca z veseljem, jima napivali, prisedli k njih mizi in se nazadnje objemali.

Pozno je bilo, ko sta korakala Martin in Gropa proti Vodmatu.

„Imenitno misel imam, piramidalno misel, Gropa! Ponagajat pojdiva Nežiki, temu vragu, da se bo jezila.“

„Lepa misel, primejkuši! Pravim, lepa misel. Vse ženske niso vredne počenega groša.“

Tako sta govorila v pijanosti in se prizibala pod Nežikino okno.

Luna je sijala na jasnem nebu, listje je nalahno šelestelo pod dihi tihega vetra. Martin je sedel na tla, del kitare v naročaj, in zabrnele so strune v majevo noč. Gropa je gledal v mesec in pel:

Luna blede gor z neba
kislo gleda dol na tla...

Koraki so se začuli po ulici, trije ponočnjaki so se bližali, trije trgovski pomočniki. Med njimi je bil seveda Joško Štibernik, ki je večkrat čul tam v bližini. Obstali so pred našima znancema in začeli zabavljati.

„Kaj hočete od naju?“ je vprašal Gropa.

„Tu nimata ničesar opraviti. Alo — izpod okna!“

„Kdo bo ukazal?“ je vpil Klančar, ki je bil v pijanosti zelo pogumen.

„Ponočnjaka, pijanca, spat!“

„Siromaki! Kvae!“

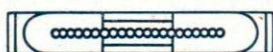
Priletela je Gropu zaušnica, začel se je pretep. Klančar je tolkel s kitaro, da so popokale vse strune.

Odprlo se je okno, oglasila se je Nežika.

„Le po norcih! Le po norcih! Največji tepec je tisti s kitaro.“

Vpitje, krik in vik! Prebudili so se ljudje in začudeno poslušali pijane glasove.

Za oglom se je začul žvižg in dva mestna stražnika sta se prikazala kakor senci. Pomočniki so izginili kot kafa. Martin in Gropa sta ostala v kleščah. Tisto noč sta prespala na magistratu in se zaklela, da ne pojmeta nikdar več pet podoknice. Martin Klančar je pa odsedaj sovražil poleg žensk, slabih muzikov, škripajočih vrat, ki so mu vzbujale nervoznost, in nagajivih otrok — še trgovske pomočnike in policaje. Okno, ki je bilo obrnjeno na Nežikino stran, je bilo zastrto podnevi in ponoči. Ako bo kdaj odgrnjeno, vam sporočim. Najbrže to ne bo kmalu, ker Nežika še vedno stanuje vis-à-vis in ne mara za Klančarja, čeprav jo je zapustil Joško. Tudi to vam sporočim, če se posreči Klančarju sploh dobiti ženo. Drugače se njegovo življenje ni izpremenilo. Le kitaro je kupil novo, da si krajša z otožnimi melodijami težke dni življenja.

Književnost.

Slovenska.

Knjige „Slovenske Matice“.

Bleiweisov Zbornik. Uredil dr. Josip Tominšek, str. I—LVI, 1—273.

Najvažnejša izmed knjig, ki jih je letos izdala „Matica“, je „Bleiweisov Zbornik“, ki obsega sledeče članke: Dr. Jos. Tominšek: „Dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški“. Prispevki k životopisu. — Dr. Janko Lokar: „Bleiweis in Novičarji v borbi za slovenski jezik in domače slovstvo“, str. 1—140. — Dr. Dragotin Lončar: „Dr. Janez Bleiweis in njegova doba“, str. 141—244. — Dr. Ivan Prijatelj: „Bleiweis in drugi pred policijo“, str. 245—259. — Ivan Grafenauer: „Opazke k Levstikovemu življenju“, str. 260 do 277. — Dr. Fran Ilešič: „O slovensko-hrvatski zajednici l. 1848/49“, str. 278—320. — Dr. Demeter vitez Bleiweis-Trsteniški: „Dr. Janez Bleiweis kot zdravnik in živinozdravnik“, str. 320—327.

Profesor dr. Jos. Tominšek nam je pojasnil marsikatero posameznost iz Bleiweisovega življenja, preden je pričel urejevati „Novice“. On je prišel v Ljubljano že l. 1841., a ne šele l. 1843., kakor se je doslej menilo splošno in kakor piše še dr. Lončar v svojem članku v istem „Zborniku“. Bleiweisov značaj nam je opisan plastično, marsikatero podrobnosti pri njegovem poznejšem življenju in delovanju nam postanejo razumljive šele v luči tega članka. Kako grozno je bila takrat zapuščena slovenščina in kako globoko se je vrezala nemščina v naše javno in zasebno življenje! Sedaj razumemo, da goreči narodnjak Stanko Vraz ni mogel dobiti na Kranjskem tal za svoje delovanje, razumemo pa tudi, da je samo s tako opreznim, počasnim postopanjem, kakor je bilo Bleiweisovo, bilo mogoče priti do večjih in trajnih uspehov.

Čudno, da pisatelj tako važen životopis, kakor je Marnov v XX. letniku „Jezičnika“, omenja samo pozneje nekje v kratki notici pod črto. Dr. Janko Lokar nam je opisal Bleiweisove zasluge za slovenski jezik in slovensko slovstvo. Članku bi bilo želeti nekoliko več zunanje preglednosti. Tudi je predmet preobširen, da bi se dal izčrpljivo obdelati, bodisi tudi v obširnem članku. Marsikaj, kar je sedaj za nas neoporekljivo in neoporečeno dejstvo, nad katerim nikomur ne pride na um razmišljati, je bilo takrat silno pereče vprašanje. Pomislite: Bleiweis, človek, ki je obiskoval na Kranjskem samo nemške šole, ki je živel potem 17 let na nemškem Dunaju, s katerim so celo starši in bratje dopisovali vedno le v nemškem jeziku, je postal po povratku v domovino urednik prvega slovenskega lista (ako ne štejemo Vodnikovih „Novic“) ter je moral zavzeti stališče v najbolj fundamentalnih jezikovnih vprašanjih, on, po poklicu živinozdravnik, je moral ustvariti predpogoje za slovensko slovstvo ter ga gojiti v njegovi najrahljši dobi. Treba je bilo zavzeti stališče o skupnem slovenskem jeziku in o razmerju slovenščine do drugih slovanskih jezikov. Stanka Vraza niso marali kranjski „Čebeličarji“ medse, češ da je

njegovo štajersko narečje na Kranjskem nerazumljivo. To dejstvo osvetljuje z žarko lučjo takratni slovenski položaj. Slovenski narod je razpadel v atome in treba je bilo šele iznajti sistem, po katerem bi se ti atomi zedinili in skristalizirali. Katero slovensko narečje naj služi v podlago? Katere oblike iz drugih narečij naj bi bile opravičene, da se prevzamejo v slovenski književni jezik? Še poprej je bilo pa treba rešiti vprašanje abecede. Bohoričica se je še držala, toda je bila nerodna in jo je bilo treba reformirati, metelčica je še imela svojih pristašev, Kopitar je vedno obetal neko svojo posebno iznajdbo, Ilirci na Hrvaškem, ki so pa imeli že navdušenih pristašev tudi zlasti na Štajerskem, so se že ponašali z gajico, ki je trkala na vrata tudi že na Slovenskem. Kmalu so se pričeli oglašati glasovi celo za cirilico. Na Kranjskem so bili pa duhovi razburjeni in utrujeni od abecedarske vojske. Treba je bilo opreznosti in premišljenosti. Lepa zasluga Bleiweisova je, da nam je na tako miren način vpeljal gajico. S tem si je pridobil veliko zaslug za književno zbližanje Slovencev s Hrvati.

Poleg tega ga skoraj ni slovniškega vprašanja, katerega bi se ne dotaknile že „Bleiweisove Novice“. Pravda za izgovarjevo „l“-a v gotovih slučajih se je sprožila že tedaj in bili so celo glasovi, ki so zahtevali, naj bi se v dotičnih slučajih tudi pisalo „v“ namesto „l“. Tudi zanimiva in za naš jezik zelo važna pravda o dovršnih in nedovršnih glagolih se je obravnavala že v „Novicah“.

Važno in zanimivo je tudi stališče, ki ga je zavzemal Bleiweis napram porajajočemu se slovenskemu slovstvu. Kot praktičen človek je tudi na to predvsem gledal s praktične strani. V vabilu na naročbo obetajo „Novice“, da bodo prinašale tudi pesmice, toda vedno le take, ki bodo obenem tudi poučne za vsakdanje življenje. Res so prinesle n. pr. pesem o krompirjevi gnilobi in o ženskih krenolinah ter pesem svinjskih pastirjev, ko ženejo čredo na žir. Vmes so prinašale pa tudi Prešernove pesmi in nekatere druge res pesniške vsebine. Bleiweis je bil praktičen in za takratne razmere izvrsten urednik, ki je tudi v slovstvenih rečeh povedal marsikatero dobro sodbo. Njegove misli so sicer preproste, toda zdrave. Seveda moramo ločiti Bleiweisa iz časov narodnega preporoda od Bleiweisa v poznejši, ustavni dobi, ko se je že preživel in okostenel v svojih sodbah.

Dr. Dragotin Lončar nam je opisal politiško stran Bleiweisovega delovanja. Tu pride v poštev zlasti viharna doba avstrijske revolucije. V nekaterih sodbah se mi zdi presplošen. Tako n. pr. hoče vse narodne in ustavne boje izpeljati iz francoske revolucije, kakor iz svojega prvotnega vira. Francoska revolucija je bila pač tudi samo lokalni pojav vsesvetovnega gibanja, ki je izbruhnila na Francoskem, ker je bilo tam preveč nakopičenega zla in je francoski narod najbolj živahen in sprejemljiv za nove ideje. Gibanje pa, ki v novih časih prešinja Evropo, bi se razvilo tudi, ako bi Francije ne bilo na svetu. Tudi napram duhovščini ali katoliški Cerkvi je včasih pisateljeva sodba nekoliko

NOVI BELGIJSKI KRALJ ALBERT PRI SLOVESNEM VHODU V BRUSELJ

nejasna ali trdo stilizirana. Članek samnasebi je pa lep in preglednejši od poprejšnjega.

Dr. Ivan Prijatelj je našel v arhivu ministrstva notranjih zadev nekaj aktov, ki se nanašajo na Bleiweisa in na takratne slovenske razmere. Članek je jako zanimiv in najboljša apologija Bleiweisa in njegovega kroga proti očitaniu, da so bili premalo slovanski in so premalo delali za zbližanje z Jugoslovani. Nekoliko preveč je vpletel pisatelj v pojasnilo digresij, ki čitatelja motijo in pozornost odvrtaajo.

Profesor Grafenauer je priobčil nekaj podrobnosti iz Levstikovega življenja, ki svedočijo o pisateljevi veliki marljivosti in natančnosti. Strokovnjaki mu bodo zanje hvaležni, narod pa more od njega pričakovati še temeljitih študij iz slovenske slovstvene zgodovine.

Profesor dr. Ilešič opisuje politične odnose slovensko-hrvaške l. 1848. in 1849. Za širše občinstvo je ta razprava med vsemi v zborniku najbolj zanimiva. Hrvaško vprašanje je v Avstriji na dnevnem redu in se ne bo dalo več odstraniti. K temu vprašanju morajo pa tudi Slovenci zavzeti svoje stališče. Ako se bo rešilo brez nas, se bo rešilo proti nam. Zdi se pa, da se ne samo ne bo rešilo brez nas, ampak da bomo mi imeli celo veliko in važno vlogo pri njegovi rešitvi. Politiki naj delajo svoje, učenjaki pa in pisatelji morajo po svoje sodelovati in pripravljati podlago. Tu imamo še veliko in neobdelano polje. Profesor dr. Ilešič je z zgoraj navedeno razpravo zoral na njem nekaj brazd. Naj bi našel posnemovalcev.

Kot primeren zaključek „Zbornika“ sledi razprava o Bleiweisu kot zdravniku in živinozdravniku. Videli smo ga, kakšen je bil v svoji mladosti in v poznej-

šem življenju, kako je živel doma in nastopal v javnosti, kako je deloval na slovstvenem in političnem polju. Primerno je torej, da ga nazadnje vidimo tudi, kakšen je bil v svojem poklicu. Dr. L. L.

Stanko Vraz. Študija. Spisal dr. Drechsler Branko. Hrvatska knjižnica, knjiga četrta. Izdali „Matica Hrvatska i Slovenska.“

Bila je srečna misel, da sta posestrimi „Matica Hrvatska in Slovenska“ izdali skupaj knjigo o našem rojaku Stanku Vrazu. Bil je po rodu Slovenec, po prepričanju Hrvat, pripada torej obema narodoma enakomerno. Stanko Vraz se je opisaval med Slovenci že velikokrat. Tu hočem našteti nekaj slovenskih spisov o Stanku Vrazu: „Jezičnik“ XXIV. str. 45; „Slovenska Bčela“ II. str. 187; „Zlati klasi“ 127; „Kres“ III. 518 itd.; Davorin Trstenjak: „Stanko Vraz“ v „Bleiweisovem koledarčku“ l. 1855.; „Kres“ IV. 522 itd.; „Kres“ V. 471, 519; „Dom in Svet“ XX. 526, XXI. 350; „Zora Pajkova“ VI. 269; Glaser II. 89, 131, 185; „50 letnica smrti“ „Zvon“ XXI. 436; „Nekaj drobtin o Stanku Vrazu“ „Kres“ III. 39; „O Stanku Vrazu“ „Zora“ V. 149; „Vrazovi predniki — Korošci“ „Zvon“ XV. 190; „Pisma Stanka Vraza Jožefu Roštlapinu“ „Zvon“ VII. 217; „Ime Vraz“ „Kres“ IV. 155; Dodatek k sestavku „Ime Vraz“ 223; „Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilirec?“ „Zvon“ VII. 147; „Victrix causa Diis placuit, sed victa Cattoni“ „Zvon“ IX. 379; „Vrazovo pismo Hrobatu“ „Kres“ III. 427; „Jarnikova pisma“ Letopis Mat. Slov. 1877, str. 149; „Črtice o Vrazu“ „Slov. Nar.“ XI. št. 263; „Vraz pooblaščenec za srbsko skupščino“ Zbornik IX. 28, 34; „Pesem na Stanka Vraza“ Slov. knjiž. II.; „Pred Stanka Vraza

podobo“ „Kres“ II. 206; „Vrazovo življenje“ Dom. vaje XXIII. 583 itd.; „O Vrazovi kritiki“ napisao Milivoj Šrepić, ocenil „Zvon“ XII. 450; „Narodne pesmi ilirske“ „Slov. Glasnik“ 1859 str. 32; „Dva vjetriča“ Cvet. slov. poezije 118; „O Vrazovi zapuščini“ v poročilu Matice Slovenske, Letopis 1869. Bleiweisove „Novice“ so često pisale o njem. N. pr. l. 1844., str. 75, poročajo o njegovem „Kolo“; l. 1844., str. 108, „Gusle i tambure“; l. 1853., 371, in l. 1854., 55 in 143, o Vrazovi zapuščini. Dalje o Vrazu samem l. 1854., 91, 122; o Vrazovi svečanosti l. 1880., 377.

Navedel sem nekaj literature, ki mi je bila ravno pri rokah, zbrati bi je bilo mogoče še veliko več. Morda ni za Trubarjem in Prešernom drugega slovenskega pisatelja, ki bi bil tolikokrat obdelavan v slovenski književnosti. Hrvaški pisatelj ne omenja niti enega slovenskega spisa o Vrazu razen Trstenjakovega. Zanimanje za Vraza je opravičeno in narašča še vedno. On je stal v ospredju važnih dogodkov slovenskega in hrvaškega naroda, bil je v osebni živi ali vsaj v tesni pismeni zvezi z vsemi vodilnimi možmi takratnega časa, on ima velike zasluge za hrvaški, pa tudi za slovenski preporod, pa tudi njegova osebnost sama je jako vabljiva. Potomec tužnega Korotana, gojenec bogatega Murskega polja, je vzplamtel ljubezni do svoje domovine ter je hotel zanjo delati in se žrtvovati. Po svojem rojstnem kraju je stal skoraj enako blizu Slovencem in Hrvatom. Mali Štajer je nagibal takrat celo bolj na hrvaško kakor na slovensko stran. Slovenska domovina ni hotela njegovega dela in je odbila vsa njegova vsiljevanja, torej se je obrnil proti hrvaški, ki ga je vabila z bohotnim navdušenjem in strastno kipečim delom. V Zagrebu je bil Vraz v nasprotju z vihravo politiško frazeologijo zagovornik vztrajnega kulturnega dela na književnem polju, nasprotnik Gajev, ki ga je izkušal uničiti; v svojih nazorih in vzorih je stal trdno kot skala neomahljivo do prerane smrti. Nekaj tragičnega je v njegovem življenju, a še bolj tragična njegova smrt. Potem ko je premagal nasprotja in sredi splošnega razpada sil in bega davnih bojevnikov zbral četo svojih najzvestejših in storil svoje največje delo, namreč preosnoval „Matico Ilirsko“ ni mogel niti enega trenutka uživati sadov svojega truda, ni mu bilo mogoče niti enkrat priti k seji novega odbora in izdati niti ene številke svojega „Kola“. V trenutku zmage se je moral ukloniti smrti. Življenjepis Vraza, ki sta ga izdali posestrinski „Matici“, naj velja kot poklon njegovemu duhu, prisega zvestobe njegovim vzorom. Blagi rodoljub in goreči idealist naj bi pa našel mnogo posnemovalcev v kulturnem, znanstvenem in književnem delu pri obeh bratskih narodih.

Dr. L. L.

Knezova knjižnica: XVI. zvezek, izdala Slovenska Matica. Uredil dr. Fran Ilešič. Knezova knjižnica bi morala po svoji ideji obsegati cvet slovenskega leposlovja, predstavljati bi morala kulturno višino, na kateri stoji v dotični dobi slovenska slovstvena umetnost, biti bi morala zrcalo, iz katerega bi odseval naš napredek dotičnega leta in se zrcalile ideje, ki prevladujejo v našem leposlovju. Od Knezove knjižnice pričakuje občinstvo nekaj drugega, kakor pa od knjig zasebnih založnikov, in kritika mora postaviti nanjo drugačne zahteve in rabiti drugačno merilo.

Letošnja Knezova knjižnica prinaša sledeče članke: Rado Murnik: „Matajev Matija, vesela novela“;

Vojeslav Mole: „Ob stoletju Jurija Slovackega“; C. Golar: „Bratje in sestre v gospodu. Sanje poletnega jutra.“ — Gospod Rado Murnik je naš stari znanec in njegove osebe so stare znanke. V njegovih spisih ni nič, one pereče satire, onega žgočega ironizma, ki se nahaja sicer tako često pri drugih humoristih. V njegovem pripovedovanju je čisti, nekaljeni smeh, on pripoveduje samo zato, da bi se poslušalci smejali. Pri njem je malo notranje humoristike, ki bi izvirala iz vsebine spisa in iz dejanja samega, ampak dovtip je samo zunanji in obstoji samo v načinu pripovedovanja. Ako bi kdo drug z nekoliko drugačnimi

KROKODIL IZ VIKTORIJE NYÁNZA

besedami pripovedoval isto stvar, bi postala skoraj popolnoma brez humorja. Ne moremo zahtevati od pisatelja, da bi bil velik v vsakem oziru, ljubše nam mora celo biti, da nam piše v enem oziru kaj dovršenega, bodisi tudi isto pod drugimi oziri brezpomembno, kakor pa da bi bil spis v vsakem oziru srednji, ali celo pod srednjo črto. Način pripovedovanja je pri Murniku na vsak način zanimiv, naravnost dovršen. Posebno mu pa mora biti prišteto v zaslugo, da piše v resnici krasno slovenščino, ima izbran jezik, pozna se, da je vsak stavek dobro premislil in prepilil. Čitatelj bo našel v njem jako veliko še neznanih, lepih slovenskih izrazov in rekel. Iz tega vzroka se more čitanje Murnikove povesti dijakom le priporočati. Vsebina je pa precej slabejša. Vsa povest obstoji pravzaprav iz

treh med sabo čisto rahlo zvezanih anekdot: Matajev Matija snubi Anko, Matajev Matija gre v ris, Matajev Matija gre v Ljubljano. Bistvene notranje zveze med temi tremi deli ni. Prva anekdota je silno malenkostno razpredena, kar čitatelja vkljub lepemu jeziku zmuči. Edini dovtip obstoji v nerodnem govorjenju telebastega Matajevega Matija iz Telebanovine. Druga in tretja anekdota imata že zelo izrabljeno vsebino. Nerodnost kmetova, ki pride prvič v mesto, se je opisala že jako velikokrat in Murnik nam ni podal veliko novih dovtipov, njegova zasluga je samo, da jih je oblekel v leposlovensko govorico. Zatelebanost Matajevega Matija je prisiljeno pretirana. Razumemo, da je karikatura, in vsaka karikatura obstoji v pretiravanju značilnih potez, toda tudi to pretiravanje ima gotove meje. Čudna osebnost je berač Andraž Hudopisk, nemogoča celo v karikaturi, obenem pa tudi psihološko neutemeljena. Najslabše in naravnost neokusno je pa ono zborovanje vaščanov na Telebanovem. Niti v sedanjem, niti v polpreteklem času se ne more nobenemu prebivalcu naše dežele zdeti čudno, ako napravi kdo izlet v Ljubljano, bodisi tudi samo iz radovednosti. To ni več karikatura, ker karikatura mora imeti vsaj nekoliko podlage resničnosti. Živa osebnost, popolnoma odbijajoča od drugih, je Matijeva sestra Špela; brez vsake karikature in naravnost iz življenja vzeta je tudi njen mož trgovec Krajan. Ti dve osebi se odbijata ostro od ostalih in tvorita predmet zase, ki bi se lahko obravnaval posebej in razvil obširno.

Gospod Vojeslav Mole nam je orisal poljskega pesnika Slovackega, čigar 100 letnica rojstva se je lansko leto praznovala na Poljskem. Gotovo je bilo primerno, da smo tudi Slovenci dobili enkrat kratek spis o

LADISLAV LUKACZ

Slovackem, čigar senca vstaja v zadnjih časih iz groba in objema vedno bolj Poljsko. O Mickiewiczu se je pisalo med Slovenci že večkrat; že Jeriša nam je prevedel „Sonete krimske“, prevedene imamo nekatere njegove balade, „Gražino“, „Valenroda“ (v rokopisu), prevaja se „Pan Tadeusz“; od Slovackega imamo pa toliko kot ničesar in tudi njegova osebnost

je bila doslej med Slovenci malo znana. „Matica“ je storila dobro, da je rojake ž njim seznanila. Mole je čisto primerno in pravilno ocenil Slovackega, edina pomanjkljivost spisa je njegov premajhen obseg.

Tretja reč — kako bi jo že imenovali? — je spis Cvetka Golarja. To delo se da razumeti samo, ako vzamemo, da je pisatelj v njem hotel podati ka-

GROF KHUEN-HEDERVARY

prej hrvaški ban, sedaj ogrski ministrski predsednik

rikature najmodernejšega slovenskega slovstva in naših pisateljev. „Ein vollständiger Widersinn bleibt gleich geheimnisvoll für Kluge wie für Toren,“ je rekel Mefisto v Goethejevem Faustu. Čitatelj, ki bi se hotel mučiti, da bi iz tega spisa izžl kakšno misel, bi pač slabo uporabil svoj čas in trud. „Bratje in sestre v gospodu“ sanjajo, da jim neka kraljična daje cekine, in potem sanjajo, da pijejo za te cekine in se vesele z dekleti. To pripoveduje menda g. Cvetko Golar na 133 straneh Knezove knjižnice — ako sploh kaj pripoveduje, ker slednjič je tudi mogoče, da ne pripoveduje ničesar, ampak samo kar tako postavlja stavke k stavkom. V tem spisu se kaže drastično, kar opazujemo tudi drugod, da je pri nas formalistika popolnoma ubila predmetnost. Prvi pogoj umetniškega umotvora mora biti predmet sam, to, kar se opisuje, slika, opeva itd., potem šele način, kako se to dela. Grki so imenovali pesnika „poetes“, t. j. stvaritelj, ker on stvari predmete ter jih ljudem predstavlja. Stvariti jih pa mora po vzorih, katere vidi v življenju. Pisatelj mora opazovati življenje in ljudi, mora študirati in delati z razumom, izbirati rabno od nerabnega in slednjič šele predstaviti predmet v primerni obliki. Pri naših modernih pa ni nobenega opazovanja življenja, nobenega študiranja, nobenega kritičnega izbiranja, lepo zaokroženi stavki in umetno zbrane besede brez vsake vsebine in predmeta. Prava umetnost mora biti mogočna, privlačna, ki opaja množice in pretraja veke. Naša moderna umetnost pa, ki obstoji samo v zunanji formalistiki, je slabotna, plaha, ki na prstih šteje pristaše, se boji sveta in življenja, ne ve ničesar o bojih in zmagah, umira, komaj da je zagledala luč sveta. Mnogo lepih stavkov nam je napisal Cvetko Golar v svojem spisu, toda ne vem, če bi mu zmanjkalo kakšnega prsta njegovih rok, ako bi hotel nanje šteti potrpežljive čitatelje, ki bodo do konca prebrali njegovo delo. Življenje je tako široko in globoko.

Vedno novi problemi se odkrivajo, vedno novi položaji nastajajo, povsod se vse giblje, živi, kipi in napreduje. Naša moderna umetnost in naše moderno leposlovje vsega tega ne vidita. Naš umetnik stoji kakor z zavezanimi očmi na bregu reke našega življenja in ne vidi ničesar, ne ve za ničesar, kakor za svoje sanje. Včasih so veliki dogodki rodili velike umetnike sedaj pa ne najde bujno kipeče življenje našega naroda nobenega umetniškega peresa, ki bi je opisalo. V življenju toliko vsebine, naša umetnost pa popolnoma brez nje. Kdo nam bo razložil to nasprotje!

Dr. L. L.

Kritika mora razveseliti vsak nov pojav na polju slovenske književnosti in mora že a priori biti naklonjen soditi raje milo kot strogo. Vendar ne sme zamolčati napak in pomanjkljivosti. Kakor nas je tudi razveselilo, ko smo zagledali novo slovensko epopejo, vendar moramo priznati, da ima veliko pomanjkljivosti. Ocenevalec starejše vrste bi se morda obesil na črke in pike, metrum in rime in našel bi tvarine dovolj, da bi napisal par strani ocene. Važnejše kot to je pa tehnična izpeljava dela, karakteristika oseb in razvoj dejanja. Ostanimo samo pri tem. Pesnik si je vzel za predmet junaštvo Istrijanca Lazariča Lindarskega, ki

ŽELEZNIŠKA NESREČA PRI POSTAJI UHERSKO

Paul Bourget: **Skrivnosti srca**. Poslovenil A. Kallan. V Ljubljani 1910. Založila Katoliška Bukvarna. — Bourgetove črtice, zbrane v navedeni knjižici, so velik kontrast gori omenjene Golarjeve povesti in spisov naših modernih pisateljev sploh. Nobenih votlodonečih besed, nobenih zagonetnih fraz in meglenih, rahlo se zvijajočih sanj. Vse je prozorno, kakor voda gorskega potoka, v kateri se vidi vsak pesek na dnu. Vsaka črtica se začneja z lahkim konverzujočim tonom, se razvija počasi vedno bolj in konča s kakšnim globokim psihološkim problemom. Ton mirne salonske konverzacije se ne izgubi niti za trenotek, niti ko se razpravljajo najbolj strastne duševne emocije. Ta mirni ton učinkuje prijetno in olajšuje neizmerno čitanje, obenem pa odstrani vse nevarnosti, ki bi mogle nastati za čitatelja iz čitanja včasih burno kipečih emocij duše. Samo nekoliko preveč aristokratski se mi zdi za naše razmere; vsled svojega aristokratskega stališča izraža pisatelj včasih tudi kakšno misel, s katero bi se mi ne mogli strinjati, ali predstavlja kakšno stvar v nepravi luči. Vkljub temu bodo našle med našim ljudstvom mnogo zvestih in hvaležnih čitateljev.

Janko Šanda „**Lazarič Lindarski**“. Povest v verzih. Samozaložba. V Zagrebu 1909. Str. 164. —

je pregnal Francoze iz Istre. Stvar je samanasebi za epopejo malenkostna. Obeta nam, da hoče opevati:

„Kako je meč slovenski, čili
zdrobil meč krvoločni sili.“

Potem pa opeva, kako je avstrijski general Nugent poslal nadporočnika Lazariča s 55 možmi, da prežene Francoze iz Istre, kar se mu je s pomočjo kmetov, ki so pritiskali k njemu, in s pomočjo angleškega brodovja res posrečilo. Najbrže bi se pa umaknili Francozi tudi brez njega, ker je njihov položaj po Napoleonovem porazu in po opustitvi ostalih delov ilirske provincije itak postal nevzdržljiv. V svoji četi ima Lazarič narednika Ljubomira. Ko se bližajo neprijatelju, pričinja neki vojak Slavogoj oznanjevati, da so pravzaprav Avstrijci slovenski sovražniki, Francozi pa prijatelji. Razume se, da mora Lazarič tako pohujšljivo govorjenje kaznovati in naroči Ljubomiru, naj odpelje Slavogoja k Nugentu na rabsodbo. Ljubomir je pa, ne vemo zakaj, izpustil med potjo Slavogoja in šel rajši na Lazaričev dom nadlegovat njegovo ženo Zalo. Ker se mu pa ona ni hotela vdati, je odšel k Francozom z namenom, da jim izda Lazariča. Slavogoj jo pa primaha, kmalu ko je Ljubomir odšel,

k Zali in ji pove, kakšne namene goji njen oboževatelj, namreč da hoče njenega moža izdati Francozom. Dobri Slavogoj bi storil gotovo bolje, ako bi to povedal naravnost Lazariču, najmanj bi si prihranil mnogo potov. Tako morata potem oba, Slavogoj in Zala, odriniti v avstrijski vojaški tabor, kjer se je nahajal kot vrhovni poveljnik sam Lazarič in je imel pod sabo 54 mož brez korporala (v slučaju, da ni nobeden izmed njih marodiral). Da bi se povest prehitro ne končala, je moral med tem Lazarič že odriniti proti sovražniku in se

namesto moškega v ječi žensko, so se vsi Francozi smejali tej anekdoti, da so se jim trebuhu tresli, ter so jo seveda z največjo vljudnostjo spustili na svobodo. Ker pa niso imeli v Istri nobenega opravka več, so šli rajši nazaj domov na Francosko, in naša povest se je končala. Za zaključek ubije še Lazarič zapeljivca Ljubomira, Slavogoj pa da ustreliti general Nugent, ker je poprej govoril čez Avstrijce, dasiravno je potem ves čas zvesto pomagal in največ pripomogel do zmage. Vse dejanje je nemogoče in neutemeljeno. Ljubomir in Slavogoj sta nam popolnoma nerazumljiva. Zakaj ne prestopi poslednji k Francozom, ako jih z besedami vedno zagovarja? Pravljica o ženi, ki v ječi zamenja z možem obleko ter mu tako pomore uiti, je že silno izrabljena. Dr. L. L.

Ivan Cankar: **Hlapci**. Drama v petih dejanjih, Ljubljana 1910. Str. 79. — O Cankarju tudi njegovi najožji somišljeniki ne trde, da bi bil dramaturg. Dramo, ki jo je ravnokar izdal, bomo težko videli kdaj na odru; kvečjemu bi se to znalo zgoditi kje iz političnih povodov. Kar primanjkuje na umetnosti, je izkušal nadomestiti z reklamo politične tendence in z ocvirki oštarijskega robantenja. Kakor pri Cankarju v navadi, se pričinja dejanje v oštariji. Vsa vsebina je persiflaža učiteljstva, kakršne bi ne smelo mirno prenesti, ako bi imelo splošno več časti v sebi. Radovedni smo, kako bo reagiralo učiteljstvo na tako psovanje? Nastopa nadučitelj, troje učiteljev in troje učiteljic, pijejo in robantijo, da bi bilo žalostno za bodočnost naše mladine, ako bi imela v resnici take vzgojitelje. K sreči je pa tudi to videl naš pisatelj skozi steklo svojih očal, ki je motno od oštarijskega dima. Vrše se ravno volitve in vsi pričakujejo, da zmaga „napredek“, ter robantijo čez „črne“. Ko se pa zgodi obratno, prično drug za drugim lezti pod klop ter se dobrikati župniku. Saj se pa tudi ne zahteva od njih drugega, kakor da priznajo župnika za svojega poglavarja, živé in verujejo pa lahko, kakor hočejo. Samo eden se ne mara ukloniti, ki je zaradi tega kazensko premeščen v hribe. Slednjič pa omahne tudi on, ter ostane v občini samo še kovač Kalandar neupogljiv. Ta Cankarjev vzor-mož je grd preklinjevalec in pijanec, ki ravna grdo s svojo ženo ter zboruje s tremi enakovrednimi pristaši po oštarijah. Delo kaže vse slabosti Cankarjevih spisov brez njegovih vrlin. Skrajno robati ton vpliva odurno na čitatelja, neizmerno pretiravanje dela tako kričeče nasilje

DEKLICA IZ ZILJSKE DOLINE

spustiti v junaški boj brez pomoči svojega korporala. Sovražniki ga ujamejo in vržejo v ječo. Žena pride in prosi dovoljenja, da bi ga smela obiskati še pred smrtjo. Galantni Francoz je to dovolil. V ječi pa zamenja z možem obleko in mož odide čez nekaj časa v ženski obleki in z otrokom, katerega mu je prinesla v ječo, iz ječe, žena pa ostane v njej v moški obleki. Galantni Francozje so imeli tak respekt pred žensko, da so stali najmanj nekaj streljajev daleč, ko je Lazarič odhajal, tako da ga niso mogli spoznati po obrazu in po postavi. Ko zjutraj zapazijo, da imajo

objektivni resnici, da pokvari vsak estetičen užitek. Med objektivno resnico in med njeno sliko v tej drami je približno tak razloček, kakor med treznim, mirnim človekom in med zanikarnim pijancem, ki razgraja v gostilni. Najgrje je pa blatenje učiteljstva, ki brez dvoma ni tako podlo in neznačajno, kakor se tukaj predstavlja. Tudi se ne more reči, da velja to blatenje samo posameznim osebam, ker je v Cankarjevi drami predstavljeno vse učiteljstvo enako. Ali ni nobene oblasti, ki bi branila učiteljstvo proti takim napadom?

Kakor pri drugih Cankarjevih spisih, se opazi tudi pri tej drami precejšnja razlika v slogu in izpeljavi med začetkom in koncem. Začne se z lepimi stavki, dejanje se pričinja razumljivo, osebe stopajo pred nas jasno; kolikor dalje pa čitamo, tolko bolj meglene postajajo osebe, njihovi govori dolgi in nezmiselni, dejanje se izgublja in izgubi slednjič, nihče ne ve, kam. Tudi jezik in slog pešata; ni več onih plastičnih stavkov in izbranih primer. Očividno se pisatelju mudi za honorar ali za kaj drugega. Pozna se, da se steguje po odeji.

059650

Češka.

Dr. Ant. Frinta: **Novočeská Výslovnost.** Pokus o soustavnou fonetiku jazyka českého. V Praze 1990. Nákladem české akad. cís. Fr. Jos. pro vědy slovesnost a umění, 175 str. V 29. štev. III. oddelka svojih „Rozprav“ je izdala Češka akademija zopet prav hvaležno in za slovansko jezikoslovje dosti pomembno delo. O slovanski fonetiki se je doslej še zelo, zelo malo pisalo. Prvi, ki se je med Slovani intenzivneje bavil s to vedo, je bil Čeh J. Purkyně, dalje treba imenovati tukaj študije J. Baudouina de Courtenay, Bogorodickega, Kruševskega in Rozwadowskega. Pri Jugoslovanih pa doslej še nikjer ne nahajamo sličnega spisa, dasi je svojčas že V. Oblák opazarjal na preveliko važnost fonetike za razvijajoče se slovansko jezikoslovje in za študij modernih jezikov sploh. Zato pa nam je dr. Frintova knjiga tembolj dobrodošla, zlasti ker je osnovana na popolnoma modernem temelju tudi drugod še mlade fonetične vede. Pisatelju se vidi, da se je dodobra seznanil z vsemi, v to stroko spadajočimi deli, zlasti pa, da natančno pozna dotične spise slavnega francoskega fonetika P. Passyja, kojega učenec je sam bil svoje dni. Hvale vredno je zlasti tudi to, da si dr. Frinta za to delo ni ustvaril svojega lastnega fonetičnega alfabeta, kakor so to dolgo časa prakticirali vsi večji fonetiki, temveč je porabil v to svrho mednarodne znake, za katere se je odločila l. 1888. „Association phonétique internationale“ v Parizu. Ker smo se doslej Slovani morali učiti fonetike le iz tujih del francoskih, nemških ali angleških pisateljev, ki se seveda bore malo ozirajo na slovanske jezike, kar je povsem umevno, ker jih iz žive govorice ne poznajo, je to knjigo slovenskim filologom toplo priporočati, zlasti onim, ki se bavijo z zapisovanjem slovenskih narečij. Narodno govorico je treba zapisavati ne samo slovnično, ampak tudi fonetično, to je kolikor mogoče natančno z vsemi niansami izgovarjave.

Fil. J. Kotnik.

059650

Poljska.

Świat Słowiański: V Krakovu izhaja že šesto leto slovanoznanstvu posvečeni mesečnik „Świat Słowiański“. To je sedaj brez dvoma najvažnejši list te vrste in edini, ki razpravlja vsa slovanska vprašanja načelno in programatično. Urejuje ga vseučiliški profesor dr. Feliks Koneczny, ter je glasilo slovanskega kluba v Krakovu, čigar predsednik je znani profesor

SEDMOGRAŠKA NOŠA

dr. Marian Zdziechowski, podpredsednik pa Frančišek grof Potocki. Izhaja mesečno na štirih do petih polah velike 8⁰, prinaša članke, slovstveni pregled in ocene, pregled slovanskih časnikov in kroniko vseh slovanskih narodov; sotrudniki so mu najboljši učenjaki in veščaki v slovanskih zadevah, Poljaki in drugih slovanskih narodov.

Mnogo je že izhajalo slovanskih časopisov in revij. Tudi sedaj jih izhaja več. Imamo češki „Slovansky přehled“, srbski „Slovanski jug“ ter več ruskih. Toda navadno vsak tak časnik kmalu pozebe ali pa

samo životari ter je omejen na majhen krog čitateljev in nima nobenega znatnejšega vpliva. Toliko se govori o slovanstvu, toda niti ena slovanska revija se ne more obdržati. Samo „Świat Słowiański“ dela izjemo. Izhaja že šesto leto v primeroma velikem obsegu ter ima precejšen vpliv.

Napaka drugih slovanskih časopisov in revij ter slovanskega gibanja sploh je bila, da je bilo breznačelno in brezprogramatično. Govorilo se je o slovanski vzajemnosti in o zbližanju Slovanov, ni se pa nikdar razpravljalo načelno, v čem ima to zbližanje in ta vzajemnost obstajati in kako se ima doseči. Raditega se tudi mnogo desetletji nismo pomaknili niti za korak naprej. Iz breznačelnosti in brezprogramnosti vsega gibanja je izšla med drugimi znana fraza, da je treba iz slovanskih vprašanj sploh izključiti vsako politiko. Tako so pričeli igrati igro ptiča noja, ki vtakne glavo v pesek, kadar vidi prihajati lovca, ter misli, da se bo tako skril.

„Świat Słowiański“ se ni vstrašil nobenega vprašanja, ki se je porojalo tekom časa. Vsako je vzel v pretres, vsako je obravnaval mirno, resno in stvarno. Tekom let je tako ustvarjal slovanski program, ki je edino mogoč in edino izvedljiv, ki je pa tudi edini kar jih imamo. Resnično namreč nimamo nobenega drugega slovanskega programa, kakor onega, ki ga je izdelal „Świat Słowiański“. Prva njegova zasluga je bila, da se je pojavilo takozvano „Novoslovanstvo“. Pristaši starega breznačelnega slovanofilstva so izprevideli, da ne morejo pod staro tvrdko ničesar več doseči, ter so si dali novo ime in privzeli nekaj novih fraz. „Novoslovanstvo“ ni slovanstvo krakovskega Świata, ono tudi ni novo, ampak se je samo nekoliko prenovilo, po bistvu je pa staro breznačelno slovanofilstvo. Važno je samo kot dokaz, da je staro slovanofilstvo popolnoma zbankrotovalo in da je pot odprta za novo programatično delovanje.

Slovincem, kakor vsem Slovanom sploh, ki se zanimajo za širše slovanske pojave, moramo pa priporočati, da si naroče in čitajo pridno „Świat Słowiański“. On jim naj bo vodnik v slovanskih vprašanjih, njegov program pa podlaga skupnega delovanja. Cena je silno nizka, ter stane na leto s pošto vred samo K 10.—.

Prąd: Miesięcznik społeczny i literacko - naukowy. Gospod Adam Lach Szymański, ki je bival dalje časa med Slovenci in potem napisal lepo knjižico o Slovencih, izdaja sedaj v Varšavi mesečnik „Prąd“ (Smer), ki je glasilo katoliške poljske mladine. Pisan je v krščansko-socialnem duhu in urejevan jako skrbno. Szymański stoji v Varšavi v središču mladega krščansko-socialnega gibanja. Slovincem, ki se zanimajo za Poljake, ta list priporočamo. Stane na leto Ro. 4.—, v Avstriji K 10.—, in se naroča v Varšavi, ulica Warecka št. 11.

Gryf: Miesięcznik dla spraw kaszubskich. — Na skrajnem slovanskem severo-zahodu, v nemških deželah „Zahodno-Prusko“ in „Pomorsko“, prebiva majhen slovanski narod, ki ima jako podobno usodo s Slovenci. Imenujejo se „Kasubi“. Vseh skupaj je do 400.000, so jako revni, ker je njihova zemlja malo rodovitna in peščena. To so ostanki nekdanjega mogočnega slovanskega naroda, ki je segal nekoč čez Odro in Labo in Vezero, tja do Šlesvig-Holštajna in notri do Frankovskih lesov, potem so ga pa Nemci iztrebili. Kasubi

so najbližji sosedi Poljakom, ter se sedaj poslužujejo poljskega književnega jezika, ker jih je samih premalo, da bi razvili svoje slovstvo. To je skromen, pošten in marljiv narod, ki se trdo drži starih navad in se sedaj hrabro bori skupno s Poljaki za svoj obstanek. Njihovo glasilo „Gazeta Grudziąska“, ki izhaja v mestu Grudziąsk (Graudenz), ima 79.000 plačanih naročnikov, kar je med vsemi Slovani brez primere. Zgoraj navedeni mesečnik „Gryf“, katerega urejuje dr. Majkowski, je pa posvečen znanstvenemu preiskavanju kulturnega in gospodarskega položaja kašubskega ljudstva, poroča o njihovi govorici, narodnih navadah, življenju, narodnem slovstvu itd. „Gryf“ izhaja enkrat na mesec in stane na leto M 6'60, izhaja v središču Kašubov, v mestu Kóscierzyna, po nemško Berent, Zahodno-Prusko.

059650

Rusinska.

V severovzhodnem delu Ogrske živi mnogo Rusinov, ki imajo dva škofa, namreč v Munkačevu in v Praševu. V Ungvaru izhaja njihovo glasilo tednik „Nauka“, ki je pisano v cerkveno-unijatskem duhu, je nekoliko antisemitično, narodno pa skoraj popolnoma brez barve, politično in socialno pa starokopitno. Za novo leto smo prejeli koledar tega lista, ki izgleda še dosti čedno in ima poleg navadne koledarske vsebine 112 strani cerkvenega teksta in 134 strani raznovrstnega berila. Med članki se nahajajo: „O socializmu“, „Daniel in njegovi trije tovariši“, „O katoliških farnih društvih“, „Življenje sv. Antonija in Teodozija, pečerskih menihov“, „Nekaj o Kocuri in o bačvanskih Rusinih“, „Srbi in Bolgari“, življenje rusinskega rodoljuba duhovnika Kostantina Baloha, poleg tega mnogo pesmic, anekdot in člankov poljudno-znanstvene vsebine. Ogrski Rusini so najbolj zapuščen in najbolj zatiran narod na Ogrskem, ki se najhitreje madžarizuje. Svetne inteligence nimajo, duhovščina je večinoma madžaronsko-vladna, v kolikor pa hoče delati za narodnost, smatra za edini narodov blagor svoj vzhodno-cerkveni obred. Narod, ki šteje nad pol milijona prebivalcev, je, ako izvzamemo majhne drobtinice, kakor gori navedeno, popolnoma brez slovstva. Njegova edina izobraževalnica je židovska krčma.

Dr. L. L.

059650

Slovinska.

Kdo pa so Slovinci? Beseda seveda ni nič drugega, kot nekoliko drugačna izgovorjava za „Slovenci“. Naš narod se imenuje slovenski ne samo od najnovjših časov, ampak ta pridevek najdemo že v začetkih slovenskega slovstva pri nekaterih protestantskih pisateljih. Dalje se narod, kateremu mi pravimo Slovaki, sam sebe imenuje Slovenci in svoj jezik slovenski. Imamo pa še tretje Slovence ali, kakor si pravijo, „Slovince“, in sicer na skrajni severozahodni točki slovanskega sveta, gori pri Severnem morju, v pruski provinci Pommern. To so ostanki davnih pomorskih Slovanov. Njihovi najbližji slovanski sosede so takozvani Kabatki in Karvotki, ki se že prištevajo h Kašubom. Vseh Kašubov skupaj je kakšnih 360.000 duš,

a njihovo število se vedno manjša pod vplivom germanizacije. Kašubi se sedaj štejejo za poljsko plemo, v resnici so pa tudi oni ostanki davnih pomorskih Slovanov. Sedaj so se našli učenjaki, ki so preiskali jezik tega najbolj pozabljenega slovanskega naroda, ki bo v kratkem času izumrl. Že sedaj je močno pomešan z nemškim jezikom, tako da se je čisto ohranil pravzaprav samo še na grobnih spomenikih.

Dr. Friedrich Lorentz je napisal: **Slovinzische Grammatik**, Petersburg 1903 (str. XX + 392); **Slovinzische Texte** 1905 (VI + 150); **Slovinzisches Wörterbuch** 1908 (I. Teil A—O, str. IV + 740). Prvo delo o Slovincih je priobčil isti pisatelj že leta 1885. v Poznanju pod naslovom: *Volkssagen, Aberglauben, Gebräuche und Märchen aus dem östlichen Hinterpommern*, v Jagičevem arhivu, l. 17., 18., zlasti 20., je pa priobčil mnogo kašubskih tekstov in napisal razpravo: *Zur älteren kaschubischen Literatur*. (Arhiv, letn. XX., 556—577). Prvi pa, ki je svetu odkril Slovince, je bil prvi kašubski pisatelj in narodni preporoditelj dr. Florijan Cenova, ki je napisal slovnico: *Zarés do gramatiki kašébsko-slovinskié mòvé*, Poznanj 1879. O Slovincih in Kašubih so pisali nadalje J. Hanuš v razpravah krakovske akademije, G. Bronisch, St. Ramut, ki je izdal znani: *Slovar kašubskega jezika*, J. A. Mikola, T. Florinskij, dr. Nadmorski (J. L. Kozlovski), F. Tetzner, J. Rost in drugi; najvažnejše študije na tem polju so pa dela krakovskega vseučiliškega profesorja dr. Kazimira Nitscheja, ki preiskuje zlasti razmerje slovinsko-kašubskega jezika do poljskega,

Dr. L. L.

059630

Nemška.

Martin Živkovič, k. u. k. Major: **Die Slawen ein Urvolk Europas**. Kremsier 1910. — „Dom in Svet“ je prinesel pred leti oceno spisa istega pisatelja: „Wann wurde Europa von den Slawen besiedelt?“ To delo je pisatelj razširil, izpopolnil in predstavil v bolj določeni obliki ter izdal v gori navedeni knjigi. Delo je za nas zanimivo predvsem, ker je je napisal častnik. Pisateljev značaj se kaže že v slogu. On ne govori mirno v dolgoveznih perijodah in lepo odmerjenih stavkih, ampak kar zarožlja in pribije. Ljubi krepke izraze in resolutne sodbe. Težavnega vprašanja se je lotil naš pisatelj, spustil se je na polje, na katerem je podleglo že mnogo boljših in slabših jezikoslovcev in zgodovinarjev. To vprašanje je postalo za učenjake, kakor ona levova jama v bajki: Vse stopinje peljejo noter, a nobena vun. V najnovejšem času je zavladal v tej stvari tak strah med merodajnimi krogi, da si niti hipotetične sodbe ne upa nihče več izreči. Za gospoda

Živkoviča pa ni nobenega strahu in nobenega dvoma. Resolutno pove svoje prepričanje, da so Slovani prvotni narod v Evropi, ne samo v vzhodni, kar se ne da oporekati, ampak tudi v srednji in v zahodni. Preseljevanja narodov ni bilo nikdar, ampak Slovani so prebivali že od nekdanj na svojih sedanjih prebivališčih in še veliko dalje na zahodu. To svojo trditev izkuša pisatelj tudi dokazati. Njegovi dokazi so skoraj izključno etimološke vrste. Iz raznih krajevnih in zgodovinsko ohranjenih osebnih imen hoče dokazati, da so skoraj po vsej Evropi, že pred drugimi narodi, prebivali Slovani. To dokazovanje stoji pa na slabih nogah. Iz enakozvečenih besed sklepa na skupni izvir. Po tem načinu bi bilo lahko dokazati, da so v Meki in Medini prvotno prebivali Slovani. Navedem samo en zgled njegovega dokazovanja: Poglavarji pozameznih plemen so se imenovali pri starih Slovanih „župan“, „car“ ali „paša“. Poslednja beseda ni turška, ampak pristno slovanska, je popolnoma iste korenine kot slovenska „paša“ (prim. otroško pesemco: Mlečna kaša, mati naša, in otročja sladka paša), ter je pomenila pri Slovanih prvotno človeka, ki skrbi čredi za pašo, ki deli pašnike med člane svoje zadruge ali tudi človeka, ki pase ali vlada druge (prim. grško: ποιμήν λαῶν). S to besedo v zvezi so imena „Baski“ na Pirenejih, „Baškiri“ pod Uralom, „Passaier“ na Tirolskem. Po vseh teh deželah so torej prebivali nekdanj predniki našega naroda, Španski Baski in azijski Baškiri so pa potomci starih Slovencev. Od besede „pasti“, ki je ravno istega debela kakor beseda „paziti“, prihaja tudi nemška beseda „Pass“, od te pa ime mesta Passau, ki je torej bilo ustanovljeno od Slovencev. Od te besede „pasti“ prihaja tudi turška beseda „pazar“, n. pr. Novi Pazar, pravzaprav „novi pašnik“, in turški naslov „paša“, pravzaprav „pastir“. Tudi beseda „Bastei“ prihaja od slovenske besede „pasti“ in kjer se nahaja kakšna „Bastei“, so morali prebivati nekdanj Slovani. S takimi dokazi se da seveda lahko dokazati, da so prebivali nekoč Slovenci po vsem svetu, in morda bi jih bilo mogoče odkriti celo na luni.

Vendar se mi knjiga ne zdi brez vrednosti vkljub etimološkim slabostim pisatelja. Mnogokrat pove kakšno zdravo misel in obrne pozornost na marsikaj, kar so premalo uvaževali jezikoslovni učenjaki. Nekoč so hoteli zlasti nekateri slovanski pisatelji povsod in v vseh vekih videti slovanske prastarine. Zdaj so se pa, zdi se mi, preveč obrnili v nasprotni ekstrem. Tako številni in široko razprostranjen narod, kakor so bili davni Slovani, ni mogel iti preko zgodovine, ne da bi ostavil v njej sledov. Morda bo znanost prisiljena, polagoma kreniti zopet nekoliko na levo, in morda se nam tudi mnoge trditve gospoda Živkoviča ne bodo zdele tako slabe, kakor so slabi njegovi etimološki dokazi.

Dr. L. L.

To in ono.

Dr. Filip Rezak, saški dvorni kaplan, je ohhajal dne 25. novembra 1909 petindvajsetletnico svojega duhovništva. On je eden najboljših živečih pisateljev lužičkih Srbov. Še kot dijak je prevedel s češkega „Babico“ Božene Němceve ter jo izdal na lastne stroške. Petnajst let že urejuje katoliški koledar „Krajan“, ki je jako razširjen in si je pridobil veliko zaslug za lužiško ljudstvo. Priredil je tudi veliki in mali katekizem in bibliške zgodbe za lužiške šole. Rezak je marljiv sotrudnik poljudnega časnika „Katholsky Posol“; mnogo je tudi pisal v knjige Srbske Matice. Priredil je tudi stenografijo za lužički jezik in jo izdal na lastne stroške. Zdaj pripravlja za tisk prevod sv. pisma starega zakona.

Dr. Rezak se je rodil dne 22. aprila 1859 v Vuricah pod Budišinom, v duhovnika je bil posvečen dne 25. novembra 1884. Najprej je bil kaplan v Hrosticah, potem upravitelj v Kamenici, nato pa rektor lužiškega semenišča v Pragi. L. 1895. je postal izpovednik saškega kraljeviča Jurija, a l. 1902. pa dvorni kaplan. V priznanje za njegove zasluge mu je dal kralj l. 1908. red Albrehta s križem prve vrste.

Dr. Rezak je neumoren delavec. Počitnice porabi za to, da nadomestuje kakšnega duhovnika na deželi in pride tako neposredno v dotiko z ljudstvom. Jako je ljubljen in spoštovan od vseh lužičkih Srbov. Jubilej je praznoval v Draždanih; v kraljevem gradu je opravil sv. mašo z asistenco duhovnikov, potem je bil pa banket v hiši rokodelskih pomočnikov, kamor je prišel tudi škof in mnogo duhovnikov. Bila je lepa domača slovesnost lužičkih Srbov.

† **Hermenegild Jireček**. Dne 29. decembra 1909 je umrl v Visokem Mitu slavni češki pravnik in pisatelj, bivši sekcijški šef naučnega ministrstva in učitelj careviča, Hermenegild Jireček. Rodil se je l. 1827. v Visokem Mitu, študiral v Litomišlu in v Pragi, v državno službo je vstopil l. 1854. Pisateljvati je začel že l. 1844., najprej je napisal neko

dramo, izdal antologijo češke humoristike, potem se je pa lotil zgodovinsko-pravnega znanstvenega delovanja. Njegova glavna dela so: „Župy česke a moravske Sbirka listin uher-sko-slovenskych“. L. 1843. je izdal prvi zvezek velikega dela „Slovanskè pravo v Čechah“, od katerega so izšli do l. 1872. trije zvezki, a sega samo do XIV. veka. L. 1866. je pričel izdajati „Codex iuris bohemic“, l. 1880. je pa izdal „Svod zakonuv slovanskych“, a l. 1893. „Antiquae Bohemiae usque ad exitum saeculi XII. topographia historica“. Manjših njegovih del in spisov ne moremo naštet, saj je že ob njegovi 50 letnici l. 1894. njegova bibliografija obsegala 110 del.

Kot minister se je kazal odločnega Slovana, bil je jako naklonjen Slovencem, pomagal je ustanoviti akademijo znanosti v Krakovu. L. 1881. je dobil plemenitaški naslov s pridevkom „s Samokova“; od l. 1874.—1877. je učil careviča Rudolfa češkega slovstva in jezika.

Hermenegild Jireček se ne sme zamenjati s svojim bratom Jožefom, ki je bil profesor češkega slovstva, in ne z njegovim sinom Jožefom Konstantinom, ki je pisal zgodovino Bosne in Bulgarije, bil bolgarski naučni minister, in zdaj profesor slavistike na dunajskem vseučilišču.

Grunvaldska stoletnica. Dne 15. julija 1410 so dosegli Poljaki slavno zmago nad Nemci pri Grunvaldu. S tem se je postavil jez nemškemu prodiranju proti vzhodu, in Slovani na severu so se ohranili v svojih zemljah. Letos nameravajo Poljaki prirediti v spomin na to bitvo velike slavnosti, katerih se bodo udeležili tudi drugi Slovani. V Krakovu se bo postavil velik spomenik na grunvaldsko zmago. Stal bo najbrže na glavnem trgu sredi mesta pred Marijino cerkvijo, tam, kjer so se poklanjali pozneje pruski kralji kraljem poljskim. Bitev pod Grunvaldom in poklon pruski (hold pruski) v Krakovu je ovekovečil veliki poljski slikar Matejko s krasnimi umotvori.

PEARY, NAJDITELJ SEVERNEGA TEČAJA